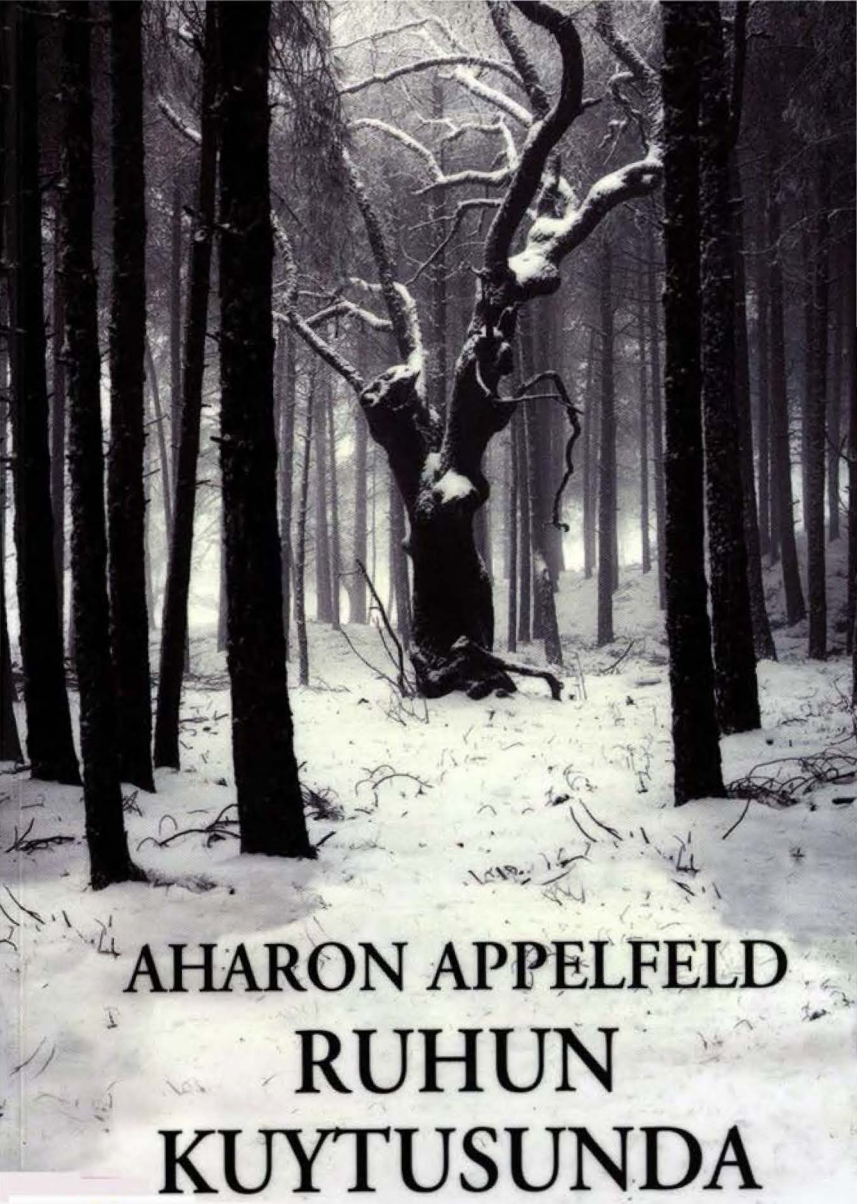

AHARON APPELFELD

RUHUN KUYTUSUNDA

metis

Aharon Appelfeld

RUHUN KUYTUSUNDA

İsrailli yazar Aharon Appelfeld 1932 yılında, o zamanlar Romanya şimdiyse Ukrayna sınırları içinde olan Zhadova isimli küçük bir kasabada doğdu. 1941'de Nazilerle birlik olan Romanya ordusu Appelfeld'in yaşadığı kasabayı işgal etti. Annesi öldürülen ve babasıyla birlikte bir Nazi toplama kampına gönderilen Appelfeld, kamptan kaçmayı başarıp üç yıl boyunca saklandıktan sonra Sovyet ordusuna aşçı olarak katıldı. 1946'da, İsrail'in bağımsızlığını ilan etmesinden iki yıl önce, Filistin'e göç etti. Savaştan sağ çıktığını çok geç öğrendiği babasına ancak 1950'lerde yeniden kavuştu. Ergenlik çağında öğrendiği İbranice Appelfeld'in yazın dili oldu ve kısa hikâyelerle başladığı yazın hayatı romanlarla devam etti. Ulusal ve uluslararası pek çok edebiyat ödülüne layık görülen Appelfeld son olarak *Blooms of Darkness* (Karanlığın Goncaları) adlı kitabıyla 2012 yılında İngiliz *Independent* gazetesinin Yabancı Edebiyat Ödülü'nü aldı. Türkçedeki eserleri şunlardır: *Demir Raylar* (YKY, 2007), *Badenheim 1939* (YKY, 2007), *Zor Bir Hayatın Hikâyesi* (YKY, 2009), *Tsili: Bir Hayat* (YKY, 2011).

Metis Yayınları
İpek Sokak 5, 34433 Beyoğlu, İstanbul
e-posta: info@metiskitap.com
www.metiskitap.com
Yayınevi Sertifika No: 10726

Metis Edebiyat
RUHUN KUYTUSUNDA
Aharon Appelfeld

İngilizce Basımı: Unto the Soul, Random House, 1994

© Aharon Appelfeld, 1994. Bütün Hakları Saklıdır.
© Metis Yayınları, 2013
Çeviri Eser © Aslı Biçen, 2014

Eserin, The Wylie Agency (UK) Ltd ile yapılan
sözleşme temelinde yayımlanmış lisanslı çevirisidir.

İlk Basım: Kasım 2014

Metis Edebiyat Yayın Yönetmeni: Müge Gürsoy Sökmen
Yayına Hazırlayan: Özde Duygu Gürkan

Kapak Fotoğrafı:
Antoine Bruy, "Scrublands" serisinden.
Kapak Tasarımı: Emine Bora

Dizgi ve Baskı Öncesi Hazırlık:
Metis Yayıncılık Ltd.

Baskı ve Cilt: Yaylacık Matbaacılık Ltd.
Fatih Sanayi Sitesi No: 12/197 Topkapı, İstanbul
Matbaa Sertifika No: 11931

ISBN-13: 978-975-342-975-7

AHARON APPELFELD

RUHUN KUYTUSUNDA

Çeviren:
ASLI BİÇEN

metis

1. BÖLÜM

Akşam vaktiydi. Amaila cam kenarında oturuyordu. Ufuk bu kadar kızarmayalı aylar olmuştu; ateş ırmakları, ateşin her tonu vadinin karanlık ağzına akıyordu koyu koyu. Harika bir manzaraydı ve Amalia, ateşten levhalar kararıp da hiçlikte kaybolana kadar pencereden bir yere kıpırdamadı.

Sonra bir sessizlik çöktü; tek bir ses bile gelmiyordu evden. Amalia bu görüntüyü kendi içinde saklamak istiyormuş gibi yüzünü ellerine gömdü. Gün sönene, karanlık evi ve avluyu sarmalayana kadar böyle oturacaktı sanki. Ama bu sadece bir anlık bir şeydi; vücudu büzüldü, büzüldü, sonra aniden, beklenmedik bir şekilde gözyaşlarına boğuldu, içinden kopan derin hıçkırıklarla sarsılıyordu.

"Ne oldu?" diye seslendi ağabeyi.

Onun sesini duyunca vücudu daha da büzüldü ve yere çöktü.

"Neyin var?" Ağabeyi üzerine eğilmişti.

"Korkuyorum."

"Neden?"

"Bilmem."

"Korkacak bir şey yok."

"Korkuyorum."

"Kendini topla."

Başını kaldırıp gözlerini açtı ve "Bastıramıyorum," dedi.

"Neyi?"

"Korkuyu."

"Korkma."

"Artık ağlamayacağım, tamam," dedi ve sesini kesti. Ağlaması yatıştı, oturdu. Ağabeyi vücudundaki titremeyi ve nefeslerini hissedebiliyordu. Geçen sonbaharda da yine bu sıralarda korkuları, kaygıları yenmenin şart olduğundan, yaklaşmakta olan kara ve ayaza karşı insanın kuvvet toplaması gerektiğinden bahsetmişti.

"Özür dilerim," dedi kardeşi sözünü bölerek.

"Neden korktuğunu anlamıyorum."

"Evden."

"Bütün evler aynıdır."

"Burası başka."

"Sana öyle geliyor."

Ayağa kalkıp lambayı yaktı. Işık kardeşinin perişan yüzünü aydınlattı. Daha yeni fark ediyordu: Çocukluktan beri bakmaktan hoşlandığı, sağ kaşının üzerindeki ince leke biraz sararmış gibiydi.

"Bu kış soğuk olacak mı?" diye sordu, biraz kendini toparlayarak.

"Olur herhalde ama endişelenecek bir şey yok. Odunluk odun dolu, hem gerekirse öteki sobayı da yakarız. İçerisi Türk hamamı gibi sıcak olur." Bu son kelimeleri duyunca kardeşinin yüzü bir gülüşle aydınlandı ve eski güzel çizgilerinin bir kısmı geri döndü.

"Çok korkaksın," diye şefkatle azarladı onu.

"Biliyorum ama ne yapabilirim?"

Ağabey ayağa kalktı ve bir şey söylemeden dışarı çıktı. Karanlık beklediğinden daha fazlaydı. Ufuk, koyu, kara lekelerle kaplanmıştı. El yordamıyla odunluğa girip lambayı yaktı. Her akşam yaptığı işti bu ama belki Amalia ağladığı için her şey ona dar ve tehditkâr görünüyordu şimdi. Hava kararmış olmasaydı aşağıya centillerin tavernasına inip birkaç içki yuvarlayabilirdi. İnsan teri ve hayvan gübresine karışan votka kokusu onu rahatlatır, bambaşka bir adam olarak geri dönerdi. Amalia oraya gitmesinden hoşlanmadığı için bu işi gizlice yapardı. Bazen yolda centil bir kadınla karşı-

laşır, onunla bir-iki saat geçirirdi. Dağlardaki centil kadınlar iffetli pozu kesmezdi. Karşılarına bir erkek çıktı mı onunla yatarlardı. Geriye döndüğünde Amalia yüzündeki ifadeden, giysilerinin kokusundan erzak almaya değil tavernaya gittiğini anlardı. Tabii çok sinirlenirdi ve ona alttan alta işkence ederdi.

Kış hızlı adımlarla yaklaştığı için artık o keyiflerden de mahrum kalacaktı. Alçak bulutlar pencerelerin üzerine oyalanacak, kepenk gibi üzerlerine kapanacaktı.

Daha bir ay öncesine kadar ortalık insan kaynıyordu, çok kalabalık olmasalar da göz önündeydiler. İsimlerini, boylarını, yürüyüşlerini biliyordu. Üç-dört günden fazla kalmazlardı. Yine de geriye varlıklarından bir şey kalırdı. Ancak kışın uzun ve gergin günleri onları hafızadan ağır ağır silerdi. Burada sonbahar uzun ve amansızdı. İnsanların evlerinden çıkmasına izin vermezdi, hem evleri de emniyetli değildi. Rüzgâr evleri yıkmaya çalışırdı.

İki yıl önce sonbahar yumuşak geçmişti ve anılar sıcak evin içine yayılmış, evi görüntüler ve gölgelerle doldurmuştu. Amalia çocukluğunun unutulmuş ayrıntılarını hatırlamıştı. Nedense babasına takılmıştı hafızası; yaşadığı zamanlarda varlığı evde hissedilmeyen, ölümü de büyük bir etki yaratmayan o uzun ince adama. Bu dünyada davetsiz bir misafirdi sanki. O kış, babasının öldüğünü birilerinden daha yeni duymuş gibi onun için ağlayıp durmuştu.

Bundan böyle etrafta kimselerin olmayacağı, bu ıssız yerde sadece Amalia'yla ikisinin hapis olacağı düşüncesi bir an göğsünü sıkıştırıp nefesini kesti. Eve dönmek gelmiyordu içinden. Gökyüzünü yakan günbatımını ve Amalia'nın karışık yüzünü bütün netliğiyle hatırlıyordu. Ruhuna korku gibi bir şey sızdı. Her şey yanılsamadır; ihtiyar adamın sesini hatırlıyordu. Günlerce kalmıştı burada, asil yüzlü uzun bir adam, ayakkabılarından şapkasına kadar boylu boyunca umutsuzluk kokan bir adam. Bunca yıllık hizmetinde burada çok yüzler görmüştü, hüzünlü yüzler, sıkıntılı yüzler, ama bu ihtiyar adamınki gibi bir umutsuzluğa hiç rastlamamıştı. Bir-iki kere ona yaklaşmaya çalışmıştı ama adam her türlü yakınlığı itiyordu ve herkesin aşağı indiği gün o da inmişti.

Eve döndüğünde Amalia, ruhen ve bedenen kendini tümüyle patatesleri kilere taşımaya vermişti. Kolları çuvalları bir yük hayvanının sebatlı çalışkanlığıyla kavrıyordu.

"Neden beni beklemedin?"

"Çuvallar ağır değil," dedi hemen.

"Karanlıkta merdivenlerden yuvarlanmayasın."

"Dikkat ediyorum," dedi ve yoluna devam etti.

Gad nedense bu sefer ona yardım etmedi, zaten çuvalları hiç zorlanmadan taşıyordu. Son olarak bir kasa elmayı iki eliyle kaldırıp onu da aşağıya taşıdı. Evi küf kokusu doldurmuştu.

Kilerin kapısını kapatmalısın diyecekti Amalia'ya ama demedi.

Çuvallarla kasaları aşağı indirmeyi bitirdikten sonra alnındaki teri sildi ve "Dört çuval patates var. Bence bize yeter," dedi. Terle kaplı yuvarlak yüzü toprağı işleyen birinin hayretiyle doluydu.

"Ağaçlarda biraz daha elma kaldı," dedi Gad.

Amalia cevap vermedi. Oturdu.

Soba gürlüyor, kış sıcağı yayıyordu. Bir-iki dakika önce Gad'a musallat olan açlık biraz yatışmıştı. Bir bitkinlik vardı üzerinde.

"Birer kahve içsek ya," dedi yine de.

"Ben hiçbir şey istemiyorum," dedi Amalia ellerini kımıldatmadan.

Uzun süre öyle oturdular. Amalia sobanın yanındaki kanepede, Gad karşısındaki dar sedirde. Sobadaki odun kuruydu ve hoş bir sıcaklık veriyordu. Gün boyu işler ve korkular ayaklarının dibine düşmüştü. Endişelenemeyecek ya da korkamayacak kadar yorgundular. Sessizce kendilerini bırakıp uykuya daldılar.

2. BÖLÜM

Ertesi gün Gad karanlıkta uyandı. Kömürler sobada tıslıyor, alevlerin gölgeleri Amalia'nın yatağına sokuluyordu. Amalia derin uykudaydı. Yastığın üzerindeki yüzünü görünce bir gün önceyi farklı bir berraklıkla hatırladı. Önceki gün günbatımının ihtişamına bakmaktan başka bir şey yapmamış gibi geliyordu ona. Ama şimdi mucizevi bir şekilde acı hissediyordu. Uzuvları sakin, görüşü açıktı.

Hemen avluya indi. Köpekler onu sevinçli seslerle karşıladı. Mutfakta onlar için sakladığı artıkları önlerine koydu hemen. Köpekler açlıktan ölmüştü, yuvarlak, güçlü gövdeleri açlıktan titriyordu. Sabahları onların yakınında olmayı severdi.

Ahırda onu bekleyen çok iş vardı. İlk başlarda orası Amalia'nın alanıydı. İneğe bakar, sütünü sağardı. Ama hırsızlarla karşılaştığı günden beri ahırdan korkmaya başlamıştı. Gad birkaç kere onu azarlamış, zorla ahıra göndermişti. Amalia da ona boyun eğmiş ve gitmişti ama bir gün yüzü kireç gibi, elleri kanlı dönmüştü eve. İnek yana doğru hamle yapmış, onu düşürmüştü. İki saat boyunca felç olmuş gibi kanepede oturmuştu. Sonra ağlamaya başlamıştı. Gad'ı korkutan ve şaşırtan düzensiz bir ağlamaydı bu. O günden beri ahır onun bölgesiydi. Artık üzülmüyor ya da kızmıyordu. Etrafına sıcaklık yayan, insanlar onunla ilgilendiğinde, saman verdiğinde minnettarlık duyan o uysal hayvanı seviyordu.

Ilık mevsimlerde ineği otlağa götürürdü. Onunla birlikte geçirdiği sabah saatleri huzurlu ve keyifliydi. Yaz sonu, bakımsız centil mezarlığının oraya kadar uzanırlardı. Oradaki doruklardan manzara daha da açık görünürdü, safi gökyüzü. Bir keresinde Amalia'yı da oraya götürmüştü ama yüksek ve dik yamaçlar onu ürkütmüş, bir daha gitmek istememişti.

Bu arada Amalia uyanmış ve kahvaltıyı hazırlamıştı. Gad onu görmekten memnundu. "Aferin. İyi uyudun mu?" dedi.

"Bütün gece rüyamda Zhadova'daki evimizi gördüm."

"Nasıldı?"

"Bıraktığımız gibi."

"Ben rüya görmedim," dedi biraz huysuzlanarak.

Yuvarlak ekmek masanın ortasında duruyor ve nedense çok hızlı geçmiş olan yaz günlerini hatırlatıyordu. Yaz boyunca Amalia erken kalkmış, fırını yakmış, hamur tutmuştu. Sonra da biraz uzağa oturur ateşi seyrederdi.

"Dışarısı soğuk mu?"

"Rüzgâr bulutları dağıtıyor, öğlenleyin biraz güneş görürüz."

"Bulutlar içimi daraltıyor."

"Öyle konuşma."

Gad yerine oturdu. Aç köpekleri görmek ve ahırda yaptığı işler iştahını iyice açmıştı. Masada, ekmeğin yanında, Amalia'nın bir gün önce kilerde hazırladığı peynirli börek, bir kavanoz krema ve birkaç soğan vardı. Yaz boyunca genelde Ova'daki evi unutuyor, diye düşündü Gad. Hemen tabağını yiyecekle doldurup yumuldu.

Amalia hiç ses çıkarmadan yanında oturuyordu. Yıllar önce yine böyle oturup sohbet ederlerdi. Amalia hikâyeler anlatır, Gad da onu dinlerdi. Çocukluğundan beri konuşmasını tuhaf ya da kendi icat ettiği kelimelerle süslemeyi severdi Amalia, genelde kendine has bir kelime dağarcığı vardı, bu yüzden de insanlar dediklerini biraz zor anlardı. Ama Gad bu tuhaflıktan çok hoşlanırdı. Amalia "gökyüzü" demez de "sema" derdi; "perde" demez de "tül" derdi. İlk başta insanlar onun kitap kurdu olduğunu sanmışlardı ama

yanılmışlardı tabii. Çocukluğundan beri tuhaf kelimeleri toplamayı severdi sadece. Büyümeye başladığında annesi bu huyuna sinir olmaya ve onu azarlamaya başlamıştı. "Herkes gibi konuş yoksa kimse seni anlamaz." Azarlamak işe yaramayınca Amalia'nın suratına tokadı yapıştırmıştı, hakikaten kız ondan sonra tuhaf kelimeleri söylemeyi bırakmıştı. Aslında konuşmayı hepten bırakmıştı ama annesi buna da memnun olmamıştı. "Elâlem seni dilsiz sanacak." Ama azarlamak işe yaramamıştı. Sessizliği her sene biraz daha artıyordu. Mecburen bir cümle söylemesi gerekse yüzü pancar gibi kızarırdı. Gad, dağın ona dilini geri vereceğini ummuştu. Gerçekten de ilk yıllarda dili çözülmüştü: Hikâyeler anlatır, gördüğü şeyleri tarif eder, bazen tuhaf bir kelime kullandığı da olurdu. Ama bunların hiçbiri fazla uzun sürmemiş ve tekrar sessizliğe gömülmüştü.

"Neden konuşmuyorsun? Yazın insanlar geldiğinde onlarla konuşmak zorunda kalacaksın." Kendi içinde de bir değişikliğin meydana geldiğinin farkında değildi. Dili damağına yapışmaya başlamıştı ve ne zaman bir şey söylemeye çalışsa boğulacak gibi oluyordu. Yine de kendisinin güç bulduğu bir şeyi Amalia'dan talep etmeyi hiç bırakmamıştı. Saatlerce masada ya da pencerenin yanında oturur, hiç konuşmazlardı.

"Melankoliye kapılmamalıyız. Bütün pirler bizi bu musibete karşı uyarır." Kendini düşüncelerinden çekip çıkarmıştı.

"Gayret ediyorum," dedi Amalia hemen.

"Yetmez. Kendini zorlamalısın."

"Ne yapayım?"

"Ova'yı düşünme. Tanrı'ya şükür burada önemli bir işimiz var. Bu kutsal yere bekçilik ediyoruz, bu sayede başımıza hiçbir kötülük gelmeyecek."

"Bana öyle gelmiyor."

"Hep geçmişe özlem duyuyormuşsun gibi geliyor bana."

"Hayır," dedi Amalia. "Hayır."

Aşağıdayken Gad onu asla eleştirmez, üzerine gitmezdi ama burada nedense zaman zaman ona sitem etme ya da nutuk atma ih-

tiyacı hissediyordu. Amalia ona karşı çıkmaz, hatalarını göstermezdi, belki de sitemlerin aslında kendisine de yöneldiğini hissederdi. Gad bazen hiç iradesi yokmuş gibi düşüncelere gömülürdü. Amalia çok kereler onun düşüncelerini bölmek, söylediği şeyler üzerine kavga etmek istemiş ama cesaret edememişti.

3. BÖLÜM

Böylece günler günleri, aylar ayları kovalamış ve tekrar sonbahar gelmişti. Sonbahar burada güzellikten yoksundu. Sabahtan itibaren bulutlar aşağı çöker, öğleden sonra karanlık pencerelerin etrafında pıhtılaşmaya başlardı. Ama en zoru geceydi. Gece uzundu ve karanlığın yükü altında ezilirdi. Gad çoğunlukla, kendini denizin dip akıntısından kurtarmaya çalışan bir adam gibi uyanırdı. Onun aksine Amalia taş gibi gömülürdü uykuya ve ancak sabahın geç saatlerinde ricalar ya da tehditlerle bu dünyaya geri dönerdi.

Yataktan çıktığında Mauzy ve Limzy'nin yanına giderdi. Çocukluğundan beri hayvanları severdi, çok sadık, çok yakın bir sevgiyle; hayvanlar da ona yedi misli karşılık verirlerdi. Burada da köpeklerle hemen dost olmuştu. Avluda onlarla boğuşurdu ama en çok sobanın önünde birlikte yatıp alevleri seyretmeyi severdi. Bazen bir anneyle yavruları gibi sarmaş dolaş uykuya dalarlardı.

Gad buna kızar, kardeşine söylenirdi. "Köpeklerle çok fazla zaman geçiriyorsun. Yahudi kanununa göre köpeklere dokunmak yasaktır." Mauzy ve Limzy öyle sevimli köpekler değillerdi. İnsanlar onların karşısında donakalırdı ve yazın hacılar çoğaldığında Gad onları kulübeye kilitlerdi. Birkaç yıl önce birisi Amalia'nın elinden kurtulmuş ve bir hacının üzerine saldırmıştı. Gad orada olmasa, hacı hayvanın pençelerinden sağ kurtulamazdı. O zamandan beri ikazları daha sertleşmişti: Köpeklerle zaman geçirme.

Amalia başını eğerek ya da kandırıkçılık kokan bir gülüşle cevap verirdi.

Zaman zaman yalnızlıktan şikâyet ederdi.

"Hiç eksiğimiz yok," diye lafını bölerdi ağabeyi.

"Başım dönüyor."

Gün boyu uyuduğun için, demek gelirdi içinden ama söylemezdi.

Gad daha hava aydınlanmadan kalkardı. İneğin sütünü sağar, yemini verir, sonra hemen geri dönüp fırını yakardı. İlk başlarda kendini dua etmeye zorlardı ama bu çaba çok fena başını ağrıtırdı. Onun bu sıkıntısını bilen Amalia bir keresinde, "Dua etmek sana acı veriyorsa dua etmemelisin. Yazın insanlar geldiğinde onlarla birlikte dua edersin," demişti. Böylece onu sıkıntısından kurtarmıştı. Karanlıkta uyanır ve hemen işlerini görmek için dışarı çıkardı. İşler bütün gününü işgal eder, ona düşünecek zaman bırakmazdı. İçten içe, kutsal bir yeri koruduğunu düşünerek teselli ederdi kendini, bu sayede kendisine çok hesap sorulmayacağını umardı. Saatlerce mezarlıkta çalışır, otları yolar, mezar taşlarını düzeltirdi. Sonbaharda daha fazla iş olurdu: Öfkeli yağmurlar ağacı taşı ayırmadan önüne katıp götürürdü, teraslar ve tahliye kanalları olmasa her yeri su basardı. Sonbaharda günün büyük bölümünü mezarlıkta geçirir ancak gece çökerken eve dönerdi.

Daha bir ay önce her şey farklıydı. Yazın sabahtan akşama kadar birlikte çalışmışlardı. Gad insanlarla, Amalia evle ilgilenmişti. Hacılar hınçlı, acılı ve öfkeliydiler ama Gad onların gönlünü kazanırdı. Ovanın ılık kokusunu, insan seslerini, unutulmuş duaları ve kulağa hoş gelen ezgileri getirirlerdi beraberlerinde. Onların seslerini duyunca ne kadar yalnız olduğunu fark ederdi, ailesinin mezarlarından uzakta, dükkân işleten, büyük şehirlere yolculuk yapan çocukluk arkadaşlarından uzakta.

Beş yıl önce Amalia'yla ikisine, Arieh Amca'nın evi miras kalmıştı. Arieh Amca onları dağın tepesine, kendi deyimiyle kalesine davet etmişti. Onlara etrafı gezdirmiş, herkesin Şehitler Mezarlığı dediği mezarlığa götürmüştü, Tanrı kanlarını yerde bırak-

masın. "Bu kutsal mirası size bırakıyorum çocuklar. Gözünüzün bebeği gibi bakın ona. Eğer ona sadakatle sahip çıkarsanız hiçbir şeyin eksikliğini hissetmezsiniz. Buraya çok insan gelir ve size bütün istediklerinizi verirler. Talep edin. Utangaç ve sessiz olmayın. Size havadan para vermiyorlar. Burada kış uzun ve zorludur, kargalar dışında da tek bir canlı yoktur. Melankoliye kapılmamak için imanınız çok sağlam olmalı. En amansız düşman melankolidir. Bir-iki kadeh içebilirsiniz ama fazla değil." Arieh Amca'nın halinde tavrında dünyaya sağlam basan bir şeyler vardı. Doksanında, yemeğini genç bir delikanlı gibi iştahla yerdi.

Bir hafta yanında kaldılar. Mekânın olumlu özelliklerini hiç de abartmamıştı. Temiz havaya, dağ yamaçlarındaki kocaman elma ve armutlara methiyeler düzmüştü. Sadık köpeklerden dem vurmuştu ve elbette evden, dört geniş odasıyla, durumu iyi olan hacıları konuk ettiği evden. Mülkünü oğluna bırakıp kendisi otoyollardan ve gündelik iş yükünden uzaklaşmak isteyen bir adam gibi, ayrıntılardan bahsetmiş ama genellemelerden kaçınmıştı. Hiçbir tereddüt, kafa karışıklığı yoktu üzerinde. Bir haftanın sonunda gözlerini yummuş ve ruhunu Yaradana iade etmişti. Aynı gün içinde babalarının yanına gömülmüştü. O akşam bütün hacılar cenazeye katılmışlardı. Anma konuşmasını yapan adam, onun altmış yıllık kesintisiz sadakatinden ve fedakârlığından bahsetmişti. Kadınlar ağlamışlardı. Geceleyin ihtiyar adamlardan biri, yalnızlığa dayanma gücünü takdir etmişti. Tıpkı onun gibi uzun yaşayan babasınınkinden geri kalmayan iman gücüyle yapmıştı bunu. Ama büyük bir cenaze töreni nasip olmamıştı çünkü kışın ölmüştü.

Böylece daha ne olduğunu anlamadan dağ onlara kalmıştı. Cenazeden sonra Gad çok duygusaldı. Bir duygu patlamasıyla her gün üç vakit ibadet edeceğine ve Mişnah'ı hatmedeceğine yemin etti. Amalia'nın yüzü, olmaması gereken bir yerde yakalanmış biri gibi yuvarlanmıştı sanki.

"Bundan böyle artık burada yaşayacağız," diye ilan etti Gad resmiyetle.

"Aşağıya inmeyecek miyiz?"

"İnmeyeceğiz. Aşağıda ne var ki zaten?"

Böylece buradaki hayat başlamıştı. İlk kış, evi kuştüyü gibi kaplayan sessizliği ve karanlığı tenlerinde hissettiler. Amalia'nın üzerinde bir heyecan vardı ve konuşmaya başlamıştı. Yine çocukluğunda kullandığı o tuhaf kelimeleri kullanıyordu ve Gad, beklemediği bir hediye almış gibi bundan memnuniyet duyuyordu. O da kardeşine uymuş, kendilerini yoğun kalabalıktan, baskıdan ve gösterimelik dualardan kurtarma ihtiyacından bahsetmişti. Sonra büyük bir coşkuyla, Amalia'ya buradaki saf havanın harikalar yaratacağı vaadinde bulunmuştu. Amalia gözlerini kocaman açmış ve harikaları sabırsızlıkla beklediğini söylemişti. Çocuksu bir merak vardı yüzünde. Merakı öyle saftı ki bir an Gad'a onu kandırıyormuş gibi gelmişti.

Sonra, çokluk karanlık, uzun yıllar geçmişti. Yaz göz açıp kapayana kadar geçiyordu. Karanlık düzenli olarak geri dönüyordu. İnsanın içindeki sürprizlerden başka sürpriz yoktu.

"Ne zaman geri döneceğiz?" derdi Amalia bazen, hayallerinden silkinerek.

"Nereye?"

"Eve."

"Evimiz yok. Evimiz burası. Buranın ne eksiği var? Her şeyimiz tam." Akşam güneşi hücrelerinin parmaklıklarına vurduğunda ve yürekleri hasretle dolduğunda mahkûmlara söylenen teselliler gibi geliyordu kulağa.

4. BÖLÜM

Buraya geleli altı yıl olmuştu. Yaz da olmasa hayatı iyice dar olacaktı. İnsanların yazın geleceği ve çıplak dağ tepesini canlılıkla dolduracağı düşüncesi onu çalışmaya sevk ediyordu ve yine bu fikirden kuvvet alarak Amalia'ya işkence ediyor, kendini hüzne kaptırmaması gerektiğini söylüyordu. İçten içe Amalia'nın Ova'ya inmesinin, evlenmesinin, dünyaya çocuk getirmesinin onun için daha iyi olacağını biliyordu. Birkaç kere, üstü kapalı ve bölük pörçük de olsa bu konudan bahsetmişlerdi. Amalia onun bu konuyu açtığını ne zaman duysa, yasak bir şeyden bahsediyormuş gibi yüzü bir gülüşle yuvarlanırdı.

"Zhadova'yı özlüyor musun?" diye sorarak zaman zaman sıkıştırırdı Gad onu.

"Biraz ama zamanla geçer."

Özlemlerini geniş göğsünün içine basıyordu ve her sene göğsü biraz daha kabarıyor, bir erkeğe ve emzirecek bebeklere ihtiyaç duyduğuna şahitlik ediyordu yüzlerce tanığın gücüyle. Yoksa vücudu heba olacak, meziyetleri ziyan olacaktı. Gad kendi ruhundan biliyordu ondaki karanlığı ama aşağı dönmesini teklif etmeye cesaret edemiyordu. Doğru, birkaç hacı ona göz koymuş, biraz daha pişkin olan bir-iki tanesi onunla doğrudan konuşmaya cüret etmişti ama Amalia kendini geri çekmiş, kimseye evet dememişti. Konuşmakta zaten zorlanırdı. Hele şimdi dağın tepesinde konuşmak yedi kat zordu.

Geçen yaz hacılardan biri, kırk yaşlarında bir adam ona karşı bir alaka duymuş ve birlikte Ova'ya inmeyi teklif etmişti. Gad onları taş basamakta oturmuş konuşurlarken bulmuştu. Geldiklerinden beri Amalia'yı ilk olarak birisiyle birlikte otururken görmüştü ve uzaktan bakınca halinden memnun gibiydi. Yanlarından geçip gidecekti ama içindeki kötü ruh ağzından dışarı fırladı ve "Odalar toplanmamış, mutfakta yiyecek bir şey yok ama sen, sanki hizmetçi varmış gibi burada oturmuş çene çalıyorsun. İşleri kendimiz yapmazsak kimse bizim için yapmaz," dedi. Amalia yerinden sıçradı ve peşine avcılar düşmüş bir hayvanın canhıraş telaşıyla eve girdi. Bir anlık bir öfkeydi ve çoktan unutmuştu ama şimdi rastlantıyla adamın yüzü gözlerinin önüne gelivermişti. "O adam senden ne istiyordu?" diye sordu.

"Neden bahsediyorsun?" Şaşırmıştı.

"Seninle konuşan adam."

Amalia'nın yüzü kıpkırmızı oldu ve "Benimle evlenmek istiyordu," dedi.

"Bana neden söylemedin?"

"Bilmem."

"Hoşuna gitmiş miydi adam?"

"Öyle çok da değil."

"Sen ona ne dedin?" diye sordu başka bir akşam.

"Bir şey söylemedim."

"Ne konuşuyordunuz?"

"O konuştu."

Aradan biraz zaman geçtikten sonra, "Aşağı inmek istersen söyle yeter. Sana engel olmam. Ben burada yalnız başına yaşayabilirim," dedi.

"Ben burada halimden memnunum," dedi Amalia.

"Evlenmeni isterim." Büyük ağabey sesiyle konuşuyordu.

"Bana o işin zamanı geçti gibi geliyor."

"Yanılıyorsun. Senden daha yaşlı kadınların evlenip çocuk sahibi olduğunu gördüm."

"Ben burada halimden memnunum," diye tekrar etti.

Öğleden sonra mezarlıkta çalışıyordu. Otları yoldu, bazı mezar taşlarını düzeltti. Işık yumuşaktı ve farkına varmadan gözlerinin önünde birkaç hafta önce orada olan insanların yüzleri belirdi. "Onlar orada, ben buradayım," dedi dalgın dalgın. İnsanlara duyduğu bastırılmış özlem yine içine doldu ve onunla birlikte kendiliğinden boğucu bir his kabarıp bütün bedenini sardı. Artık biliyordu: Yaz sanki hiç olmamış gibi ölmüştü. Başka kimse gelmeyecekti. Amalia öfkesini içkiyle köreltecekti ama bu çölde tek bir kelime bile büyümeyecekti. Eskiden onu konuşturmayı umardı Gad, birlikte oturup iki arkadaş gibi sohbet etmeyi. Artık biliyordu: Dilsizlik çoktan kapıya dikilmişti. Ne olduğunu anlamadan Arieh Amca'nın yüzü geldi gözlerinin önüne. Onu düşünmeden günü geçmezdi. Ölümünden iki gün önce Gad'ı terk edilmiş Hıristiyan mezarlığının yanındaki zirveye götürmüş ve sır verir gibi, "Buradan daha güzel bir yer yoktur," demişti. Bunu daha yeni keşfetmiş gibi bir sadelikle konuşuyordu. Zhadova'da Arieh Amca'dan takdirle bahsederlerdi ama zamanla takdire şüphe de karışmıştı; hayatının belki de göründüğü gibi olmadığı şüphesi. Ama yukarı çıkıp da kurtulan insanlar ondan bahsederken yüzleri ışıldardı, kurtuluşları biraz da onun sayesinde olmuş gibi. Nesiller önce burada yaşanmış dehşetten bahsetmezdi hiç. Arieh Amca bu konunun konuşulmasını istemezdi. "Şehitler," derdi, "Tanrı kanlarını yerde komasın, bu dünyadan adeta kılıçlarını çekerek ayrıldılar." Karısının ölümünden sonra gelmişti buraya. Daha gençken. Sonra altmış yıllık kesintisiz inziva vardı. İlginçtir, Zhadova'dan sadece laf arasında bahsederdi, orada hiç bulunmamış gibi.

Gad, Amalia'ya da burada neler olduğunu anlatmamıştı. Sadece şöyle demişti: Büyük büyük dedemiz Simha Ber de şehitler arasındaymış. Mezar taşı küçük ve narindi, yıllar ve yağmurdan aşınmıştı ve tam mezarlığın ortasında duruyordu. Amalia, matem ayı olan eylülde onun mezarı üzerine kapanırdı.

Gad orada açıkta dururken üzerine bir korku geldi. Hiçbir şey yoktu. Güneş bulutların üzerinden kaymış, akşam yaklaşmıştı. Ama henüz karanlık inmemişti. Aşağıda, platoya yakın tepelere

her zamanki gibi koyunlar yayılmıştı. Tarlaların arasındaki patikalardan evlerine dönen köylülerin arabaları tembel tembel ilerliyordu. Yeşil çayırlardan bir dinginlik yükseliyordu koyu koyu. Ama ona öyle geliyordu ki biraz sonra korkunç bir çığlık duyulacaktı. Çapayı alıp hızlı hızlı eve doğru yürümeye başladı. "Başımız derde girse yardımımıza koşacak kimse yok." Zihninde bir sahne belirdi ve adımlarını sıklaştırdı.

Pencerenin yanında, elinde içkiyle bulduğu Amalia, "Birden içimden içmek geldi," dedi.

"Ben de sana katılayım. O şişeyi Kolomaylı bir Yahudi getirmişti. Kabul etmek istemedim ama ısrar etti. Herkes bizim için üzülüyor. Bu ıssız yerlerin bir güzelliği olduğunu bilmiyorlar."

"Haklısın," dedi Amalia gözlerini açarak.

"Gizli bir güçleri de var."

"Ben biraz korkuyorum."

Bir-iki bardak içkiden sonra galeyana gelen Gad büyük bir duygusallıkla mezarlıktan bahsetmeye başladı, kapısım kimseye kapatmayan çok kıymetli bir mezarlıktı bu.

Amalia bu sözlere şaşırmıştı ve gözlerini ondan ayıramıyordu. Nedense ağabeyi son birkaç günde yaşlanmış gibi geliyordu ona, biraz Arieh Amca'ya benzemeye başlamıştı. Çocukluğundan beri ağabeyine karşı duyduğu gizli şefkat içinde büyük bir merhametle kabardı. "Kendini çok yoruyorsun," dedi.

"Yanılıyorsun, canım." Çok yumuşak bir sesle konuşuyordu. "Sadece vazifemi yapıyorum. Daha fazla çalışmam lazım."

"Çok erken kalkıyorsun."

"Çok çalışmıyorum. İnan bana. Burası bize hak ettiğimizden çok daha fazlasını veriyor. Bol bol meyvemiz, sebzemiz, geniş bir evimiz, ısınmak için odunumuz var. Aşağıda insanlar donuyor ama bizim Tanrı'ya şükür hiç eksiğimiz yok. Her yönden korunuyoruz."

"Köylüler bize zarar vermez mi?" Ağabeyinin içindeki gizli korkuya temas etmişti.

"O nasıl söz öyle? Her yönden korunuyoruz. Aşağıdaki köylü-

ler de bizi kimin koruduğunu gayet iyi biliyor."

"Kusura bakma. Hep korkuyorum."

"Altı yıldır buradayız. Kimse bize zarar verdi mi?"

Sonra üzerlerine bir sessizlik çöktü. Gad sohbeti tekrar canlandırmaya çalıştı ama sadece bir-iki kekeledi ve Amalia'nın manasını kavrayamadığı bir-iki cümle söyledi. İçmeye devam ettiği için Amalia bu konuda ona bir şey söylemedi. Oturmuş dikkatle ona bakıyordu, içindeki karanlığı aydınlatacak bir kelime söylemesini bekler gibi.

5. BÖLÜM

Daha sonra yağmurlar indirdi ve onları eve kapadı. Amalia kilerde çalışıyor, sebzeleri düzenliyor, yayıkta yağ çıkarıyordu. Yukarı çıktığında nemli toprak kokusu sinmiş oluyordu giysilerine. Gad tavanarasını tamir etmekle meşguldü. Tahtalarla uğraşırken burnuna eski evinin unutulmuş kokuları geliyordu. Artık hayatından kopuk, karanlık bir diyar gibi geliyordu Ova ona. Bazen bir araba kiralayıp Zhadova'ya dönmeyi düşündüğü oluyordu. Bir keresinde Amalia'yla birlikte, pırıl pırıl iki at üzerinde, dörtnala kırlardan geçerek doğdukları şehre girdiklerini hayal etmişti. Herkes kapılarının önüne çıkıp hayranlıkla onlara bakıyordu. Yine de içten içe zirveden asla ayrılmayacağını biliyordu. Zirve ve bekçileri arasında gizli bir akit vardı, nesilden nesile geçen, yazılı olmayan, katı bir akit. Şimdiye kadar hiç burayı bırakan olmamıştı. Hepsi dağda ölmüş, son sıraya, "Bekçiler Sırası" denen yere gömülmüştü. Arieh Amca da orada gömülüydü, günü geldiğinde Gad'ı da oraya gömeceklerdi. Amalia evlense ve çocukları olsa, onlar gelip bu hanedanı sürdürürlerdi. Bazen kendisi kuvvetle ısrar etse Amalia'nın evleneceğini düşünüyordu. Elinden yazmak gelse ona uzun uzun yazardı.

Akşama doğru Amalia kilerden çıktı ve mısır unuyla biri peynirli biri erikli iki turta yaptı; pencerenin yanındaki masanın üzerine iyice abanarak yemeklerini yediler. Gad bu turtaları çok severdi. Sabahtan beri burnunda tütüyordu. Yemekten sonra gözlerini

kapatıp bir ninni söyledi, uzak yerlerden başka türlü hüzünler taşıyan hasret dolu bir şarkı. Amalia çocukluğundan beri severdi onun sesini dinlemeyi, şimdi de masada otururlarken ağabeyinin içini sırlarla doldurduğunu hissediyordu.

O mevsim nadiren konuşmuş, ara sıra eski konuşmalardan kalmış gibi bir-iki kelime etmişti. İçki içtikten sonra bile, dua etmek şöyle dursun, konuşmakta zorlanıyordu. İnsanlar gittiğinden beri ibadet etmemişti. İbadet etmeyi çok istiyordu ama ne zaman ayağa kalkıp dua etmeye hazırlansa kelimeler boğazına takılıyordu. İki yıl önce karanlık bir gecede Amalia'ya bir cümle söylemeye çalışırken boğulacak gibi olmuştu. Çileden çıkarak başını duvara vurmuştu. Nihayet gırtlağındaki tıkanıklık açılmış ve "Nasıl oluyor da bütün Yahudiler dua ederken, dua etmek bir tek bana zor geliyor?" demişti.

"Sen başka türlü ibadet ediyorsun." Amalia onu teselli etmeye çalışmıştı.

"Aynı şey değil."

"Bu kutsal yere bekçilik ediyorsun." Ağzına bu kelimeler dökülmüştü.

Gad gülmüş, kahkahası ürkütücü bir şekilde yankılanmıştı.

"Saçma bir şey mi söyledim?" demiş ve susmuştu Amalia.

Sonra yağmur durdu ve akşam açıldı. Amalia masayı sessizce ve bastırılmış hareketlerle topladı. Gad yerinden kalkıp dışarı çıktı. Mezarlığa giderken bir an çıplak akasya ağacının yanında durdu. Amalia'nın hareketleri ona biraz sarsak görünmüştü, bir çuval patatesi yatağın altına saklamaya çalışır gibiydi.

Mezarlığa varınca her şeyi unuttu. Yağmurlar mezar taşlarına zarar vermediği için memnun oldu. Tam zamanında kazdığı tahliye kanalları suyu gayet iyi uzaklaştırmıştı. Mezar taşları yüksek tümseğin üzerinde dik dikti. Gad her birini ezbere bilirdi. Azizler üç sıra halinde yatıyordu, birinci sırada erkekler, ikinci sırada çocuklar ve üçüncü sırada kadınlar. Onların biraz uzağında bekçilerin sırası vardı. Bir keresinde Arieh Amca'ya bu düzenlemenin hikmetini sormuş ama açık bir cevap alamamıştı. Bunun sebebini

bilen başka kimse de yoktu. Artık bu dizilişte bir mana aramıyordu. Burada geçirdiği saatler günün en güzel saatleriydi.

Amalia, mezarlıkta çok fazla zaman geçirdiği için bir-iki kere ona sitem etmişti ama o, bu sitemlere kulak asmamıştı. Aslında günde altı-yedi saatten fazla kalmıyordu ama bu süre zarfında bazı görüntüler, hayaller görüyordu. Buradayken bazen doğduğu küçük şehri, annesiyle babasım, büyük tifüs salgınında ölen iki erkek kardeşini görüyordu. Yazın işler başkaydı tabii. Yazın o mavi renk ve sessizlik olmuyordu. İnsanlar mezarların üzerine kapanıyor, taşları sarsıyorlardı. Hiç utanmadan hıçkırıklar koyveriliyordu ve bir kadın bayıldığında etrafındaki insanlar onu dışarı taşıyorlardı.

Orada dururken canı içki çekti. Akşam olmasa aşağıdaki centil tavernasına inip bir-iki kadeh yuvarlayabilirdi. Alkol kokusuna karışan tütün kokusu içindeki hüznü dağıtırdı, ama sonradan Amalia'nın sitemleri hoşuna gitmeyecekti.

Geriye döndüğünde Amalia'nın yüzü kızarmıştı ve sarı leke alnında parlıyordu. Şişeden içtiği ve fazla kaçırdığı açıktı.

"Neyin var?" diye sordu.

"Yok bir şeyim. Her şey yolunda." Kendine ait olmayan, şen bir sesle konuşuyordu.

"Yukarı çıktım. Tahliye kanalları iyi iş görmüş."

"Bence kafayı fazla takıyorsun," dedi Amalia kıkırdayarak.

Böyle konuşmamalısın, diyecekti ona ama sesini çıkarmadı.

"Öteki dünyada buradaki gibi kış yok. Hep yaz, değil mi?"

"Neden böyle konuşuyorsun?" Onu susturmaya çalışıyordu.

"Kötü bir şey mi söyledim?" dedi bozularak.

Yüzü yine çıplaktı şimdi. Bir köylününki gibi yuvarlaktı yüzü ve başını saran saçları aslan yelesi gibi gürdü. Altı yıl önce buraya geldiklerinde vücudu incecikti. Uzun saçlarını güzelce fırçalardı. Fanka Teyze'nin hediyesi olan nakışlı bluzu yüzüne iyi giderdi. Ama o zamandan beri kalçaları genişlemiş, göğüsleri büyümüş ve gözlerindeki genç kıvılcım sönmüştü. Şimdi kocası askere gitmiş bir köylü kadına benziyordu ve elinin altında bir şişe buldu mu büyük bir öfkeyle, güdülerini törpülemek için içiyordu.

"Çok fazla içmişsin." Kendini tutamamıştı.

"O kadar da değil." Yüzündeki gülüş bir an dondu.

Şimdi her nedense Gad'ın içinden gidip suratına bir tokat atmak gelmişti. Köylüler, sarhoş kadına sumsuğu indirdin mi ayılır, derler. Ona hiç vurmamıştı. Sarhoşluğunu severdi. Bazen istediği kadar boş konuşmasına izin verirdi. Bazen çocukluğunda kullandığı süslü kelimeleri yeniden bulup çıkarırdı.

"Yahudi kanunlarına göre fazla içmek yasaktır," dedi formalite icabı.

"Haklısın," dedi Amalia.

"Sana bir kahve pişireyim."

"Teşekkür ederim," dedi, hafif bir cezadan kurtulduğunu bilen bir ev hayvanının rahatlamış ifadesiyle.

Gad ona bir fincan kahve hazırladı ve hastaya ilaç verir gibi ikram etti. Amalia ellerini uzatıp fincanı iki eliyle tuttu.

"Çok içiyorsun," diye hatırlattı tekrar.

"Ne yapayım?" dedi gülerek. Yüzünün bir başka katmanını açığa çıkaran aptalca bir gülüştü bu.

"Bunun üstesinden gelmelisin," dedi ağabeyi hırçın bir sesle.

Amalia fincanı bırakmıyordu. Gad yanma oturup ona dikkatle bakmaya başladı. Onu ne kadar fazla incelese hayreti o kadar artıyordu. Daha yeni fark etmişti: Eklemleri fırlak, uzun parmakları, babalarının parmaklarıyla aynı şekilde duruyordu.

Amalia birden ağlamaya başladı. Gad aceleyle yerinden kalktı. Onu kucağına alacakmış gibi öne eğildi.

"Yok bir şey," dedi beriki ve dizlerinin üzerine çöktü.

Onun böyle umutsuzca diz çöktüğünü görünce Gad'm çenesi açıldı. Günahlarından arınmaktan, hayatı gururla taşımaktan, ruhlarındaki bunalımı söküp atmaktan bahsetti.

"Kusura bakma," dedi Amalia.

"Neden özür diliyorsun?"

"Yanlış davrandım."

"Yanlış davranmadın. Kutsal kitaplar bile kendimizi kötü hissetmeyelim diye az bir şey içmemize izin verir. Melankoli düşma-

mmızdır. Gece gündüz mücadele ettiğimiz kadim bir ejderdir. Bir-iki kadeh içki melankoliyi boğacaksa neden engel olalım?"

Bu sözleri duyunca Amalia'nın perişan yüzünde bir tebessüm belirdi. O eski gülüşü yine aydınlattı yüzünü.

Daha sonra Gad lambayı yaktı ve odun almak için kulübeye gitti.

6. BÖLÜM

Sonbahar kol kuvvetini göstermişti: Rüzgâr hiç soluklanmadan esiyordu. Gad, onun kafasını dağıtmak için eskiden evde kullandıkları kelimelerle konuşuyordu. Tanıdık kelimeler yüzünü güldürüyordu. "Hiç endişelenmiyorum," diyordu. "Odunumuz olduğu müddetçe endişelenecek bir şey yok." Gerçekten de soba, sabahın erken saatlerinden itibaren gümbürdüyordu ve sıcaktan beyaza kesen yan tarafları hoş bir ısı yayıyordu. Amalia yazın otuz yaşına basmıştı. Gad onun doğum gününü hatırlamış ve aşağıdaki köyden aldığı nakışlı bir eşarp hediye etmişti. Amalia eşarbı omzuna koyup, "Gençlik geçti," demişti. O zamandan beri dudaklarında yeni bir acılık fark ediyordu. Sabahtan akşama kadar saplantılı bir biçimde çalışıyordu ve kilerden yukarı çıktığında yüzü, kapalı işliklerde çalışan kadınların yüzleri gibi gri görünüyordu.

Çocukluğundan beri kilerde saklanırdı. Zhadova'da, annelerinin uzun, haşin elinden kaçtığı dar uzun bir kilerleri vardı. Büyüdükten sonra bile gizlice oraya kaçıp üç-dört saat kalırdı. O zamanlar gözlerinde bir yaşama isteği vardı. Şimdi vücudunu yağ kaplamıştı ve gülüşü inceydi.

"Annem seni daha çok severdi." Gad bu söze şaşırmıştı.

"Sana öyle geliyor."

"Seni sadece korkuturdu ama beni döverdi."

"Onu sinirlendirirdin. Tuhaf kelimeler kullanırdın."

"Yanlış biliyorsun."

"Madem öyle seni neden dövüyordu?"

"Benden nefret ederdi."

"Öyle deme. Anneler çocuklarından nefret etmez."

"Gözünün çapağıydım ben," dedi, cevap verecek kelimeleri bulmanın mutluluğuyla.

"Yanlış düşünüyorsun."

"Oğlanlar salgında öldükten sonra benden nefret etmeye başladı. Bir keresinde bana 'Onlar sayesinde yaşıyorsun' demişti."

"İnsanların kederliyken söyledikleri sözleri aleyhlerine kullanmamak lazım."

"Beni öldürmek istemişti," dedi gülümseyerek.

"Böyle konuşma." Onu azarlamaya çalışıyordu.

O akşam Amalia sekiz bardak filan içmiş, günlerdir dilsiz olan ağzı açılmıştı. Geçmişle şimdiyi karıştırarak sular seller gibi konuşuyor, unutulmuş isimleri hatırlıyor, kapanmış yaraları açıyordu. Annelerinin hâlâ ona musallat olduğu belliydi.

"Fazla ileri gidiyorsun." Onu susturmak istemişti.

"Söylediğim her kelime hakikatin ta kendisi."

"İnsan ölülerin arkasından haşin sözler etmemeli. Onlar orada biz buradayız. İstirahatlerini bozmamak lazım."

"Beni neden bu kadar hırpaladı?"

"Hınç beslememelisin."

"Acı veriyor."

"Herkesin olumlu yanlarını görmeliyiz. Birinin yerine kendini koymadan onu yargılamak yasaktır."

"Asla çocuğum olmayacak," dedi kahkahalarla gülerek. Kahkahası sağlam beyaz dişlerini açığa çıkartmıştı.

Gad içkisini bir yudumda bitirerek ayağa fırladı. "Dışarda fırtına diner gibi oldu. Yağmurlar mezarlığa zarar vermiş mi bir bakayım. Ama yalvarırım daha fazla içme. İçmek Yahudiler için münasip değildir."

Amalia bu sitemi gülümseyerek karşıladı. Senelerdir onunla bu sırrı paylaşmak istemişti. Nihayet açıkladığı için kendini rahatlamış hissediyordu. Saçlarını toplayınca, ağır işler yüzünden kırı-

şıklarla dolmuş yuvarlak yüzü açılır gibi oldu. Birinciden daha da ağır bir sır vermek istiyor gibi bir hali vardı.

"Söz mü?"

"Ne?"

"Şişeye dokunmayacaksın."

"Seninle gelebilir miyim?" Gad'ı yine şaşırtmıştı.

Akşamı, soğuk sonbaharın soluk ışıkları aydınlatıyordu ve Gad içten içe artık kardeşine daha fazla eziyet etmesinin yasak olduğunu biliyordu. Yaraları derindi ve yumuşak bir bezle sarılmalıydı.

"Teşekkür ederim," dedi.

"Neden?"

"Benimle konuştuğun için. Konuşmak insanları yakınlaştırır, değil mi?"

"Sen benim sevgili ağabeyimsin," dedi ve bu kelimeler ağzından çıkar çıkmaz pişman oldu.

Gad, kız kardeşi içindeki gizli zaafa dokunmuş gibi güldü.

Mezarlığa geldiklerinde gözleri karardı: Güçlü yağmurlar taş duvarı zayıflatmış, bir sıra mezar taşını devirmişti. Selin tarumar ettiği mezarlığı görünce soğuk bir inilti çıktı ağzından: "Yüce Tanrım, şu başımıza gelene bak."

"Kim yapmış bunu?" Amalia da dehşete düşmüştü.

"Görmüyor musun?"

Hiç oyalanmadan mezar taşlarına koştu ve çömelip hepsini teker teker düzeltmeye başladı. Amalia yanında durmuş onun çabalamasını seyrediyordu. Hasta hayvanlarla ilgileniyormuş gibi kendini tümüyle yaptığı işe kaptırmıştı. Bir aralar mezar taşlarının üzerine, onları kış fırtınalarından korumak için tahta bir çatı yapmak istemişti ama ihtiyar adamlar onun bu önerisine karşı çıkmışlardı. İnsan yerle gök arasma sınır çekemez, demişler ve onu günlerdir heyecanlandıran bu fikri silip atmışlardı.

O zamandan beri yıllar geçmişti. Her kış gökyüzü yere iniyor, akıyor, yıkıyor, ardında tahribat bırakıyordu. Gad gedikleri örmeye, en zayıf mezar taşlarının arkalarına payandalar koymaya çalış-

mıştı ama yine de gaddar yağmurlara dayanamamışlardı. Bir müddet, niyetini anlamamış olan ihtiyar adamlara gizliden gizliye söylenip durmuştu. Artık bir çatının bile etkili olmayacağını biliyordu. Yağmur her şeyi söküp atabilirdi, kendisi dahil. Hüzün artık elle tutulacak bir hal almıştı ve bütün uzuvlarından sızıyordu.

İşi bitirdikten sonra bir müddet öylece durdu. Üç yıl önce, aynı mevsimde rüzgârlar çoğu mezar taşını yıkmıştı. Bunun hayra alamet olmadığını biliyordu. Suçu kendinde buluyordu, nitekim yazın neyin ne olduğu anlaşılmıştı: Çiçek hastalığı bütün bölgeye yayılmış, çok kurbanlar almıştı.

"Her şey yerli yerinde, Tanrı'ya şükür," dedi Amalia. Artık ağabeyinin buraya ne kadar bağlı olduğunu anlıyordu ve bu bağlılık yüzünden ona acıyordu çünkü kış boyu korkunç rüzgârlarla mücadele etmek zorundaydı.

Geriye dönerken ağzından teselli sözlerine benzeyen birkaç kelime döküldü. Gad cevap vermedi. Yüzüne bir bulut çökmüştü adeta. Patronu tarafından kovulmuş bir işçi gibi hızlı hızlı yürüyordu.

7. BÖLÜM

Ertesi gün beklenmedik bir biçimde çıkagelen Yahudi seyyar satıcı kapının önüne dikildi. "Burada ne işin var?" diye sordu Gad, uğursuz bir gölgeye sorar gibi. Kısa ceketi de olmasa yolunu kaybetmiş bir hacı zannedilebilirdi, ama şapkası ve ceketi buraya kendini mezar taşları üzerine atmaya gelmediğini gösteriyordu.

"Yanlış yola saptım," dedi adam bile bile kötü yola düşmüş biri gibi.

"Yolu bilmiyor musun?" diye sordu Gad yabancıyla aynı ses tonunda.

"Biliyorum ama yanıldım," dedi beriki kendini de suçlayarak.

"Şu anda nerede olduğunu biliyor musun?"

"Gibi gibi."

"Şehitliktesin, Tanrı kanlarını yerde bırakmasın."

"Yüce Tanrım!" dedi satıcı alnına vurarak. "Ne halt ettim ben?"

Gri bir ikindi vaktiydi. Amalia onlara kahve, ekmek ve tereyağı ikram etti. Sonra hemen yanlarından kaçıp kilere indi. Seyyar satıcı biraz kendine gelmişti. Kelimeler diline geri döndü. Bütün seyyar satıcılar gibi hakikatle kendi içinden geçeni karıştırarak, insanlara ve yerlere dair hikâyeler uydurarak konuşuyordu. Gad bu aklı havada adamları iyi tanırdı, yine de kendini tutamayıp ona eskiden Arieh Amca'ya şimdi de kendi payına düşen yalnızlıktan ve amansız kıştan bahsetti. "Bu yalnızlık benim için zor belki ama kardeşim için yedi kat daha zor." İstemeden içinde gömülü olan üzüntüyü dışa vurmuştu. Acısı bir anlık bile olsun göründüğünde anlattıklarına pişman oldu ve hemen konuyu değiştirdi. "Aşağıda

durum nasıl?"

"Dünyada bir değişiklik yok; her şeyi kokuşmuş."

"Burada hiçbir değişiklik olmuyor; yıllar yılları kovalıyor."

"Ama en azından nafakanı çıkarıyorsun."

"O da pek yok." Gad ondan hiçbir şey saklamıyordu.

"Ben olsam çeker giderim. Hacılar kendileri bekçilik etsin madem öyle." Satıcı sesini yükseltmişti.

"Yiyecekten yana sıkıntı yok." Gad biraz daha yumuşatmaya çalıştı sözlerini.

"Mezarlık da gül bahçesi değil yani," dedi satıcı; bu deyimi şehirlilerin uğradığı hanın sahibinden duyduğunu tahmin etti Gad.

"Şikâyet etmiyorum." Gad bu sözü dindar bir tavırla söylemişti.

"Ben şikâyet ediyorum. Adaletsizlikten, haksızlıktan. Şikâyetim var. Sıkıntıya sevgiyle katlanamıyorum."

Satıcının yüzünde bir parçacık bile ahret korkusu olmadığım o zaman fark etti. Yüzü sakallıydı ama soğuk ve işini bilen bir ifadesi vardı. Kolay din değiştiren tiplerdendi. Bu düşünce zihninde kıpırdandı.

"Sana ne kadar para veriyorlar?" diye sordu satıcı.

"Kim?"

"Şehitlerin vârisleri."

"Şehitler artık halka mal oldu."

"İyi de parayı kim veriyor?"

"Verecek bir şeyi olan veriyor." Gad, geçen yaz kimsenin büyük bir katkıda bulunmadığını hatırladı. Sadaka kutusu boş kalmıştı; inek, meyveler ve sebzeler olmasa yiyecek bir şey bulamayacaklardı. Yine de oturduğu yerden kalkıp, insan sadece ekmekle yaşamaz, demek geldi içinden. Tanrı'ya şükürler olsun, Yahudi halkına hiçbir karşılık gözetmeden hizmet etmeye hazırız. Bu dağ zirvesinde yaşama hakkı parayla ölçülemez. Ama satıcının dinsiz yüzüne, imanı sönmüş yüzüne, üzerine bir nevi bereketsizlik yayılmış hınçlı yanaklarına bakınca sesini içinde bastırıp sustu.

"Senin yerinde olsam burayı bırakırım. Ücret yoksa bekçilik

de olmaz. Hayatım boyunca bedavaya bekçilik yapan kimseyi görmedim."

"Buranın mülkiyet hakkı bize ait."

"Mülkiyet hakkı." Satıcı ifadeyi tekrar ederek güldü. "Dağın mülkiyet hakkı, kışın mülkiyet hakkı, tabiat hazinelerinin mülkiyet hakkı." Adamın sesindeki ahlaksızlıktan dehşete kapıldı ve yüzünü fincanına indirdi. Sonra satıcı, her birinin içinde gizli bir diken olan birkaç soru daha sordu. Gad temkinli davranarak genel şeyler söyledi ve hiç özele girmedi. Bu adamdan aldığı küçük keyif yavaş yavaş dağıldı. Göğsüne bir ağırlık çöktü.

Ayağa kalkıp, "Yapmam gereken çok fazla iş var. Gitmem lazım," dedi. Özür dilemeden bunu söyleyebilecek gücü olduğuna memnundu.

"Ben burada bir gün bile kalamazdım." Satıcı özellikle kırıcı konuşuyordu.

"Dünyada herkesin bir vazifesi var." Gad bir aralar duyduğu bir sözü kullanmıştı.

Adam bu kelimeyi duyunca, içlerinde çıplak bir ıslaklık parlayan büyük yuvarlak gözlerini açtı ve "Veresiye satış yapmam. Parayı peşin alırım," dedi.

Gad bu karşılığın önemini ilk başta kavrayamamıştı; kavradığındaysa omurgasında bir üperme dolaştı.

"Bir ara görüşürüz nasılsa." Gad adamla arasına mesafe koymaya çalışıyordu.

"Burada değil."

"Nerede?" Dili onu bu soruyu sormaya zorlamıştı.

"Aşağıda. Sadece aşağıda. Aşağıda insana yaptığı iş için de sattığı mal için de para veriyorlar. Aşağıda bedava bekçilik yapan yok. Herkes yerini biliyor. Kandırmaca yok. Bundan sonra yolumu kaybetmeyeceğim. Dersimi aldım," dedi adam ve dinç adımlarla bayır aşağı inmeye başladı.

Akşam yağmur çok şiddetli yağdı. Gad tek kelime etmeden masada oturuyordu. Satıcının kısa ziyareti onda kısa sürede kendine acımaya dönüşen yakıcı bir keder bırakmıştı. Amalia hızla seb-

ze çorbası ve ekşi kremalı leziz bir turta yaptı. Ancak bu yemeklerin onun sıkıntısını geçirebileceğini biliyordu.

Yemekten sonra aşağı inmek ve kışlık erzak almak niyetinde olduğunu söyledi. Amalia onun bu inmelerinden nefret ederdi. Biliyordu, fazladan bir kadehçikten çok daha fazlası vardı. Ama bu sefer bir şey söylemedi. Biraz bekledikten sonra, "Tek başına kalmaya korkuyorum," dedi.

"İkimiz birlikte inemeyiz."

"Burada yalnız kalmaktansa aşağıya ben ineyim daha iyi."

"Tek başma mı?"

"Burada korkuyla beklemektense kurtla karşılaşmak daha iyi." Köylülerle aynı dilden konuşuyordu.

"Tek başına inmene izin veremem."

"Yoldan korkmuyorum. Duvarlardan korkuyorum."

"Duvarlardan mı?"

"Dışarılar korkutmuyor beni."

"Burayı sahipsiz bırakamayız." Bir çalım daha denedi. "Arieh Amca ve ondan önceki bekçilere söz verdik. Hatırlamıyor musun?"

"Hatırlamıyorum. Ne zaman yaptık onu?"

"Hatırlamak istemiyorsun."

Konuşmanın sonu gelmişti. Gad sobayı kuru odunla doldurdu, üzerine bir güğüm su koydu ve arka arkaya iki fincan kahve içti. Bir kadının bedenine dokunmayalı aylar geçmişti. Baharda aşağı inmiş, tavernaya gitmiş, yolda bir kadınla karşılaşmayı ummuştu. Ama şansına karşısına hiç kadın çıkmamıştı ve iştahı içinde bir zehir gibi kalmış, karışık rüyalarla ona işkence etmeye başlamıştı. Daha sonra Amalia kilerden çıktı ve ona dönüp, "Kafam rahatladı. İstersen gidebilirsin," dedi.

"Nasıl oldu?"

"Artık korkmuyorum."

"Ne oldu ki?"

"Korkumu yendim."

"Anlamıyorum," dedi ve onu kandırdığına pişman oldu.

8. BÖLÜM

Sonraki günler hava karanlık, yağmurlu ve soğuktu. Gad iki sobayı birden yakmış, Amalia üzerine eski asker kaputunu giymişti ama bu havada bile Gad her gün mezarlığın bakımını titizlikle yapıyordu. Eve döndüğünde giysileri ıslanmış, tepeden tırnağa çamura bulanmış oluyordu. Amalia ona hemen bir banyo havlusu ve kuru giysiler verirdi. İlk başlarda ona söylenirdi. "Allah korusun bu gidişle zatürree kapacaksın." Ama sonra vazgeçmişti. Kararının kesin olduğu belliydi: Mezarlık bakımsız kalmamalıydı.

Daha ikindiden ev mağara gibi kapkaranlık olurdu ve Gad gaz lambasını yakıp masaya oturur, çorbasını beklerdi. Vücudunun normal sıcaklığına kavuşması için iki tas çorba içmesi gerekirdi. Bazen Amalia dalgın dalgın çocukluğundan bazı sahneler hatırlar, ona anlatırdı. Gad sürekli kendilerini Ova'dan kopartmaları gerektiğini tekrarlardı. Ova'yı düşünmek yanlış umutlar beslemelerine neden olurdu; şu anki sorunlarla uğraşmak, evi sağlamlaştırmak, su ve odun biriktirmek daha iyiydi. Gad'ın kendisi de bazen anılara dalar, tuhaf bir keyifle içlerinde yuvarlanırdı. Saatler ilerledikçe kar yağışının başlamasının an meselesi olduğu anlaşıldı. Kar, dağı yollardan ve Ova'dan tümüyle ayırırdı. Amalia, Gad köye gitmediği için içten içe seviniyordu. Kilerdekiler onlara yeterdi. Raflarda birkaç şişe yağ, birkaç parça füme et, un ve şeker vardı. Doğru, bu sene hacılar cimriydi ama yine de bir şeyler getirmişlerdi ve o getirdikleri önceki seneden artanlara eklenmişti. İnsanlar cömert ol-

masa da Tanrı cömertti. Yaz ılık geçmiş, yağmurlar tam zamanında yağmış, sebze tarhları bol bol ürün vermişti. Ağaçların dalları da meyveden sarkmıştı. İnsanlara güvenmeye gelmez: Bugün sana iyi davranırlar, yarın içlerine şeytan girmiş gibi yumruklarını sıkarlar.

Önceki yıllarda Gad bu işlerin hesabını tutmamıştı, ama şimdi hacıların hem katkı yapmayı bıraktıklarını hem de mezarlığa iyi bakılmadığı konusunda şikâyetçi olduklarını açıktan açığa söylüyordu. Arieh Amca hacılara karşı sert ve haşin davranır, peşlerini bırakmaz, bolca katkıda bulunmalarını talep ederdi. Kaytarmaya çalışanları herkesin önünde rezil ederdi. "Bu böyle biline," derdi, "hayır yoksa hayat da yoktur. Hayır işine para vermeyen insanın caniden farkı yoktur." İnsanlar da verirlerdi; mecburen. "Hayır yapmadan dualar kabul olmaz," diye azarlardı onları.

Gad nasıl talep edeceğini bilmiyordu. O talep etmediği için de insanlar vermeyi bırakmıştı. Arieh Amca'mn ölümünden sonra, ona karşı duydukları korkuyla karışık saygı bir müddet insanların üzerinde kalmış, sonra dağılmıştı. Gad homurdanmış, tehdit etmiş ve en nihayet kapıda durup giriş parası almaya karar vermişti. Ama bu taktik bile işe yaramamıştı. İnsanlar başka yerlerden içeri sızıyor, sonra çaktırmadan kaçıyordu.

Doğru, verebileceği kadarını veren, iman sahibi üç-beş kişi de vardı: bir teneke yağ, bir çuval şeker, bir şişe slivovitz. "Hiçbir şey vermeyeni döve döve dışarı atacağım." Bu sözler Amalia'yı irkiltmişti.

"Olmaz," diye bağırdı.

"Arieh Amca gibi yapacağım ben de. Onları dışarı atacağım."

Amalia içten içe ağabeyinin böyle bir şey yapmayacağını biliyordu. Amcasmın ne gücü ne de imanı vardı onda. Gerçi Amalia'da bunu ona söyleyecek cesaret yoktu.

"Kış uzun, yiyeceğe ihtiyacımız var. Teslim olmayacağım."

Onlara sezdirmeden, yılların birikiminden başka şeyler de ortalığa saçıldı. Ailelerinin ölümünden sonra kimse onlara yardım etmemişti. Az sayıdaki akrabaları onlardan uzak durmuş, başka insanlar da onlar hiç yokmuş gibi davranmıştı. Amalia bir eve temiz-

likçi girmiş, Gad da kereste fabrikasında gündelikçi olmuştu. İş çok ağırdı, parası da azdı. Tuhaf bir şekilde bu tatsız anılar Amalia'nın yüzünde dindar bir ifade oluşturmuştu, ama Gad acımasızca acı gerçekleri söyledi: Kendi insanlarımız bizi itmeseydi burada olmazdık.

"Bizi itmek istememişlerdi." Onları haklı çıkaracak bir şey bulmaya çalıştı Amalia.

"Arieh Amca olmasa şimdiye açlıktan ölmüştük. Ova, dağdan daha zalim. Dağ soğuk ama kötü değil. Rüzgârlar ağaçları deviriyor ama kötülükten değil."

Besbelli yüreğinde Ova'ya karşı bir hınç besliyordu. "Herkesin bir yeri var. Hiç pişman değilim. Ova midemi bulandırıyor. Tanrı'ya şükür burada açık alanlarımız var, farklı bir görme ve işitme şeklimiz var. Dünyanın parasını verseler yine orada yaşamak istemezdim."

Birkaç kadeh içtikten sonra heyecanlandı ve değişik, güzel bir dille dindar bir hayattan, ruhun fedakârlığından bahsetti. "Ruh olmazsa beden de bozulur. Çökmüş bir beden ruhu bunaltır ve gözlerini kör eder." İki ibadet arasında kutsal kitapların birinden bir bölüm öğreten ihtiyar adamlardan kaptığı cümlelerdendi bunlar ve şimdi tekrar ederken kulağa delice bir özlem gibi geliyorlardı.

"Dün gece rüyamda evi gördüm," dedi Amalia birden hatırlayarak.

"Kimi gördün?"

"Babamı."

"Ona ne anlattın?"

"Onu ziyarete gideceğime söz verdim. Sözüme çok memnun oldu."

Bir an için Gad kardeşinin yüzündeki ifadeye hayran kaldı. Günün bazı saatlerinde yüzü aydınlık, bakışları berrak olur, yaşını hiç göstermezdi. Avluda oturan küçük Amalia'ya benzerdi, seneler hiç geçmemiş gibi.

"Bir ara gideriz," dedi kafası dağınık.

"Ne zaman?"

"Yerimize birini bulmak lazım, güvenilir birini. Yazın ihtiyarlara akıl danışırım."

O "yerimize birini bulmak" der demez Amalia'nın yüzü ışıldamıştı. "Babam çok mutlu olacak," dedi.

Geceleyin yağmur şiddetlendiğinde köpekleri içeri almak istedi. Gad genelde onları içeri almasına izin vermezdi ama bu sefer nedense razı oldu. Köpekler neşeyle havlayarak içeri daldılar. Gad biraz sonra ateşin önüne kıvrılıp yatacaklarını ve Amalia'nın da onlara çocukluğunda duyduğu sakin bir Rutenya şarkısını söyleyeceğini biliyordu. Köpeklerle birlikte yerde yatma, diye bağırmak istedi ama kelimeler ağzından çıkmadı.

Sonra kendini biraz topladı. Kardeşinin yanına oturup, sert davranmak, hacılardan doğru düzgün katkı talep etmek gerektiğinden bahsetmeye başladı çünkü çatı bel vermek üzereydi, çit de pek öyle sağlam değildi. Tamiratı zamanında yapmazsa ikisi de çökebilirdi. Sanki canını sıkan hacılar değil de kendisiymiş, kendi zayıflığıymış gibi bir hali vardı.

"Sen her şeyi iyi niyet ve dürüstlükle yaptın," dedi Amalia, kollarıyla köpekleri kendine çekerek.

"Hayır, canım," dedi ağabeyi abartılı bir vurguyla.

"Yanılıyorsun, canım." Çok tatlı bir sesle konuşuyordu. "İnsanlar ikiyüzlü. Kirden arınmadan ibadet edenin duaları kabul olmaz. İnsan saflığa ermek istiyorsa Tanrı ona yardım eder. Ama buraya gelip sorumluluktan kaçmak, çalmak, kışın burada kalan insanlara katkıda bulunmamak — buna sahtekârlık denir. Etten kemikten yapılmışları kandırırsın da yukarıdakini kandıramazsın."

Gad onun kullandığı kelimelere, ifadelere hayret etmişti. İhtiyar adamların sitemlerinin yüreğinin derinliklerinde bu kadar yer ettiğinin farkında değildi.

"Amalia," dedi.

"Efendim?"

"İhtiyarların anlattıklarını dinliyorsun değil mi?"

"Seslerini dinlemek çok hoşuma gidiyor. Bazen bana Yüceliğin sesiyle konuşuyorlarmış gibi geliyor."

"Neyi kastettiğini anlamadım."

"Yüzlerinde bir ışık oluyor. Yüzlerindeki ışığı görmedin mi?"

Ama daha sonra Gad çok sinirlendi çünkü Amalia'nın gözleri kırmızı, saçları darmadağındı ve köpeklere tam bir kendini bırakmışlıkla sarılıyordu. Yahudi kanunlarına göre hayvanlarla yatan biri hemen idam edilirdi. Sadece insanları sevmeye izin var, diye bağırmak istedi.

"Çok içtik değil mi?" dedi Amalia.

"Kaç şişe kaldı?"

"Daha var."

"İçkiye dikkat etmek lazım. İçkisiz kalmamalı. Ne kadar var?"

"Altı şişe."

"Çok az."

"Haklısın."

"Elinde şişeyle gelmeyeni eşikten içeri sokmayacağım."

Gözlerinde sarhoş bir öfke koyulaştı, belli ki birazdan köpeklere saldırıp onları dışarı atacaktı. Sesini yükseltip Amalia'ya bağıracaktı: Yatağa. Köpeklere sarılmana izin yok!

9. BÖLÜM

Mevsim ilerledikçe günler ışıksızlaşıyordu. Nihayet fırtınalar dağı teslim aldı ve kararttı. Rüzgârın kuvvetinden duvarlar titriyordu. Bu korkunç manzarayı her yıl görseler de alışmak zordu. Önceki senelerde Gad coşku doluydu ve Amalia'yı da kendi heyecanıyla sürükleyip götürürdü. Çok kereler kendi sözlerine kendinin de şaştığı olmuştu. Doğru, kendi sözleri değildi bunlar. Yine de belli bir güçleri vardı. Bazen galeyana geldiğinde Tevrat'tan bir kelimeyi ya da ayeti anlardı ve bir an şaşalardı. Ancak zaman geçtikçe coşkusu da sönmüştü, hem öyle kendiliğinden de değil. Hayatını sabır ve iman üzerine kurmaya çalışmıştı ama bir kadına duyduğu arzu, kışın karanlığı, Amalia'nın sık sık bunalıma girmesi — bütün bunlar içindeki ateşi azar azar söndürmüştü.

Amalia'nın yüzü zamanla daha anlaşılmaz bir hal almıştı. Ne şikâyet ediyor ne ağabeyine sitem ediyordu ama bütün hayatı bir kayıtsızlık içine hapsolmuştu. Son iki yılda sıkça olduğu üzere bunalıma girdiğinde özlemler, acılar ve suçlamalar, tüten bir soba gibi ortalığı basıyordu. Temel şikâyeti şuydu: Neden burada kendimize işkence ediyoruz? Karanlık bizi yutuyor, etlerimiz çürüyor.

Amalia'nın sitemleri Gad'ı uyandırır, ona bazı sözler ilham ederdi. Korkularını geçici olarak köreltene kadar kardeşini azarlar ya da teselli ederdi. Ama bu becerisi zaman geçtikçe azalmıştı, sözleri içinde kilitli kalıyordu ve söylediği azıcık şey bile ruhundan bir

şeyler koparıyordu. Sadece slivovitz, başka bir kuvvetli içki değil sadece o, kısa süreliğine de olsa kalbinin kanallarını açıyordu.

Daha birinci kıştan öğrenmişlerdi içmeyi. Aslmda öğrenmeye gerek de yoktu. Kışın karanlığı onları bir cankurtaran sandalı gibi şişeye yöneltmişti. Gad ilk başlarda Amalia'yı eleştirir, içkinin büyük bir günah olduğunu, insanı alçalttığını alametler ve mucizelerle ispat ederdi. Bu arada kendisi de aşırı içkinin tuzağına düşmüştü. Kış geceleri aralarında bir yakınlık alevlenirdi. Amalia'ya sevgi sözcükleri söylerdi, o da karşılığında kışkırtıcı hareketler yapar, "Ama sen centil kadınları seviyorsun," derdi.

Yedinci kış gelmişti. Bundan böyle zaman gece ve gündüz diye ikiye bölünmeyecek, her şey kara karın coşkun nehrinden ibaret kalacaktı. İlk yıllarda Amalia bu mevsimde ciddi bunalımlar yaşamıştı. Asker kaputuna iyice sarınır, "Bizi kilitlerin, sürgülerin ardına nasıl kapadıklarını görmek istemiyorum," derdi.

"Ne kilidi ne sürgüsü?"

Gad saatlerce yanında oturur, onu felç eden korkunç görüntüleri yok etmeye uğraşırdı. Ama konuşmak faydasızdı. Geceleyin rüzgârların onu boğacağına emindi. Sonra gizli bir kurtarıcı kılığında slivovitz şişesi belirirdi. İçer kusar, içer kusardı. Böyle böyle bu acı sıvıyı sevmeyi öğrenmişti. Tek başına, elinde bir şişe içkiyle oturup yudum yudum unutuşa ulaşmayı öğrenmişti. Gad'ın slivovitze giden yolu daha basitti, belki de Arieh Amca'nın doksan yaşında bir kadehi gözünü bile kırpmadan nasıl devirdiğini gördüğü için.

"Yine geliyor," dedi Amalia gülerek.

"Odunumuz olduğu müddetçe korkacak bir şey yok. Bırak rüzgârlar dışarıda deli gibi essin. Bırak kükresinler. Ayaklarını kapıya koymalarına izin vermeyeceğiz." Yine o kullanıla kullanıla yıpranmış eski cevabı vermişti.

"Aşağıda insanlar giyinip sokaklara çıkıyorlardır değil mi?"

"Biz de burada çıkıyoruz. İki fırtına arasında sakin zamanlar oluyor. Onların sokakları var, bizim göklerimiz. Burası hapishane değil canım."

Amalia iri gözlerini açtı, gözlerinde şüphe, keder ve acı aynı anda mevcuttu.

"Tanrı'ya şükür hapishane değil. Her şeyimiz var." Gad buradan tutturmuş gidiyordu.

"Babama onu ziyaret edeceğime söz verdim. İnsan sözünü tutmalı."

"Bu sene Zhadova'dan selam gönderdiler, Haya Bronfman geldi," dedi Gad dolaylı bir cevap vererek.

"O kadından korkuyorum ben."

"Neden?"

"Bana dedi ki, 'Sakın buradan bir yere kımıldamayın. Aşağıda sadece katliam ve salgın var. Ölüm insanı bütün ağzıyla yutuyor.' Neden 'bütün ağzıyla' dedi anlamadım."

Tam, ben sana söylemiştim, diyecekti ki kendini tuttu ve kafasındakini şu kelimelerle özetledi: "Kasaba felaketin dişlerinin hemen üzerinde asılı duruyor. Zamanında kaçmayanlar helak olmaya yazgılı."

Bu uğursuz kehaneti duyan Amalia başım eğdi ve kafasının ortasından kırlaşmaya başlamış saçları daha da çok göze göründü.

"Haya Bronfmon çok talihsiz bir kadın, Tanrı bizi onun kaderinden korusun. Bütün çocukları büyük tifüs salgınında öldü," dedi Gad görevini yapan birinin yorgun sesiyle.

"Salgın buraya gelmez mi peki?" diye sordu Amalia dalgın dalgın.

"Bizim korkmamıza gerek yok. Burada hava saf ve temiz. Sadece biz varız, hiç sınır yok." Amalia daha önce "hiç sınır yok" lafını hiç duymamıştı. Kulağına tuhaf gelmişti, doktor ağzından çıkmış gibi.

"Ya babama verdiğim söz ne olacak?"

"Bir sözü yerine getirmek imkânsızsa, otomatik olarak geçersiz olur."

"Peki bir daha rüyama girerse ona ne diyeceğim?"

"Hiçbir şey söyleme. O anlar."

Bazen doğduğu şehre dönse hayatındaki bütün sıkıntılar, kötü

rüyalar ortadan kalkacak, etrafını gençliğindeki gibi parlak görüntüler saracak zannediyordu. Birkaç kere Gad'a bundan bahsetmek istemişti ama çekinmişti. Bu sefer kelimeler kendiliğinden geldi: "Annemden özür dilemek isterdim. Yıllar yılı ona karşı hınç besledim."

"Şimdi bunu nerden hatırladın?"

"Mezarlarını gördüm, bakımsızdılar."

"Biz onları terk etmedik. Zaman zaman düşünüyoruz."

Daha sonra, önceki konuşmanın bir yankısı gibi ekledi: "Ben kendimi oradan kopmuş hissediyorum. Çok Yahudi olan yerde çok dert de oluyor. Salgınlar var, katliamlar var. Ben burayı tercih ediyorum. Burası her yere uzak."

Bu cevabı duyan Amalia, artık mücadele edecek gücüm kalmadı dercesine iki elini birden önündeki masaya koydu.

Şimdi yine mekânın üstünlükleri ve kutsallığı konusunda ona nutuk atma isteği duyuyordu Gad. Ama daha önce defalarca bu konuda konuştuğunu hatırlayınca tekrarlardan kaçınmanın daha iyi olacağını düşündü.

"Kaç senedir buradayız?" diye sordu uykudan uyanır gibi.

"Bu sene yedi etti. Unuttun mu yoksa?"

"Bana bu sene sekizinci sene gibi gelmişti."

"Burada yedi sene dayanacağımızı kim tahmin ederdi? İlk geldiğimizde çok ağlıyordun, ben de sana ne söyleyeceğimi bilemiyordum. Kış korkunçtu. Duvarlar rüzgârın kuvvetinden sarsılıyordu. Ama biz kazandık. İnsanın inancı tam oldu mu kazanır."

Amalia yıllar geçtikçe kalbinde inancın gittikçe küçüldüğünü hissediyordu, hatta günün karanlık saatlerinde o küçücük inanç bile onu terk ediyor, mutlak bir melankoli üzerinde hâkimiyet kuruyordu. Bunu biliyordu ama söylemeye cesareti yoktu. Şu sözünü ettiğin inanç nerede? Nerede bulunur? Bu dağ beni mahvetti.

Gad bu sessizliğin ne manaya geldiğini biliyordu, başını kaldırıp konuştu: "İnancımız hiçbir zaman çok güçlü olmadı, şimdi de değil, yine de bir şeyler yaptık. Bunu küçük görme. Biz olmasak, yedi yıl boyunca kendimizi bu işe adamasak, burası insanların dua

etmeye geldiği bir yer değil bomboş bir dağ tepesi olurdu. Bu önemsiz bir şey değil. Birilerinin bedel ödemesi lazım."

Amalia bir süre sonra biri mısırlı, diğeri lahanalı iki turta hazırladı. Sıcak kokular eski ve unutulmuş bir ev hissi uyandırıyordu, ayrıca insanı ürkütecek kadar bencil bir duygu daha uyanmıştı: Burada, kasabalardan uzakta olmak iyi, aşağıda sadece fırtına değil hastalıklar, salgınlar da var.

10. BÖLÜM

Kışın Kislev ayı boyunca günler gece kadar karanlık olur, Amalia evin eşiğinden dışarı adım atmazdı. Köpekler kurt gibi ulurdu. Gad gün boyu kullanılacak odunu hazır etmek için sabah erkenden kulübede testereyle odun kesmeye başlardı. Kulübeden her gelişinde, "İyi ki buradayız. Ova'da insanlar soğuktan ölüyor," derdi.

Sobalar hakikaten de gümbürderdi. Isıyı korumak zordu ama ateşin sönmesine izin vermezlerse bir nebze olsun ısınırlardı. Kislev'de Amalia daima donuk bir sessizliğe gömülürdü. Alnındaki koyu sarı leke adeta içeri çöker, yanakları süzülür ve gerginleşirdi. Ellerin masanın üzerinde kalsın, demek isterdi ağabeyi ona nedense. Açık eller korkuyu dağıtırdı. Ama bu düşüncenin temelsiz olduğunu hemen kavrayıverirdi. Yine de geceleri ona iyi olan her şeyi yutan ve ruhu karartan hüzünden bahsederdi. İnsan yaşadığı ve gücü olduğu müddetçe kendini çamurdan çekip çıkarmalıydı.

Amalia cevap vermezdi. Kocaman, sönük gözlerle, Neden bana işkence ediyorsun, der gibi bakardı ona.

Sanki şikâyet etmiş gibi, "Şikâyet etme," derdi Gad.

Öğleden sonra patatesleri soyar, soğanları doğrar, Amalia'nın isteksizlikten yapmadığı işleri yapardı ve birlikte yemek yerlerdi. Saatlerce oturur yemek yerlerdi. Amalia'nın ağzının sessiz hareketleri yüzüne dilsiz bir ifade verirdi. Bazen masada uyuyakalır, gömleğinin düğmesi açılır, dudaklarını pörtletirdi, sanki burası ev

değil de hamalların balyalarla fıçıları yüklediği, mültecilerin her köşede kıvrılıp uyuduğu bir tren istasyonuydu. Tavernalardaki köylü kadınlar gibi boynu ve yanakları kızarırdı.

Kislev ayı böyle geçer, Işıklar Bayramı unutulurdu. Kar fasılasız yağar, karanlık büyürdü. Sabahları Amalia'yı uykudan uyandırmak çok zordu. Koyu kahve bile işe yaramazdı. Uyku adeta sağlam halatlarla aşağı çekerdi onu. Ancak geceleyin birkaç bardak slivovitz parlatırdı sönük gözlerini ve gülümserdi.

Bir gece Amalia'nın sağ bacağının kendi yatağına geçtiğini hissetti Gad. Önce, horladığında yaptığı gibi bacağını itmeye çalıştı. Ama yatağın üzerine boylu boyunca uzanmış bacağı ittiği halde kıpırdatamadı.

"Amalia," diye seslendi fısıltıyla. Seneler önce, altı yaşındayken, sabaha karşı Gad'ın yatağına sözülür, ayaklarını gıdıklardı. Gıdıklanmanın hoşuna gittiğini fark etmiş olmalıydı. Bir süre sonra annesi onu suçüstü yakalamıştı. Onu bir kenara çekip şamarı yüzüne indirmişti. Amalia şaşkınlıktan donakalmış, tek kelime bile edememişti. Bunu gören annesi yeniden üzerine çullanmış, adamakıllı dövmüştü. Tuhaftır, ne annesi Amalia'yı azarlamış ne de Amalia ağlamıştı. Belki de bu yüzden belleğine iyice işlemişti bu kâbus. Daha sonraları, aynı odada uyudukları halde bir daha ağabeyinin yatağına yanaşmaya cesaret edememişti.

Şimdi Amalia'nın yüzü yastığa gömülüydü ama ensesine ışık vuruyordu ve kalın boynu iki omzu arasına bir kama gibi sokulmuştu. Vücudunun bu bölümünü şimdiye kadar hiç görmemişti Gad.

Dağa ilk geldiklerinde vücudu ince ve uzundu ve yüzünde beyaz bir gençlik vardı. İlk iki kış onu tanınmayacak kadar değiştirmişti. Bedeni kalınlaşmış, kolları kızarmıştı. Yakın tepelerde yaşayan köylü kadınlara benziyordu. Gad'ın gözleri önünde meydana gelen değişim çok belirgindi ama buna da alışmış, hatta kardeşinin artık zayıf bir mahluk değil, kadın gibi kadın olmasından memnuniyet duymuştu.

Gad onu seyrederken konumunu değiştirmeden hafifçe kıpır-

dandı. Sobanın ateşi omuzlarını, kalçasının üzerindeki oyuğu ve sol bacağını aydınlatıyordu şimdi. Gad onun sol ayağını iyi bilirdi. Çocukken defalarca burkmuştu ayağını. Onu ne zaman sağlık ocağına götürseler doktor, "Yine şu haylaz kız," derdi.

"Haylaz değil. Şanssız," derdi babası, onu korumak ister gibi.

"Nasıl oldu?" diye sorardı doktor merakla.

"Tökezledi."

"Böyle şeyler sokak ortasında olmaz."

"Çukur vardı."

"O zaman başka," derdi doktor ve bacağı sabitlemek için tahta bulmaya giderdi. Gad çocukluğundan beri bu talihsiz ayağı incelemeyi severdi. Biraz hoppa bir zarafeti vardı, belki de başparmağı kısa olduğundan.

Yatağından kalkıp sobanın yanma gitti. Amalia iki yatağa birden yayılmış, sağ bacağını kıvırdığı, sol bacağını dümdüz uzattığı için kalçaları daha belirginleşmişti. Çocukluktan beri böyle yatardı. Ama bu sefer yatışımda bir ağırlık vardı, döşeğe yapışmış gibi. Kenara kay, demek geldi içinden. Seneler önce, Gad on bir yaşındayken, kardeşi onu küvette yıkanırken görmüştü. Küçük bir kız olsa da hareketleri o zaman bile genç bir kadın gibiydi. Boynunun uzunluğunu göstermek ister gibi saçlarını yukarı toplamıştı. Amalia'yı seyretmekten hoşlanırdı, hatta büyüdükten sonra bile onu seyretmeyi bırakmamıştı. Ona bakmamak için gözlerini kapatırdı ama hayal gücü nazardan bile daha kuvvetliydi.

Birden hatırladı: Dağa geldiklerinde Amalia titremeye ve ağlamaya başlamış, o da ne yapacağını bilememişti. Tamamen sersemlemiş bir halde, "Korkacak bir şey yok. Buraya kimse gelmez. Bütün dağ bizim olacak. Sadece bizim," demişti. Bu son cümle onu susturmuş, yüzünde, uzak bir anıyı hatırlamış gibi genç bir merak kıpırdanmıştı. Ona uzattığı bir bardak çayı teşekkür etmeden içmişti. Bunu altı yıllık korku, bastırılmış, gizli sevgi, anılar ve türlü avuntular takip etmişti. En zoru da şüphelerdi: Kını kime ihanet edecekti? Amalia sağlam bir içki içip morali yerine geldiğinde, "Sen aşağı in istersen," derdi.

"Beni centil kadınlara gönderiyorsun."

"Ben sana yaramam. Onlar sana istediğini verir."

"Sen onlardan daha iyisin." Bu sözleri duyunca, kulağına açık saçık şeyler söylenmiş gibi deli deli gülerdi.

Artık sular uçuruma yaklaşmıştı. Dizlerinin üzerine çöküp Amalia'nın ayağına dokundu. Ayak titredi ama kıpırdamadı. Dudaklarını ayağının oyuğuna bastırdı ve lokma lokma vücudunu boydan boya yuttu. Dişlerini boynuna geçirdiğinde bile kılını kıpırdatmadı Amalia — zamanı geldiğinde bunun böyle olacağına dair gizli bir anlaşma yapmışlar gibi.

11. BÖLÜM

Ertesi gün geç vakte kadar uyudular. Uyandıklarında gökyüzünde birkaç aydınlık yama vardı. Amalia'nın yüzüyse kızarmış ve şaşkındı. Ev soğuduğundan Gad hemen korları canlandırdı. Amalia'nın yataktan çıkmakta acelesi yoktu. Gad pencerenin yanma oturdu ve büyük bir berraklıkla evlerindeki soğuk kış günlerini, dükkânı, soğuktan titreyerek kasaya sokulan müşterileri hatırladı. Annesinin kırmızı ellerini, çuvalları kapıya doğru sürüyen babasını hatırladı. Amalia küçük olduğundan kışın evden çıkmasına izin vermezlerdi. Bir keresinde dükkâna gelmeye kalkışmıştı. Annesi onun geldiğini görünce hemen tezgâhın arkasından çıkmış; hızlı, acımasız bir hareketle onu tuttuğu gibi suratına şamarı indirmişti. Bu da yetmemiş çimdik atmıştı. Amalia hıçkırmaya başlayınca çileden çıkan anneleri, onun ağzını kapamıştı. Sonra hemen tezgâha geri dönmüş, yüzündeki öfkeyi silmiş ve sonraki müşteriyle ilgilenmeye başlamıştı.

"Kahveyi masaya getirdim," diye seslendi Gad temiz bir sesle.

"Geliyorum." Cevap kısa ve hızlıydı.

Amalia lavaboya gidip yüzünü yıkadı ve başına eşarbını bağladı. Oturup fincan fincan kahve içtiler. Gad yumuşak sesle bir-iki kelime söylemeye çalıştı ama kelimeler boş ve yavan çıktı ağzından. Amalia her kelimesine şaşkın bir gerilimle kulak kabartıyordu.

"Hayvanlara su vermek lazım." Birden ayılmıştı.

"Saat kaç?" diye sordu Amalia dalgın dalgın.

"On bir buçuk."

Gad önce köpeklere su verdikten sonra ahıra girdi. Sahibi yemini geç getiren inek, memnuniyetsizliğini başını sinirli sinirli kaldırarak gösterdi. Gad, hayvanın başını okşadıktan sonra hemen sağmaya koyuldu. Memeleri iyice dolduğundan sütün sağılması uzun sürdü.

Sessiz hayvana dokunmak ona belli belirsiz Amalia'nın aydınlık yüzünü, koltukaltının kokusunu ve memelerinin tadını hatırlatmıştı.

Elinde süt kovasıyla eve döndüğünde, Amalia daha önce görmediği bir pozda, kollarına yaslanmış yatağın üzerinde oturuyordu. Bakışında mavi bir kıvılcım vardı ve birazdan bir ikazda bulunacak gibiydi.

"Ben odun kesmeye iniyorum. Sütü kilere götürüver." Sesine gündelik bir ev hali havası vermeye çalışmıştı.

"Hemen." Amalia bacaklarını savurarak yataktan atladı.

"Dışarısı çok soğuk." Babasının sesiyle konuşuyordu. Hiç beklemeden aşağı inip kendini işe verdi. Fasılasız çalıştı. İkindi vakti kulübenin kapısı yanında bir tepeleme odun duruyordu. Gad odunun kalitesinden memnundu.

Yukarı çıktığında Amalia'nın öğle yemeğini hazırlamadığım fark etti. Tam onu azarlayacaktı ki kendini tuttu ve "Bugün ne pişirelim? Ben acıktım," dedi.

"Ben acıkmadım."

"Ama yemen lazım." Suyuna gidiyordu.

"Canım istemiyor."

Sesinde rahatına düşkün bir ton sezer gibi oldu. Bir an yanına gitmek, saçlarını okşamak ve birlikte yemek yapalım, demek geldi içinden. Ben patateslerle soğanları soyarım. Bir saatte yemeği hazırlarız. Amalia niyetini sezmiş olmalıydı ki kıkırdadı.

Nihayet "Ben yaparım," dedi. Hemen dolaptan iki toprak kap çıkardı. O yemeği hazırlarken Amalia hiç yardım etmeden seyrediyordu. Gad heyecanlıydı ve uzun bir hikâye anlatmaya niyetli biri

gibi konuşuyordu. Tabii yanıltıcı bir histi bu. Bir-iki cümleden sonra sesi tıkandı. Devam etmeye çalıştı ama tekrar tıkandı. Nihayet "Kar erir erimez mezarlığın etrafına yeni bir duvar yapmak, tahliye kanalını da derinleştirmek istiyorum. Yoksa yağmur mezar taşlarını devirecek," dedi. Bu bir-iki cümle, içinde başka kelimeler uyandırdı ama yeni kelimeler değil, çok kereler kullandığı kelimeler. Amalia onu hiç yorum yapmadan izliyordu ve dudaklarında gizli bir hırsızlığın tadını çıkaran birinin gülümseyişi kıpırdanıyordu.

Sonra oturup yediler. Önce peynirli mamaliga yediler, sonra Gad sertleşen mamaligadan birer parça alıp kâselere koydu ve üzerine ılık süt döktü.

"Buraya ilk geldiğimizde neden ağlamıştın?" diye sorarak Amalia'yı gafil avladı.

"Ben mi?" Bir an ketumlaşacak gibi oldu ama hemen kendini toparlayıp "Korkmuştum," dedi.

"O kalabalık, küçük köylerden nefret ediyorum. Beni boğuyorlar. Burada her şey açık, kimse sana ne yapman gerektiğini söylemiyor."

"Arkadaşımı özlüyorum, Dunya'yı."

"Bir sürü çocuğu ve hastalığı vardır muhakkak."

"Ona yardım edebilirdim."

"Ben hiçbir şeyi özlemiyorum. O kadar insanla birlikte nasıl yaşanır anlayamıyorum. Burada kimse sana ne yaptığını, nereye gittiğini sormaz. Kimseye hesap vermek zorunda değilsin."

"Ama ailemizi ziyaret etmemiz lazım, değil mi?"

"Burada kim kalacak?"

Amalia aptalca bir şey söylediğini fark etmiş gibi başını eğdi.

Hava kararınca slivovitz içmek istedi. Gad dolabı açtı ve hiç konuşmadan kendine de ona da birer bardak içki koydu. Coşkulu bir ifadeyle, insana ancak ıssız yerlerin verebileceği bir şeyi veren bu harika dağ başından bahsetmeye başladı hemen. Herkes zenginlerin ve bürokratların kölesiydi, bir hiç uğruna hayatlarını ziyan ediyorlardı. Burada boyunduruk yoktu. Amalia, sesinin tesiri altı-

na girmiş, gözlerini ondan bir an olsun ayırmıyordu. Son olarak, yine coşkuyla, hacılardan sabit bir ücret toplama vazifesinden bahsetmeye başladı. Herkes bedava bekçi diye bir şey olmadığını bilirdi, bu yüzden de bir miktar para vermeleri gerekirdi, eğer fazladan bir şey vermek isterlerse onu da kendileri ilave edebilirlerdi. Evlerine gittiklerinde karılarını eşek sudan gelene kadar dövmeye karar vermiş sarhoş köylüler gibi konuşuyordu.

Amalia herhangi bir yorumda bulunmadan sessizce dinledi. Geç vakitte, epey bir kadeh yuvarladıktan ve Gad'ın kalabalık, karmakarışık kelimelerine boğulduktan sonra ağlamaya başladı. Gad onun aniden hıçkırmaya başlamasına şaşırmıştı. Dizlerinin üzerine çöktü ve önceki gece yaptığı gibi ayağını tutup ağzını ayağının çukuruna gömdü. Amalia keskin bir inilti koyverdi ama ayağını geri çekmedi; önceki gece olduğu gibi Gad onun vücudunu kavradı ve hiç bırakmadı.

12. BÖLÜM

Ertesi gün gökyüzü pırıl pırıldı. Kar sertleşmişti ve parlayan yüzeyinde büyük kargalar zıplıyordu. Gad yüreğinde bir sızlamayla mezarlığı ve onu çevreleyen zirveleri hatırladı. Nedense günlerdir oraya gitmemiş gibi hissediyordu kendini. Korkuyla uyanıp yataktan fırladı.

"Saat kaç?" diye sordu Amalia.

"On iki."

Ahıra koştu. İhmal edilmiş, susuz kalmış hayvan sevincini biriki kesik mölemeyle gösterdi. İlk geldiklerinde sadece bir kere buzağılamış genç bir inekti. O zamandan beri aralarında sessiz bir şefkat oluşmuştu. İnek ona bir kez olsun çifte atmamış, o da ineğe bir kez olsun vurmamıştı. Yumuşak mevsimlerde onu otlağa götürür, açık havada onunla birlikte vakit geçirirdi. Yanında geçirdiği sakin saatlerde zihni güzel hayallerle dolardı.

İneğin sütünü sağdıktan hemen sonra Amalia'ya, "Ben mezarlığa gidiyorum. Köpeklere yiyecek bir şey ver," dedi.

"Nereye gidiyorsun?" diye sordu Amalia uyku sersemi.

"Mezarlığa."

"Çok uzağa gitme," dedi gözlerini açmadan.

"Buradayım," dedi ve çıktı.

Çıplak, soğuk güneş alçaktı ve bütün zirveleri ışığa boğmuştu. Görüş açıktı ve insanın gözlerini acıtıyordu; aşağıdaki dağınık köylerde küçük kulübeler tek tek seçiliyordu. Bu uzak, donmuş

manzara ona uzun kış yollarını, babasını ve sürdüğü küçük kızağı hatırlattı. Birkaç kere babasıyla köylere erzak almaya gitmişti. Bir seferinde tarlaların ortasında kar fırtınasına tutulmuşlar, babası büyük bir çaresizlikle kızaktan inmiş ve "Kurtar bizi Tanrım, kurtar bizi!" diye bağırmıştı. Hayrettir duaları kabul olmuş, fırtına dinmiş, evlerine dönmüşlerdi.

Mezarlık tümüyle kar kaplıydı. Boyu daha uzun olan mezar taşlarından birkaçı, yığılmış karın üzerine başlarını uzatmışlardı. İlk anda eline bir kürek alıp karı temizlemeyi düşündü ama bu isteğinin ne kadar budalaca olduğunu hemen anladı. Kardan zarar gelmezdi. Arieh Amca'nın sözlerini hatırladı: Sadece eriyen kar sıza sıza mezarları çıplak bırakır. Bahara daha aylar vardı ve o zamana kadar yapacak pek bir şey yoktu. Uyandığından beri beynini kemiren korkuyu bir çırpıda silip attı bu düşünce.

Yıllar geçtikçe buraya iyice bağlanmıştı. Defalarca cebindeki dua kitabını çıkarıp dua etmişti. Burada annesiyle babası gelirdi zaman zaman gözlerinin önüne; sırtlarındaki yükün ağırlığından bitkin düşmüş, dişleriyle tırnaklarıyla küçük dükkânlarına tutunmuşlardı ama işe yaramamıştı işte. Müşteriler azalmış, alacaklılar kapıya dayanmış, her şey yerle bir olmuştu. O karanlık günlerdeki yegâne ışık, Amalia'nın parlayan yüzüydü. Güzeldi, annesiyle babasını korkutan bir güzelliği vardı. Birkaç kere babasını uyuyan kızını seyrederken yakalamıştı. Anneleri uyuyan çocukları seyretmemek gerektiğini söylediğinden bu alışkanlığından vazgeçmişti ama tümüyle değil. Gizliden gizliye süzerdi onu. Anneleri hiç acımazdı; büyüyüp genç kız olduktan sonra bile dövmeye devam etmişti.

İlk başlarda o ışıltılı yüze hiçbir darbe zarar veremez gibi görünüyordu ama geçen zaman aksini kanıtlamıştı. Gittikçe yuvarlanan bu yüze, üst dudağın hemen üzerinden başlayarak gizlice çizgiler düşürmüştü.

Amalia on sekiz yaşına geldiğinde genç bir esnaf onunla evlenmek istemişti. Ailesinden büyük bir dükkân miras almış, tombul bir genç adamdı ve lüzumsuz işlere vakti olmayan, işi başın-

dan aşkın bir adamın kendinden emin tavrıyla konuşuyordu. Ama Amalia onu reddederek herkesi şaşırtmıştı. Annesiyle teyzelerinin itirazları da işe yaramamıştı. Kararı kesindi: evlenmeyecekti.

"Pişman olacaksın." Annesi ona söylenirken dişlerini sıkıyordu. Babası hiç karışmamıştı. Karışmadığı için annesi ona da sinirlenmişti. Haftalarca ev kazan gibi kaynamıştı. Sonunda annesi ölümcül bir hastalığa yakalanmış ve hasta yatağından kalkamamıştı. Babaları da fazla uzun yaşamadı. O kış hastalanıp bu dünyayı terk etti.

Amalia on sekiz yaşında, Gad da ondan beş yaş büyüktü. Dükkânı kurtarmaya çalıştılar ama borca batmıştı. Nihayet satmaktan başka çareleri kalmadı. Ellerine geçen para ancak borçlara yetti.

Yas dönemi bittikten sonra kimseler eve uğramaz oldu. Amalia saatlerce pencerenin önünde oturup dışarı bakardı. Güzelliği solmuştu. Ama Gad'ın gözünde kusursuzdu. Ürkek hareketlerini ve yüzündeki gizli çizgileri sevmişti oldum olası. Arieh Amca onları dağın tepesine çağırdığında sevinmişti: Artık Amalia'yla aynı evde yaşayacaklardı.

Eve döndüğünde gökyüzündeki ışık çoktan solmuştu. Amalia yerde oturmuş köpeklerle oynuyordu. Gözlerinde tuhaf bir neşe dolaşıyordu.

"Ne yapıyorsun?" diye sordu Gad, ona bakmadan.

"Hiç."

"Köpekleri eve alma."

"Üşümüşlerdi."

O eski şüphe, gizliden gizliye köpeklere âşık olduğuna dair o karanlık şüphe içinde uyuyan ateşi uyandırdı ve tekrar "Köpekleri eve alma," dedi. Bu sefer sesi onu azarlar gibi çıktığından Amalia başını eğdi.

Yine sıcak yemek hazırlamamıştı. Ekmek, füme et ve lahana turşusu yediler. Gad ona mezarlıkta ne kadar çok kar biriktiğini ve manzaranın nasıl göründüğünü anlattı. Amalia hiçbir şey sormuyordu. Sonra beklenmedik bir anda Cohenlerin mezarlığa girmesinin neden yasak olduğunu sordu. Eskiden Gad bütün sebepleri bi-

liyordu ama şimdi nasıl olduysa hepsini unutmuştu. Büyük bir mahcubiyetle, "Öyle yazılmış. Böyle şeyler sorulmaz. Sadece itaat edilir," dedi. Amalia gülümsedi. Ağabeyinin gerçek sebepleri bilmediğini anlamıştı.

Yemekten sonra bir-iki bardak slivovitz içtiler. Şişeyi getiren Yahudiyi hatırlıyordu Gad, mağrur görünümlü, zayıf bir asaleti olan, uzun boylu bir Yahudiydi. Mezarlıktaki davranışları ölçülüydü ama kocaman, yaslı gözleri devası olmayan bir kederle doluydu.

Gecenin ilerleyen saatlerinde, çoktan kafayı bulmuş olan Amalia, çocukluğunun soğuk, karanlık günlerinden, alaycı bir akıcılıkla bahsetmeye başladı; onu acımasızca döven annesinden, zayıf olduğu için asla yardımına koşmayan babasından konuştu durdu. Gad önce onu sözlerle teselli etmeye çalıştı ama bunlar işe yaramayınca onu yanına çekip gömleğini çıkarttı ve çok güçlü bir hareketle sarılıp onu alaşağı etti.

13. BÖLÜM

Soğuk ve karanlık günler geri dönmüştü ve iki soba yandığı halde evi ısıtamıyordu. Amalia günün çoğunu yatakta geçiriyor, sadece yemek için kalkıyordu. Bütün yemeği Gad hazırlıyor, sonra sofraya birlikte oturuyorlardı. Amalia ne olacak, nasıl olacak diye sormuyordu. Bazen içinden tiz bir kahkaha kopuyor, odadaki sessizliği titretiyordu. İçinde ne olup bittiğini anlamak zordu. Yüzünde acı ya da hüzün ifadesi yoktu. Gad sık sık bahardan ve mezarlığı daha kolay ulaşılabilecek ve daha bakımlı bir hale getirmek için yaptığı planlardan bahsediyordu. Burası öyle sıradan bir mezarlık değil, Yahudi halkını savunurken ölmüş Şehitler Kabristanı, diyordu ezberlemiş gibi. Amalia onun sözlerini hiç bölmeden dinliyordu. Sarhoş kafayla bile bu planların hiçbirini gerçekleştiremeyeceğini biliyordu. Hacılar onun ricalarını umursamayacaktı. Katkıda bulunmaktan kaçınacaklardı ve para olmayınca köylüler ocaktan taş çıkarmayacaktı. Bir saat kadar oturduktan sonra kıvrılıp yatıyordu.

"Bu kadar çok uyumamalısın," dedi ağabeyi, azarlamaktan çok fikir belirtir gibi.

"Yorgunum."

"Uzun uyumak kötü düşünceleri besler."

"Yatakta kendimi iyi hissediyorum."

Bu gelip yanına kıvrılsın diye ona yapılmış bir nevi davetti. Bazen gün boyu yataktan çıkmıyorlardı. Amalia'ya duyduğu açlık

dinmiyordu. Her gece vücudunun yeni, gizli köşelerini buluyordu. Bazen geceyarısı üzerine bir korku nöbeti çöküyordu. Uyanıp lambayı yakıyor, odun kesmeye kulübeye gidiyordu. Bu zorlu iş nöbeti hafifletiyor, ona bir dinginlik veriyordu.

Yine de bir keresinde Amalia ona, bunun günah olup olmadığını sordu.

"Tabii günah," dedi gözünü bile kırpmadan.

Amalia bu cevabı duyunca ellerini açıp masanın üzerine koydu ve biraz yerinden doğrularak, "Beni cezalandırsalar da umrumda değil," dedi. Gad bu sözü duyunca suratına tokat yemiş gibi iki elini birden yanaklarına koydu.

Bir sabah kapı çalındı ve Amalia kalkıp kilere kaçtı. Yaşlı bir köylüydü gelen. Gad bu işe memnun olmuştu, gülerek ona içki ikram etti. Köylü içkiyi yudumlarken uzun uzun eski günleri, gençlik zamanlarını, buraya gelip Arieh Amca'ya nasıl erzak sattığını anlattı.

"Şimdi neden geldin?" diye sordu Gad nezaketi bir kenara bırakarak.

Köylü bir an şaşaladı, sonra kendini toparlayarak, "Senin de benden bir şeyler alacağını düşünmüştüm. Arieh Amcanla iyi arkadaştık," dedi.

"Sana verecek parayı nereden bulacağım?" O eski Yahudi ses tonuyla konuşuyordu onunla.

"Hacılardan alır bana verirsin."

"Tek kuruş vermiyorlar bana."

"Ben olsam onları içeri almazdım. Dünyada bedava bekçi diye bir şey yok."

Gad ona ayrıntılı bir cevap vermek istedi ama kelimeleri tükenmişti sanki. Sağ eliyle, artık değişmek için çok geç, gibilerinden bir hareket yaptı. Ama köylü teslim olmadı ve ona Arieh Amca'nın büyük bir kararlılıkla ödeme talep ettiğini, ödemeyeni içeri sokmadığını söyledi.

"Arieh Amca kelimenin tam anlamıyla imanlı bir adamdı." Gad köylüyü şaşırtmak istemişti. Ama köylü şaşırmadı.

Sadece, "Parayla imanın ne alakası var?" dedi.

"Ne yapacağımı bilmiyorum," diye itirafta bulundu nihayet Gad.

"Yazın kapıyı kilitleyeceksin ve sadece para verenleri içeriye alacaksın."

"Öyle yapmak lazım." Teslim olmuştu.

"Hiç mi paran yok?" Köylü yine işine dönmüştü.

"Tek kuruş bile."

"Kendimi boşu boşuna buralara sürüklemişim."

"Senden biraz slivovitz almayı çok isterdim. Burada insana soluduğu hava gibi lazım. Bizim ekmeğimiz şarabımız." Köylülerin dilinden konuşuyordu. "Ama elden ne gelir? Bu işin altından kalkamadım. Beceremedim."

"Ne diyorsun?"

"İnan bana. Abartmıyorum. Bazı geceler kutsallığın burada ince bir bulut gibi asılı durduğunu görüyorum. Biz maalesef ona layık değiliz. Bunun içimize işlemesine izin vermiyoruz, murdarız."

"Madem öyle," dedi köylü ayağa kalkarak.

"Değerli bir yüzüğüm var. Arieh Amcamı tanımasan sana kaç para verirsen ver satmazdım. Bana miras kaldı bu yüzük."

Gad yazı masasının çekmecesinden eski bir köylü mendili aldı ve düğümünü çözüp içinden yüzüğü çıkardı.

"Altın mı?" diye sordu köylü, tam bir köylü gibi.

"Saf altın."

"Ne kadar istiyorsun?"

"Otuz parça gümüş. Bir kuruş aşağı olmaz. Arieh Amcamı tanımasan sana satmazdım. Çok değerli bir yüzük bu, piyasada en az iki katı eder. Şu işçiliğin güzelliğine bak. Asilzade yüzüğüymüş."

"Ben bunu ne yapayım. Bana para lazım. Paraya sıkışmasa hiç kimse kış vakti evini bırakıp sokaklara çıkmaz."

"Sana verecek başka şeyim yok. Bana miras kalmış bir yüzüğü satmak hiç kolay değil."

"Karşılığında kaç şişe istiyorsun?"

"Otuz, aşağısı kurtarmaz."

İhtiyar adam güldü. "Yahudilerin içki içmesi yasak değil miydi?"

"Böyle yüksek yerlerde izin var."

İhtiyar adam belli etmese de yüzüğü beğenmişti. Fiyatın yüksekliğinden, bunu satmanın ne kadar zor olacağından dem vurdu. Uzun pazarlıklardan sonra nihayet yirmi şişe slivovitz, bir çuval nısır unu ve bir parça keçi peyniri bırakmaya razı oldu. El sıkışarak pazarlığı mühürlediler ve köylü bir kez daha Arieh Amca'dan açık bir takdirle bahsetti: Ne dürüst, ne güçlü adamdı. Köylüler ona zarar verecek bir şey yapmaya cesaret edemezdi, eden de cezasını bulurdu. Gad köylünün sözlerini dinlerken kınandığını hissediyordu.

Gad yapmaması gereken bir şey yaptığının farkındaydı. Zamanı geldiğinde bu yüzden etleri çürüyecekti. Yine de masanın üzerinde duran mavi şişelere bakarken gözleri şenleniyordu.

"Amalia," diye seslendi. "Köylü gitti. İyi haberlerim var."

Amalia kilerden çıktığında masanın üzerinde duran şişeleri gördü ve yüzü parladı. "Mucize! Bunları kim getirdi?"

"Köylünün biri."

"İlahi bir melek olsa gerek."

"Öyle konuşma."

"Ne diyeyim?"

"Bir şey deme."

"Bir damla bile içki kalmamıştı. Gelmese ne yapardık?"

"Üstesinden gelirdik."

"Ben çıldırırdım. Şişe olmayınca hayatın anlamı kalmıyor."

"Öyle konuşma."

"Ne diyeyim?"

"Bir şey deme." Aynı sözleri tekrar etmişti, her yerde, her zaman geçerli, genel bir kuraldan bahseder gibi.

14. BÖLÜM

Kış hiç soluklanmadan devam ediyordu. Gad, ana babasından, kasabasından ve doğduğu evden koptuğunu hissediyordu. Bir yıl önce annesiyle babası onu uykusunda ziyaret etmişlerdi. Ama sonra yavaş yavaş ondan uzaklaşmışlardı. İlk başta rahatlama hissetmiş, uykusu şeffaf ve ağırlıksız bir hal almıştı ama zamanla karışık ve bulanık rüyalar onu çıkışı olmayan bir tünel gibi hapsetmeye başlamıştı.

"Hâlâ rüya görüyor musun?" diye sordu.

"Görmüyorum."

"Ben herkesi unuttum."

"Sana öyle geliyor."

"Sanki hiç orada yaşamamışım gibi."

"Zamanla geçer."

Amalia'nın o zamanlar çeşit çeşit yüzleri vardı. Bazen, pencere pervazına yaslandığında ya da şabat ikindileri bakımsız salonda, çocukluğunda olduğu gibi yüzü ışıkla dolar, kusursuz görünürdü. Daha o zamanlar bile bu muhteşem yüzün bozulmasından, günün birinde pazardaki kadınların yüzüne dönmesinden korkardı Gad. Bir an için bu korkusunun boşa çıkmasına sevindi ama karanlık, sarhoş ve sıkıntılı gecelerde, o temiz ve harika yüzünden geriye hiçbir iz kalmadığını açıkça görebiliyordu. Teni kösele gibi olmuş, çene kemikleri ve günün büyük bölümünde kapalı duran ağzı belir-

gin bir hal almıştı. Ağzı biraz açıldığında acılıkla doluyordu. Gerçi şimdilerde acılık biraz azalmıştı ama onun yerine teninin kıvrımlarına sinmiş gizli bir düşmanlık gelmişti.

"Amalia." Aniden adını söylerdi bazen.

Daha bir yıl önce canlı ve güvenli olan o muhteşem bakışı şimdi şüphe doluydu. Bazen gözbebeklerinden dışarı bütün keskinliğiyle fırlayıp Gad'ı yaralardı.

"Neden kızgınsın?" Artık daha fazla sormadan duramamıştı.

"Kızgın değilim," dedi beriki ve gözlerindeki ifade şeffaflaştı.

Gözleri ne zaman şeffaflaşsa, Gad onun varlığındaki gizli bir şeyi keşfederdi; o eski Amalia değildi artık. Uzun zaman önce kazakların tecavüz ettiği kadınlar gibi bir kambur vardı sırtında. Her nedense utanç, sırtlarına yapışıp kalmıştır bu kadınların. Daha uzaktan anlar insanlar: Bu tecavüze uğramış olan Hannah. Tecavüzcüden olan oğlu, uzaklardaki kalabalık bir şehre sürülmüş, içindeki günah arındırılsın diye.

Amalia'ya yakından baktığında bu kış ona yaptığı şeyin asla silinmeyeceğini fark etti. Kendisi bile Gad'ın onu ne karanlık yerlere attığını bilmiyordu.

"Beni affet," dedi.

"Neden?"

"Kendimi suçlu hissediyorum."

"Senin suçun değil," dedi tuhaf bir kesinlikle.

Çocukluğundan beri onu çekici bulurdu. Doğru, birkaç kere centil kadınların koynunda kendine bir sığınak aradığı olmuştu. İçten içe, o dolgun ve cömert kadınların, kalbinden ona duyduğu ilgiyi söküp atacağını ummuş, onlar da bir kadından beklenebilecek her şeyi yapmışlardı. Yine de ilgisi sönmemişti. Geçen seneler ve karanlık, çekimi artırıyordu sanki. Doğrusu artık çekimden ziyade sarhoş bir düşüşe benziyordu. Artık dibini de bulmuştu. Namuslu ve güvenilir bir ağabey olsam onu Ova'ya geri gönderir, bir oda kiralar, düzgün bir koca bulana kadar geçimini sağlardım. Yapmam gereken buydu, Arieh Amca da kendi kız kardeşine böyle yapmıştı, diyerek kendine işkence ederdi. Ancak bu pişmanlık sadece gö-

rünürdeydi. Şimdilerde, günbegün artan karanlıkta onu okşamaktan başka hiçbir isteği yoktu.

"Ova'ya dönmek istemez miydin?" Yine de zaman zaman onu yoklardı.

"Hiçbir yere gitmek istemiyorum," derdi Amalia, sesi alkoldan boğuklaşmış.

"Korkmuyor musun?"

"Neden?"

Bütün bunlar gün ışığının olduğu saatlerdeydi ama öğleden sonra karanlık koyulaştığında ve bir-iki bardak içkiyi yuvarladığında Amalia değişir, gülümser, utanmadan ona sarılırdı, sanki senelerdir hep bu kışı, bu kışın karanlık kabuğuyla onları sarmasını beklemiş gibi. Bir saat kadar onu kucakladıktan sonra dizlerinin üzerine çöker ve bütün dünyasını kaybetmiş, o ellerden başka hiçbir şeyi kalmamış gibi Gad'ın avuçlarını öpmeye başlardı.

Bu keyif zamanla ruhunu karartmaya başlamıştı. Yazın, insanlar geldiğinde ne olacaktı? Kuşkusuz hemen bilecekler, anlayacaklardı. İlk başta Amalia, bu korkular ona nüfuz etmiyormuş gibi sessiz kaldı. Sonradan gücünü toplayıp, "Kimse elimizdeki bu azıcık şeyi bizden alamaz," dedi.

"Korkuyorum."

"Kimden?"

"Yazın gelecek insanlardan."

"Onlar bizi yargılayamaz."

"Biliyorum ama dedikodu yaparlar."

"Ben dedikoducuların korkmuyorum."

İçin için yanan açık gözlerinde korkunun ne olduğunu bilmeyen bir hayvanın özgür ifadesi vardı. Bazen bunaltıcı anılardan, karanlık düşüncelerden ve insanlardan korkmaktan kendilerini kurtarmaları, korkusuz yaşamaları gerektiğini anlatırken büyük bir akıcılıkla ve bir nevi vahşi coşkuyla konuşurdu. O zamanlar yüzü güzel görünmezdi. Gözlerinin etrafındaki koyu renk kırışıklar şakaklarına doğru yayılır, alnı daralıp kararırdı. Ama sesi berrak ve güçlüydü. Sözlerindeki akıcılık ve kuvvet Gad'a itici gelir, hiçbir

şey sormazdı ama Amalia onu sıkıştırmaya, neden korktuğunu, insanların ne düşündüğünün ne önemi olduğunu sormaya devam ettiğinde, "Haklısın canım. Hem fesadım hem de budala," derdi.

15. BÖLÜM

Kış yolunu iyice almıştı ve Gad ne zaman gücünü toplayıp Arieh Amca'nın paltosuna sarınsa, dışarı çıkıp mezarlığa gitmeye kalkışsa bir fırtına patlak veriyor, yolunu kapatıyordu. Mezarlara kavuşma, kendini onların üzerine atma iradesi kuvvetliydi. Kendisini kurtaracak kudretin sadece onlarda mevcut olduğuna her zamankinden daha fazla inanıyordu. Saatlerce pencerenin yanında durup fırtınanın dinmesini bekliyordu.

Mezarlık şimdi gözünde yeni bir imgeye bürünmüştü. Kaderine terk edilmiş Hıristiyan mezarlığına kadar uzanacak şekilde genişlemiş gibi geliyordu nedense. Varlığının bir parçasının, Yahudiliğe sadık, iman etmiş tarafının orada gömülü, kendini beklediğini hissediyordu. Ona kavuşmayı başarabilirse sadece kendisiyle değil, çoktandır yolları ayırdığı Yahudi halkıyla da buluşacağını düşünüyordu.

Amalia sobanın yanından hiçbir yere kıpırdamıyordu. Yüzündeki adeta buz tutmuş endişe daha da somutlaşmıştı. Artık ne düşündüğünü anlamak çok zordu. Gerçekten de çok endişe duyduğu zamanlar olmuştu ama şimdi o endişe gömülmüş ve unutulmuş, geriye sadece kalıntıları kalmıştı.

Pencerenin yanında bekledi günlerce. Nihayet fırtınanın çalkantısı durakladı ve gökyüzünde geniş mavi lekeler peydahlandı. "Ben çıkıyorum," dedi Gad hiç oyalanmadan.

"Gitme." Amalia onu durdurmaya çalıştı ama o hiç kulak as-

madan eline küreği aldığı gibi dışarı fırladı.

Adımlarını temkinle atarak ağır ağır ilerliyordu. Sonra korkuları aniden eriyivermiş gibi gençliğindeki iradesi tekrar canlandı ve derin karda, güçlü, kendinden emin adımlar atmaya başladı.

Mezarlık yine tümüyle kar kaplıydı ve ayakları mekânı tanımasa üzerinden geçip gidebilirdi. Önce karı küremeye niyet etti, hatta birkaç kürek attı ama çok geçmeden bu hareketin manasızlığını fark etti. Bir an için oraya ne maksatla gittiğini unutmuştu. Muhteşem bir sessizlikte uzanan beyaz tepelerin manzarasına dalıp gitti. Yamaçlarda bir-iki kızak ilerliyor, adeta havalanacak gibi büyük bir hızla mesafeleri yutuyorlardı. Bir an için Gad'ın gözlerinin önüne babası geldi, kamburlaşmış sırtıyla dükkânda duruyordu, kardan yansıyan ışıkla aydınlanmıştı ve yüzünde tesellisiz bir keder vardı. "Baba," diye bağırdı. Bu haykırış ağzından çıkar çıkmaz gözlerinin önüne Adiel geldi, tam burada durup toplananlara vaaz veren ihtiyar adam.

Her zamanki gibi şehitlerden değil hayattan, boş korkulardan ve kendilerine beyhude endişelerle işkence edip asıl manayı ve maksadı gözden kaçıranlardan bahsediyordu. İki kişi iki koluna girmişti ama onlara yaslanıyor gibi görünmüyordu. Sesi berrak ve güçlüydü. Bir an için orada toplanmış bir avuç insanı iyice bir haşlayacakmış hissi vermişti. Tabii bu sadece ilk izlenimdi ve konuşmasının en önemli yerine daha yeni geliyordu. İbrahim'in, İshak'ın ve Eyüp'ün Tanrısıydı bu ve onun olmadığı hiçbir yer yoktu, tıpkı Mezmurlar'da yazdığı gibi: "Göklere çıksam, sen oradasın; ölüler diyarına yatağımı sersem, yine oradasın." Doğru, çok küçülmüştü ve saklanıyordu ama mevcuttu. Bu yüzden de insan asla umutsuzluğa kapılmamalı, bir aslan gibi mücadele etmeli ve kendini bataktan kurtarmalıydı. İnsan kendini kurtardığında, kendisi gibi batağa saplanmış başkalarını da kurtarabilirdi, hem belki çok daha derinlerden.

Yaz boyunca ihtiyar adamın sözleri, "Tohumlar" risalesi ve Mişna'nın derin ve karmaşık meselelerden bahseden bazı muğlak bölümleri gibi anlaşılmaz ve uzaktı. Gad basit bir dille konuşmadı-

ğı için ihtiyar adama içerlemişti ama şimdi sanki sözleri aniden açıklığa kavuşmuştu ve onları biraz olsun anlamaya başlamıştı.

Zor bir yazdı. Pek az yağmur yağmıştı ve havada boğucu bir kuruluk vardı. Köylü alayları, ellerinde ikonlarla vadide kıvrıla kıvrıla ilerliyor ve kuraklık bitsin diye yüksek sesle dua ediyordu. Bazen birazdan tepelere tırmanmaya başlayacakmış ve mezarlara kapanıp merhamet dilenmeye gelmiş bir avuç insandan hınçlarını çıkaracakmış gibi bir halleri oluyordu. İhtiyar adam bundan da bahsetmişti. Onları korkulara karşı uyarmıştı. Sadece O'ndan korkmalıydık çünkü O yücelerde oturan, merhametli ve affedici bir tanrıydı. Ölümden korkmak yaratılmışların kusuruydu. İnsan ölümü sessizce, fazla velvele yapmadan kabullenmeliydi.

Bu arada gökyüzü kararmış, rüzgârın savurduğu tipi dağın tepesine inmeye başlamıştı. Gad öne eğildi ama bu hamlesi işe yaramadı. Fırtına onu yere vurdu ve karın üzerinde emeklemeye başladı. Akasya ağacının dibine gelene kadar uzun müddet emekledi. Yazın altında hacıların oturduğu koskoca ağaç, şimdi uçurumun kıyısına dikilmiş bir çubuk gibi görünüyordu. Bir cankurtaran direğiymişçesine sarıldı ona. Şimdi ölümü farklı bir kılıkta görüyordu, ihtiyar adamların vaazlarında anlattıkları gibi değil, uzun bir yabanın üzerine tünemiş Rutenyalı bir köylü gibi. "Tanrım bu canavarı al buradan," diye bağırdı yüksek sesle ama hemen bu niyazının karşılık bulmayacağının farkına vardı çünkü bir insanın niyazı cenabetken karşılanamazdı.

Bir saat sonra gücü tükenmek üzereyken kapının önüne ulaştığında Amalia onu eğreti bir gülümsemeyle karşıladı ve "Neredeydin?" dedi.

"Geri dönemedim." Başına gelenleri anlatmak için bu çok hafif kalırdı.

"Seni çok merak ettim, canım." Sarhoştu ama yüzü saftı, üzerindeki vahşi deriyi atmış ve içinde sadece o küçük kız kalmış gibi. Ona yolda başına gelen korkunç şeyleri anlatmak isteyen Gad'ın dili tutuldu ve tek kelime edemedi.

Sonunda "Bana içki ver," diyebildi. Amalia hiçbir şey söyle-

meden ona bir bardak içki koydu, o da tek yudumda mideye indirdi. "Kimse beni sordu mu?"

"Hayır, canım."

"Nedense birileri tepelerin üzerinde dolanıyormuş, beni arıyormuş gibi geldi."

"Sana öyle gelmiş."

Amalia'nın onu sakinleştirmek için dalgın dalgın söylediği son sözler, yapmaya niyet ettiği şeyi yapmadığını hatırlattı ona. Ruhunun Yahudiliğe adadığı bölümü buz yığınlarının altında kalmıştı. Bu farkındalık acıyla uzuvlarına sızıyor ama ayaklarına kadar ulaşmıyordu. Ayakları donmuştu.

"Neyin var?" Amalia iri gözlerini kocaman açmıştı.

"Fırtına bana saldırdı." Artık gerçeği saklamıyordu.

"Böyle havalarda dışarı çıkmamalısın."

"Ya ne yapayım?"

Onun ruhunu okuyan Amalia, ona sıcak bir çorba ve peynirli turta pişirmek için mutfağa gitti, yanına da biraz salatalık turşusu çıkardı. Gad masaya oturup kardeşinin sunduğu her şeyi sessizce yalayıp yuttu. Amalia yakınına oturmuş, yüzüne bakıyordu. Yüzü, korkunç sahneler görmüş adamların yüzleri gibi karanlıktı.

Yemeğini bitirdikten sonra yanına sokuldu, üzerine eğilip ıslak ayakkabılarını çıkardı ve hiç konuşmadan donmuş parmaklarını ovmaya başladı.

16. BÖLÜM

Gad'ın beyninde düşünceler birbirini kovalıyordu ama zamanla bir tanesi iyice yerleşti: Kar erir erimez küçük kutuyu alacak, Arieh Amca'dan kalan mücevherleri, parayı ve iki altın saati içine koyacak, Amalia'ya verecek, bir araba tutacak ve onu doğdukları kasabaya geri gönderecekti.

Fırtınalar dinmişti ve sessiz bir don, yakıcı bir don, pencerelerin çatlaklarına çöreklenmişti. Amalia Mauzy ve Limzy'yi eve aldığında Gad bu sefer itiraz etmedi. Günün çoğunu kulübede odun keserek geçiriyordu, geri döndüğünde de yüzü büyük korkuların tutsağı olmuş bir adamın yüzü gibi kapkaranlık oluyordu.

Amalia ona kötü düşüncelerin musallat olduğunu hissetmişti ve durmadan işleniyordu. Bütün kış yapmadığını şimdi yapıyordu. Peynir ve tereyağ yapıyor, ekmek pişiriyor, çamaşır yıkıyor ve öğlenleri yemeği masada hazır ediyordu. Bazen Gad gamlı düşüncelerden kendini sıyırıp, "Kimse geldi mi?" diye soruyordu.

"Hayır."

"Bana etrafta birileri dolanıyormuş gibi geldi."

"Bütün yollar kapalı," diyordu Amalia. Artık gerçekçi davranan, dışarıya kulak kabartan, köpeklere bakan, ineği sağmak için erkenden kalkan Amalia'ydı. Gad saatlerce pencerenin yanında duruyor, hesap yapıyor ve mırıldanıyordu. Bir keresinde dalgın dalgın, "Yüzüğü o köylüye verdiğim için beni affet. Kim bilir na-

sıl zarara girdik," dedi.

"İçmeden duramazdık." Onu teselli etmeye çalışıyordu.

"İçmemek lazım," diye bağırdı. Yüzüne yeni bir kasvet inmişti. Amalia bu patlamalara cevap vermezdi. Hastaya ilaç verir gibi ona bir içki getirirdi. Amalia'nın üzerine bir hamaratlık gelmişti, daha önce babası aylarca hasta yattığında da böyle olmuş, onu sıcak su şişeleriyle, ince yulaf lapasıyla, büyük bir emekle kurtarmaya çalışmış ama hiçbir şey işe yaramamış ve babaları ellerinden kayıp gitmişti.

Onun bu hamaratlığı Gad'a ilham verdi, daha önce söylemeye cesaret edemediği kelimeleri söyleyebildi: "Eve dönmen lazım. Evden bu kadar uzun zaman uzak kalman doğru değil. Burada her şey tehlikeli. Ancak evde, Yahudilerin arasında güvende olursun."

"Aşağıda tek başına ne yapacağım?" Kendine acındırmaya çalışıyordu.

"Kuzenlerimiz var."

"Bu dağa çok alıştım."

"Burada kalmamalısın."

Gad ona sözleriyle baskı yaptığında, "Peki ya sen?" diye sorardı.

"Ben burada kalacağım. Şeytan kapacak değil ya."

"Tek başına mı?"

"Bana bir şey olmaz."

Bir keresinde farklı bir yol denedi: "Ama evi sattık."

"Bize kalan mirası sana veririm. Bir ev kiralarsın. Kendi yağında kavrulursun."

"Ben ev mev istemiyorum."

"Ya ne istiyorsun?"

Artık uzun, soğuk ve dilsiz geceler gelmişti, başından sonuna neredeyse hiçbir şeyin söylenmediği geceler. Amalia ona bir kâse çorba ve ekmek verir, hiçbir şey sormaz, istemezdi. Kendi yemeğini sobanın yanında yerdi. Mauzy'yle Limzy de eve alınmalarının bir imtiyaz olduğunu bilir gibi hiç mızıldanmazlardı.

Gad nihayet kutuyu çıkarıp sedirin üzerine koyduğunda, Ama-

lia artık kendini daha fazla tutamadı ve "Dileğin buysa saygı göstereceğim," dedi.

"Gelebilsem ben de seninle gelirdim. Ama burayı korumaya yemin ettim."

"Anlıyorum," dedi Amalia, kendini aptal yerine konmuş hissettiğini belli etmeden.

"İnsan evine dönmeli, değil mi?"

"Haklısın." Lafını kesmişti.

"Ya ne yapayım?"

Sanki onunla konuşan sevgili ağabeyi değil de kurnaz, hain bir köylüymüş gibi başını öne eğdi. Yeni fark ediyordu: Yüzünde bir-iki derin çizgi belirmiş, ona kaba bir ifade veriyordu. Askeri hapishanelerde uzun süre yatan askerler geri döndüklerinde yüzleri böyle olurdu.

Artık ona yalvarmayacaktı. Yüzü kapandı ve hasta annesinin gururuna benzer bir şey şakaklarına oturdu. Kış dur durak bilmeden devam ediyordu ve karanlık dolgun, opaktı. Gad bir-iki bardak içtikten sonra yüzündeki kalın çizgiler çamursu bir kırmızılıkla doluyordu. Nedense bu çirkinlik acı vermiyordu Amalia'ya. Ona acı veren homurdanmaları, çelişkileri ve yalanlarıydı.

Bazen özür dilerdi: "Benim suçum değil, dünyanın düzeni böyle kurulmuş. Bu dünyada hiçbirimiz özgür değiliz. Yazın insanlar geldiklerinde her şeyi anlayacaklar hemen. Böyle şeyleri saklamak imkânsızdır." Oturduğu yerde, her biri Amalia'yı ayrı ayrı yaralayan kelimeleri birbiri üzerine koymaya devam ederdi ama o hiç yorumda bulunmazdı; yine de bir keresinde, "Başka insanlar senin için çok önemli çünkü onların lafına göre yaşıyorsun," dedi. Gad onu duyduğu halde kendini tuttu. Sonra aniden kafesli kulübeyi açtı ve köpekleri tekmeleyerek dışarı çıkardı.

Bazen onu yatıştırmak için, "Sen ne yapalım istersin?" diye sorardı.

"Hiç."

"Ama bana kızıyorsun."

"Kızmıyorum."

Amalia karanlıkta kalkıp hemen çalışmaya başlıyordu. İçten içe ağabeyi için, çocukluktan beri çok sevdiği ama herkesin ne diyeceğinden korkan ağabeyi için üzülüyordu. Haykırmak istiyordu: İnsanlardan korkmamalıyız; insan çok büyük bir günah işlese bile insanlardan korkmamalı. Biz Tanrı'ya emanetiz. Babamız o, bizi o yargılayacak, insanlar değil. İnsanlar kötü ve ikiyüzlü. Masum değiller. İşte böyle bağırmak istiyordu.

Saatlerce oturup onu seyrederdi. Sevgili ağabeyinin kambur ve bezgin yürümesine, ruhunun bulutlanmasına ve akşama doğru idam mahkûmu gibi bir köşeye büzülmesine çok kızıyordu.

17. BÖLÜM

Ev hâlâ karanlıkla doluyken Gad hiç durmadan odun kesiyordu. Amalia kilerde patatesleri ayıklıyordu ve çürüme kokuları turşu kokularına karışarak eve yayılıyordu. Her şey donmak üzereydi sanki ama güney rüzgârı çıkıp bulutları dağıttı ve bir anda koskocaman, yuvarlak bir güneşi çırılçıplak ortaya çıkardı; onunla birlikte aylardır karanlıkta büzüşmüş olan geniş alanlar açıldı, yükseldi ve parıltıyla doldu. Gad dışarı adımını atar atmaz geri kaçtı ama Amalia parmağını uzatmış, bir çocuk gibi gösteriyordu: "Güneş, bak gökyüzünde güneş var."

"Hemen sevinme." Gad şüpheliydi. Camın kenarında iki büklüm oturuşuyla, insan sevinmemeli, insan güvenmemeli, insan bildiğimiz her şeyden daha zor olabilecek yarından korkmalı, diyordu. Daha sonra elinde süt kovasıyla dışarı çıktığında da boynu bükük bir köy dilencisi gibi kısa ve titrek görünüyordu. O dimdik duruşundan eser kalmamıştı.

Don hâlâ keskindi ama farklı bir soğuk vardı, insana gençliği ve yaşama iradesini hatırlatan bir soğuk. Amalia dışarı çıkıp köpekleri besledi. Tüyleri kalınlaşmış olan köpekler mutlu olmuşlardı ve sevinçlerini zıplayarak gösteriyorlardı. Amalia zincirlerini çözdü ve "O uçsuz bucaksız yerlere koşun, özgürlüğe koşun," dedi. O sırada Gad mekanik olarak odunluğa yönelmişti. Çok geçmeden testerenin tekdüze, ritmik sesi duyuldu. Amalia bir an için odunluğa gitmek ve ona bu testere sesine tahammül edemediğini

söylemek, durmasını rica etmek istedi. Beynim yarılıyor. Güneş geri döndü, artık oduna ihtiyacımız yok. Sonra aşağı indi ve ağabeyini ilk kez çalışırken gördü. Çalışma kampına gönderilmiş ve üstesinden gelemeyeceği kadar zor bir işe koşulmuş bir mahkûmu andırıyordu. Akşamleyin bir gardiyan gelip de onu acımasızca dövmesin diye bütün gücüyle çabalıyordu. Amalia onu çalışırken görünce ağzını açmaya cesaret edemedi.

Ertesi gün gökyüzü açık ve berraktı, Gad sütü sağar sağmaz mezarlığa yollandı. Tek kurtuluş umudu orasıymış gibi kısa ve ağır adımlarla yürüyordu. Amalia ağabeyinin daha bir-iki sene öncesine kadar iman, masumiyet ve eylem iradesiyle dolu olduğunu hatırladı.Tam saatinde ibadetini eder, şabat ikindileri Tevrat'ın o haftaki bölümünü okurdu. Buraya geldikten üç yıl sonra içinde bir yabancılık peydahlanmıştı. Tıknazlaşmış, yürüyüşü daha temkinli ve ağır bir hal almıştı. İlk başta önemsiz bir değişiklik gibi görünse de zaman geçtikçe, bu bölgenin onu devasa eliyle yoğurduğu ve ona Rutenyalı bir köylü görünümü verdiği ortaya çıkmıştı. Önceleri şabat mumlarını yakmadığı için Amalia'ya kızarken, zamanla bundan vazgeçmişti. Günler birbirine karışmaya başlamıştı ve zaman kesintisiz bir akıntı halinde karanlık bir uçuruma doğru akıyordu.

Gad akşam eve döndüğünde yüzünde bir bulut vardı. Masaya oturdu ama tek kelime etmedi.

"Yukarıda durum nasıl?" diye sordu Amalia çekinerek.

"Buzlar daha erimemiş."

"Sinagogu temizlemek istiyorum."

"Daha çok erken."

"Gitmeden önce her yeri temizlemek istiyorum."

"Nereye?"

"Eve."

Gad bunun çok kritik bir an olduğunu biliyordu. "Kendin istemediğin müddetçe seni oraya göndermem."

"Her şeyin icabına baktıktan sonra geri dönerim," dedi Amalia sakin bir sesle.

Bu cevabı duyunca kalbinin önündeki baraj yıkılmış gibi oldu

ve insanın iliğini kemiren bu soğuk ve lanetli yerden bahsetmeye başladı, hem buraya gelenler de şerefli insanlar değillerdi. Aşağıda kalmış olsalar şimdiye bir dükkânları ve devamlı müşterileri olurdu. Amalia ona cevap vermiyordu. Sobanın yanına geçip hızlı hareketlerle yemeği hazırlamaya başladı. Biraz sonra Gad çorba kâsesine gömülmüştü, dünyada bu sıcak sıvıdan başka hiçbir şey yokmuş gibi.

Çorbayı bitirdiğinde bir gün önce rüyasında evlerini, annelerini ve dükkânı gördüğünü hatırladı. Anneleri tartının önünde durmuş un tartıyordu. Aniden gözlerini kaldırıp, "Amalia'ya ne yaptın?" demişti. Bakışları Amalia'yı dövdüğü zamanlarda olduğu gibi kötü ve acımasızdı. "Artık bu dünyada kurtuluşu kalmadı."

"Ben yapmadım." Kendini kurtarmaya çalışmıştı.

"Sen yaptın," demişti annesi tam da suçlamadan.

Hemen tartıya ve müşterilerine dönmüştü. Gad ruhu kurtulsun diye yalvarmak istemişti ama sanki ağzı çakıltaşlarıyla doluydu. Uyandığında rüya gömülüvermişti. Gün boyu kalbinde bir ağırlık vardı ve ancak şimdi o karanlık rüya tekrar açığa çıkıp içini basmıştı.

"İnsanların ne dediği önemli değil. Onları hiç ilgilendirmez," dedi. Bu cümleyi saatlerdir kafasında döndürdüğü belliydi.

"Aşağı inmek zorunda olduğumu hissediyorum."

"Hissediyorum" kelimesini duyunca yerinden fırladı ve "İstediğin buysa seni durdurmam," dedi.

"Sinagogu temizlemek istiyorum."

"Gerek yok. Kutsal yerler hep bakımsız olur."

"Uygun düşmez."

"Zaten kimse para vermiyor. Daha fazlasına layık değiller." Gad bir zamanlar sık sık kullandığı cümleyi hatırlamıştı.

"Temizlemem lazım."

"İstediğini yap. Ben karışmam," dedi ve kenara çekildi. Her günkü gibi kulübeye gidecek ve kütükleri kesmeye koyulacakmış gibi geldi Amalia'ya.

18. BÖLÜM

Amalia sabahtan gecenin geç saatlerine kadar çalışıyordu. Gad ona yardım ediyordu ama istemeye istemeye. Günün çoğunu mezarlıkta geçiriyordu. Kar erimeye başlamıştı. Saatlerce öyle dikilip toprağın görünmesini bekliyordu. Cılız şıpırtılar ve kar öbeklerinin boğuk bir sesle düşmesi ona eskiden gördüğü manzaraları hatırlatıyordu. Gerçi bu manzaraları nerede gördüğünü hatırlamıyordu. Mezarlıktan uzun süre uzak kalmak geçmiş anılarım da köksüz bırakmıştı.

Güneş kendi yolu boyunca aşağı kayıyor, basit mucizeler yaratıyordu. Karı katman katman erite erite birkaç gün içinde bütün yaylayı gözler önüne sermişti. Zirveler beyaz ve yumuşak yükseliyor, kafeslerinden çıkan mavi kazlar gökyüzünde uçup vahşi çığlıklar atıyordu. Uzaklarda koca nehir, Prut, kıyılara taşmıştı ve akarken çıkardığı muazzam ses buradan bile duyulabiliyordu.

Akşamleyin Amalia'ya sabah şahitlik ettiği mucizeleri anlatıyordu. Katmanlar nasıl da birer birer erimiş, kutsal mezar taşları nasıl ortaya çıkmıştı. Amalia onu büyük bir gerginlikle dinliyordu. Gizli hisleri bir şekle büründüğü ve onlardan tanıdık kelimelerle bahsettiği için memnundu. Bu kendi halinde bir erime değilmiş de renklerin ve seslerin incelikli ifşaatlarıymış gibi uzun uzadıya anlatıyordu. Amalia ona yakında aşağıya ineceğini haber vermeyi düşündü ama keyfini kaçırmaya cesaret edemedi.

Ertesi gün de keyifli döndü eve. Büyük sözler geri dönmüştü

ve onları eskisi gibi dizginsizce kullanıyordu. Artık Amalia, kendisinin aksine, Gad'ın kutsal mezarlara bağlı olduğunu ve onlarda hayat bulduğunu anlamıştı. İnsanların cimriliğinden, körlüğünden ve bencilliğinden değil, ruhu besleyen berrak görüntülerden ve narin bağlardan bahsediyordu şimdi. Gözleri, kışın bir-iki kadeh içtiğinde nasıl parlıyorsa yine öyle parlıyordu ama bu sefer o dilsizlik parçalanmış, kelimeler coşkuyla ağzından dökülmeye başlamıştı.

Peki ya bana ne olacak? Hamile kaldıysam ne olacak? Korkular içinde hep birden uyanıyordu. Şimdiye kadar bunu düşünmeye cesaret edememişti. Gad'ın coşkusu ve sarf ettiği büyük sözler adeta korkularını karanlık bir çukurun içinden çekip çıkarmıştı: Ne olacak? Birkaç güne kadar doğduğu kasabaya döneceği ve kışın bütün günahlarının unutulacağı umudu — ona bir çıkış yolu sunan bu umut aniden sona ermişti. Gad kendi küçük sevincine gömülmüştü ve onun dünyasının bir anda yerle bir olduğunu fark edemiyordu. Kabardıkça kabaran bir coşkuyla konuşmaya devam ediyor ve konuştukça yüzündeki o eski karanlık deri değişiyor, alnında pembeler, turuncular çiçek açıyordu.

Akşamleyin süngüsü biraz düştü. Dudaklarında bayrak gibi dalgalanan büyük sözler sessizliğe gömüldü ve bütün iradesi akıp gitmiş gibi pencerenin yanına büzülüp kaldı. Yüzündeki bulut ertesi gün de dağılmadı. Köşede oturup Amalia'nın evdeki hareketlerini seyrediyordu. Nihayet, "Bu temizlik ne için? Bu kadar silmeye parlatmaya ne gerek var? Sadece ayin hamamları böyle kostik kokar," dedi. Amalia onun ne demeye çalıştığını anlamıyordu. Hamile olabileceği düşüncesinin ona da ulaştığını tahmin ediyordu. Korkmana gerek yok; ben bütün sorumluluğu üzerime alıyorum diyerek onu temin etmek istiyordu. Bunalımı Gad'ı ona yakınlaştırıyordu ve ağabeyinin içinde saklı olan ruhundan bir parçanın kendisine geri döndüğünü hissediyordu. Uzun, karanlık kış gecelerinde fazla konuşmamışlardı ama Gad'ın duyguları onun üzerine yağmış, içini doldurmuştu. Şimdi karanlık kış gecelerinin ılık yakınlığının, belleğinden uzaklaştırmaya çalıştığı o alevli yakınlığın, yeniden uyandığını ve alevlendiğini hissediyordu. Aniden bu çıp-

lak günler bir ışık oyunundan ibaretmiş, yakında karanlık kış bulutları, buz ve rüzgâr geri dönecekmiş, yine o kör ve mutlu günlerdeki gibi kalın yastıklara gömüleceklermiş gibi geldi ona.

"Hava kararsız. Yarın yağmur yağarsa hiç şaşmam," dedi dalgın dalgın. Bu sözleri duyunca ona bakan Gad'ın bulutlu bakışları, kendisinin de yağmur beklediğini gösteriyordu.

Alacakaranlık gıdım gıdım söndü ve Gad üzerinde elbiseleriyle kanepede uyuyakaldı. Amalia önce onu uyandırmak istedi ama nasıl büzüşmüş, kıvrılmış yattığım görünce onu olduğu yerde bırakmanın daha iyi olacağını hissetti. Çamurlu, ağır postalları, yüzünün yansıtmadığı bir şeyi ifade ediyordu: unutuşa doğru süzülüş.

Geceleyin, güneşli günler devam eder ve kar erirse, bunu buradan ayrılma zamanının geldiğine yorması gerektiğine karar verdi, ama doğduğu kasabaya dönüp de rezil olmayacaktı; Moldovitsa'daki ihtiyar Hıristiyan kadınlardan birine gidecekti. Kadınlar o kocakarıların yanına gizlice doğum yapmak için giderdi. Sonra bebekleri manastır kapısına bırakırlar, rahibeler alıp büyütürlerdi. Çocuklar iyi huylu çıkarsa onları din yolunda eğitirlerdi. Tesadüfen aklına gelen bu düşünce, karanlık tünelden bir çıkış kapısı bulmuş gibi hoşuna gitmişti ama gözlerini kapatıp da uykuya daldığında önünde göz alabildiğine geniş alanlar, hasat sonrası sarı tarlalar belirdi. Tek başınaydı, insanlarla dolu bir arabadan aşağı atılmıştı ve hiç kimse gelip de onu bu ıssız yerden almayacaktı. Bundan böyle sadece alçak bulutlu soğuk gökyüzü koruyacaktı onu.

19. BÖLÜM

Korktuğu başına gelmişti Gad'ın: Bahar bütün ışığıyla boy göstermişti. Gizliden gizliye içinde beslediği sonsuz kış umudu yüzüne şamar gibi inmişti. Gökyüzü yükselmiş, mavileşmişti ve en sevdiği bayram olan Hamursuz Bayramı'nın aşağıda çoktan kutlandığını biliyordu, hatta belki Haftalar Bayramı bile geride kalmıştı. Karanlık, Amalia'yla ikisini başka bir kıtanın, saklanacak hiçbir yer olmayan, her şeyin açıkta olduğu aydınlık bir kıtanın sahillerine atmıştı sanki.

Amalia kollarını sıvamış, sağ eline kovayı almış, olmadık bir yerde yakalanmış birisi gibi sinagogun kapısında duruyordu. Neden saklanmıyorsun? Her şey tehlikeye açık, görmüyor musun? Ona seslenmek istedi. Amalia kıpırdamadı. Etrafındaki aydınlık görüntüler onu tutsak etmişti ve öyle büyülenmiş gibi duruyordu.

"Amalia," diye seslendi.

"Ne?"

"Ne yapacaksın?"

"Mabedi temizleyeceğim."

"Gerek yok. Kutsal yerler bakımsız olur."

Amalia bunu duyunca gülümsedi ve çocukluk günlerinin aydınlık gürbüzlüğü bir kez daha yanaklarında çiçek açtı.

"Gerek yok," diye seslendi tekrar. "Şimdi kar ne zarar vermiş ona bakmak lazım." Karşısında sağır bir kadın varmış gibi yüksek sesle konuşuyordu.

"Ben yakında gideceğim. Burayı böyle pis bırakmak istemem," diye cevap verdi Amalia aynı yüksek sesle.

"Nereye gidiyorsun?" diye sordu Gad, her zamanki ev haliyle.

"Eve," dedi Amalia cılız bir sesle.

"Daha zamanı gelmedi," dedi ve kafasını yana çevirdi.

Amalia ona uzun bir cümleyle karşılık verecekti ki Gad aniden uzaklaştı. Gidişi öyle acele ve aniydi ki Amalia tek kelime olsun söyleyemedi.

Başını hiç arkaya çevirmeden mezarlığa doğru yürüdü. Eriyen kar, tahliye kanallarına biraz toprak yığmıştı ama fazla erozyon yoktu. Kanallarda küçük su birikintileri parlıyordu ve Gad fazla hasar olmadığı için memnundu; bir-iki güne kadar sular süzülür, toprak kururdu.

Ancak o zaman, açıklıkta dururken, kışın ne kadar uzun sürdüğünü ve karanlığın geçen zamanın hesabını tutmasını nasıl engellediğini fark etti. İçinde zehir gibi kaynayan pişmanlık, bastırdığı pişmanlık kabardı ve saklandığı yerden dışarı çıktı. Geçen sene bu mevsimde bahçenin otlarını çoktan yolmuş ve sebze tarhlarını hazırlamış olduğunu hatırladı, ama şimdi ortalık hâlâ yabaniydi. Bu sene iyice tembelliğe vurduk Amalia, diye seslenmek geldi içinden. Bu tembelliğin hesabını vereceğiz. Dünyada hiçbir günah cezasız kalmaz. Kelimeler zihninde bir an yuvarlandıktan sonra uzaklaşıp gitti.

Bir yıl önce, asil yüzlü ihtiyar bir adam açıklıkta durmuş, şehitlerden kendisini korumalarını niyaz ediyordu. Bölgeyi tifüs salgını vurmuş, pek çok can almıştı. Adam iki gün boyunca oruç tutarak orada öylece durmuştu. "Onlar Tanrı'nın inayetine kavuşana kadar burada duracağım," diyordu yanma yanaşıp en azından oturmasını söyleyenlere. Yüzü sakindi. İki gün boyunca, sessiz bir muhafız gibi aynı noktada durduktan sonra birkaç adım geri atmış, selam vermiş, gidip banka oturmuştu. Taşların üzerine kapanmış ağlayan, günahlarını pazarlık eden seyyar satıcılar gibi sayan başkaları da vardı. Dağın tepesine şüpheli mallarım getirip enayilere satan dolandırıcılar da yok değildi. Bir tanesi pembe bir tabletin üstüne azizlerin isimlerini yazmış, bir gümüş para karşılığı satıyordu. Bu isimlerin salgınlara karşı muska vazifesi gördüğünü, cüzamlı-

ların bile kurtulduğunu iddia ediyordu.

Gad geri döndüğünde sinagogu sessiz ve tertemiz buldu. Taze kostik kokusu havaya yayılmıştı. Işık ve nem binaya yeni bir sadelik kazandırmıştı. Neredeyse kitaplığa gidip bir dua kitabı alacaktı. Buraya geldikleri ilk sene düzenli olarak ibadet ederdi. İkinci sene zaman zaman ibadet etmeye başlamıştı. Ondan sonra kitapları eline almak her geçen sene daha zorlaşmıştı. İnsanlar geldiğinde ibadet ederim, diyordu; görevlerinin farkındaydı. Ama hacıları düşünmek bile burnuna kış karanlığının kokusunu, gürleyen sobayı ve Amalia'nın karman çorman yüzünü getirmeye yetmişti. "Eve dönmelisin," diye seslendi, "çok uzatmadan."

Gündüz saatleri geçti ama hiçbir şey yapmadı. Düşünceler onu oradan oraya sürüklüyordu. Eve döndüğünde kapıları, camları açık, içeriyi ışık dolu buldu. Amalia avluda durmuş, büyük bir fırçayla kahverengi ineği fırçalıyordu. Islak hayvan uysaldı.

"Sen ne yapıyorsun böyle?" Sesini yükseltmişti.

Onun aniden bağırmasıyla irkilen Amalia, "Yanlış bir şey mi yaptım?" diye sordu.

"Daha acil işler var."

"Başka iş varsa hemen yapayım," dedi kovayı elinden bırakmadan.

"İnek bekleyebilir. Ona bir şey olmaz."

"Ama inek çok kirlenmişti."

"Bekleyebilir."

"Ben artık bırakıyorum. Bundan sonra hiçbir şey yapmayacağım. Yaptığım işler beğenilmiyorsa bundan sonra hiçbir şey yapmıyorum," dedi ve elindeki kovayı bıraktı. Sorumluluktan kaçma ve boyun eğme ifade eden bu sözler Gad'ın öfkesini kabarttı ve gittikçe artan bir kızgınlıkla, semaya açılan bir pencere olsun diye kendisine emanet edilmiş ama tek bir patikası bile elden geçmemiş bakımsız bir tarlaya dönüşmüş bu kutsal yerden bahsetmeye başladı.

Uzun müddet avluda durup yüksek sesle, kışın yaptığı tahribatı gidermekten, otlar büyüyüp de her yeri kaplamadan, daha yeni çıkarken köklemekten, yoksa ihmali telafi etmenin mümkün olma-

yacağından bahsetti. Bu adam sevgili ağabeyi değil, ağzında tuhaf ve düşmanca kelimeler çeviren bambaşka biriydi. Amalia donakalmış, nutku tutulmuştu. Sessizliği Gad'ın öfkesini iyice biledi, kardeşine dönüp teatral bir hareketle, "Git buradan. Umrunda değil. Aşağı inip her şeyi benim üstüme bırakmak istiyorsun. Ben bu yükü taşıyamam," dedi.

Amalia ağlamaya başlayınca yanına geldi.

"Ağlamak gerçekleri değiştirmez." Seneler önce pazaryerinde duyduğu bir cümleyi söylemişti ona.

"Sabahtan akşama bana eziyet ediyorsun." Kelimeler ağzında boğuluyordu.

"Ben sana bir şey yapmıyorum. Gözünü açmaya çalışıyorum."

"Her şeyi temizledim, her şeyi yıkadım."

"Önemsiz işler onlar."

"Ne önemliymiş? Söyle de bileyim."

"Otları yolmak lazım, daha yeni yeni yeşerirken sökmek lazım yoksa yayılacaklar ve sökmek mümkün olmayacak." Sesinde bir sertlik vardı, havlama gibi bir sertlik.

"Bana böyle vurma," dedi Amalia ve eve çekildi.

"Sana vurmuyorum."

"Her gece beni sabana koşulmuş öküz gibi dövüyorsun. Beni burada istemiyorsan bırak gideyim ama bana vurma."

"Sana vurmuyorum."

"Bana üvendireyle vuruyorsun. Bütün vücudum yara bere içinde kaldı. Daha fazla dayanamıyorum."

O gece Gad bir türlü uykuya dalamadı. Amalia'nın ağlaması, "Bana vurma, bana vurma" mırıltıları kulaklarından gitmiyordu. Sevgili kardeşi onu haksız yere suçladığı için kızgındı. Eve dönme meselesi ona şimdi adaletsiz bir kaytarma gibi görünüyordu. Bu fikri ilk kendisinin ortaya attığını unutmuştu tabii.

Sonradan Amalia'nın bana kırbaçla vurma demediğini, üvendireyle vurma dediğini hatırladı, bu da ciddi olmadığını gösteriyordu. Bu düşünce yorgun beyninde bir müddet dolaşıp onu bir an olsun rahatlatınca uykuya daldı.

20. BÖLÜM

Sonraları bahar harikalarını sergilemeye başladı ve Gad işlerine gömüldü. Etraftaki bütün çalılar çiçek açmıştı ve kara zirveler yeşil bir halıyla örtülmüştü. Görüş açıktı ve dağın yamaçlarına serpilmiş uzak köyleri tek tek görmek mümkündü. Atlar tepeleme yonca yüklü uzun arabaları çekiyor ve nedense ona, öfkesiz, acısız, mevsimlerin nabzına göre atan engin hayatı hatırlatıyorlardı.

Yolculuk meselesini aralarında konuşmamışlardı. Bir akşam Amalia "Eve ne zaman gideyim?" diye sorduğunda, "Daha zaman var. Şimdi olmaz," diye kestirip atmıştı. Amalia'nın yüzü yuvarlanmıştı ve bütün vücudundan sağlık fışkırıyordu. Rahmindeki cenin kımıldanıyordu. Günün her saati hissedebiliyordu onu.

Neler olacaktı, bundan sonra hayatı nasıl bir seyir izleyecekti bilmiyordu. Kâbuslarında kasabaya inen yolu görüyordu ve oradan yuvarlanıp tam balık pazarının ortasına düşüyordu. Geniş tezgâhların yanında gürbüz kadınlar duruyor, ellerinde kırmızı balıklar çırpınıyordu. Uyandığında oraya asla geri dönmeyeceğine kesinlikle emindi. Moldovitsa'daki ihtiyar centil kadınlar benim için daha iyi.

Gad da yüreğinde bir umut besliyordu. Belki bir mucize olur, bu sefer insanlar gelmezlerdi. Dört yıl önce yaz çok latif, yemyeşildi ve Gad insanların akın akın geleceğini zannetmişti ama eşkiya yollara korku saldığından pek az kişi zirveye çıkabilmiş, onlar da korkuyla acele acele dua ettikten sonra hemen geldikleri yere geri

dönmüşlerdi. Amalia'yla iki kelam ettiği yoktu. Kardeşi sabahtan akşama büyük bir gayretle çalışıyor, akşam sebze bahçesinden döndüğünde sıcak bir kap yemek hazırlıyordu. Bazen öyle yorgun oluyordu ki ağzına lokma koymadan uykuya dalıyordu.

"Neden içmiyoruz?" Bazen yakınlık arayışıyla ona yanaşırdı. Amalia da karşılık verir, iki-üç kadeh içerdi. Ama o yudumlanan içkilerden sohbet çıkmazdı. Gündelik kelimeler bile seyrelmişti ağzında. Yine de zaman zaman, çocukluğunda kullandığı bir-iki kelime sarf ettiği olurdu. Bu sözler Gad'ın yüzünü anında aydınlatırdı. Ama en zoru korkulardı, sessizce kabarır, usulca pencerelerden sızan berrak şafağı bile zehirlerdi.

"Amalia." Aniden adını söylerdi.

"Ne?"

Bazen bütün bir akşam bu iki kelimeyle tükenirdi.

Bir akşam Gad, yüzü güneşten kızarmış, omuzlarına ve boynuna tuhaf bir kuvvet hücum etmiş vaziyette mezarlıktan döndü. Amalia ondan ürkmüştü. O akşam ağabeyi, boş günlerinde Yahudilerin pazar tezgâhlarına saldıran Rutenyalı köylülere benziyordu; hep birileri ölür, pek çokları yaralanırdı. Halim selim bir adamcağız olan babaları bile ellerinden kurtulamamıştı. Tatil günlerinden birinde bir köylü tepesine balyoz indirmişti. Amalia o zaman beş yaşındaydı ve o kuvvetli köylünün görüntüsü beynine kazınmıştı. Babasının omzu senelerce iyileşmemişti ama bu çok özel bir sırmış gibi hiç şikâyet etmezdi.

"Eve dönmen lazım," dedi Gad, yemeğini bitirdiğinde.

"Ben hazırım," dedi hemen.

"Birlikte intihar etmeyeceksek başka bir çıkış yolu göremiyorum."

"Nedamet getirebiliriz," dedi Amalia, Gad onu bıçakla tehdit ediyormuş gibi.

"Bazı amellerin nedameti olmaz." Vurmaya devam ediyordu.

"Elimden geleni yapacağım," dedi. Artık kendini değil rahmindeki cenini koruyordu.

Gad başını eğdi. Belli ki sarf ettiği sözler günlerdir içinde kay-

namıştı ve şimdi onları oyuklarından dışarı çıkardığında gücü çekilmişti.

"Yakında arabalar gelmeye başlar, ben de onlarla inerim." Konuştuğu ses kendi sesi değildi.

Görünüşe göre Amalia'nın uysallığı onu korkutuyordu. Mauzy ve Limzy'nin zincirlerini çözdü ve eski lafıyla "köpeklerle bir tur atmaya" gitti. Bu ani gidiş Amalia'ya yeni bir tehdit gibi göründü ve pencerenin yanında donakaldı. Bir keresinde Yom Kippur arifesinde ihtiyarlardan biri ayağa kalkmış, bütün Yahudilerin günahlarının üzerine yüklendiği ve bir uçurumdan aşağı atılan günah keçisinden bahsetmişti. O zaman kulağa uzak ve korkutucu gelmişti, kızıl dananın külleri ve acı lanetli sular gibi, ama şimdi açıktan açığa bir tehdit gibiydi: uçurum. Gad geri döndüğünde, yüzü beklenmedik ölçüde sakindi ve sebze bahçesinden, meyve bağından filan bahsediyordu. Her şey boldu. İnsanlar gelmese bile yetecek kadar yiyecek var, diye bitirdi sözlerini tuhaf bir nesnellikle.

Sonra, sanki aklına yeni gelmiş gibi, zirveden büyük bir heyecanla bahsetmeye başladı. Ne yazık ki öfkeli insanlar buradaki sessizliği paramparça etmişti. Burası sessiz olmalıydı. Sessizliğin bozulması yasak olmalıydı. Sakin bir sesle konuşuyordu ve yüzüne bir nebze olsun ışık geri dönmüştü.

"Zirveyi daima hatırlayacağız," dedi Amalia.

"Neden 'hatırlayacağız' diyorsun?" diye azarladı onu.

"Dilim sürçtü."

"Sürçmesin. Büyük bir sorumluluğumuz var."

Akşamleyin Amalia artık onun eski ağabeyi olmadığını biliyordu. Yüzü açıktı, kızgın değildi ve sesini yükseltmiyordu. Yürüyüşü sakin ve ölçülüydü. Aynı zamanda onunla konuştuğu kelimeler de aşinaydı ama ses tonu ürkütücüydü. "İstiyorum" ya da "yapacağım" gibi sözler söylediğinde kendi iradesinden ya da kendi hareketlerinden bahsetmiyor gibiydi. Ayrıca içmesi de eskisi gibi değildi. Gözlerini kısarak bütün kadehi kafaya dikiyor, sonra dudaklarını ısırıyordu. Amalia ona başka çorba isteyip istemediğini sorduğunda, "Almayayım. Yetti de arttı bile," diyordu. Eskiden ba-

bası da söylerdi bu "yetti de arttı" lafını ama onun ölümünden beri kimse kullanmamıştı. Şimdi ağabeyinin öfkesinden değil yüzünde bir maske gibi asılı duran sessizlikten korkuyordu. Bazen akşam eve geldiğinde ağzına tek lokma koymadan kanepenin üzerinde uyuyakalıyordu.

İçten içe insanların gelmesini neyin engellediğini düşünürlerken Mauzy zincirinden kurtulup kaçtı. İlk başta büyük bir neşe patlaması gibi görünmüştü bu. Hızla bayıra tırmandı ve tepeye ulaştığında havlamaya başladı. Gad avluda duruyordu, "Mauzy eve dön, deliliği bırak," diye bağırdı. Gad'ın tanıdık sesini duyunca hayvan aşağı inip avluya yaklaştı. Belli ki zincirine dönecekti. Amalia dizlerinin üzerine çöktü ve onu okşayarak karşılamaya hazırlandı. Ama bu hareketi görür görmez hayvan çıldırdı ve geriye çekilip onun üzerine atlamaya hazırlanır gibi dişlerini gösterdi. Gad ondan hızlı davranıp sopayı indirdi. Köpek delirdi. Önce bir yere büzüldü, sonra zirvenin etrafında bir tur attı. Geriye döndüğünde üzerlerine saldırdı. Başka seçenekleri olmadığından eve kaçtılar. "Limzy, neden gelip ağabeyine yardım etmiyorsun?" diye seslendi Amalia umutsuzca. Mauzy delirmiş gibi bir tur daha attıktan sonra geri dönüp kapıya saldırdı. Gad, Amalia'ya hiç danışmadan kilere indi, gizli bölmeyi açtı ve samanların içinden tüfeği çıkardı. Pencereye çıkıp namluyu doğrulttu. Silah gürledi ve saçmalar köpeği oracıkta öldürdü.

21. BÖLÜM

O gece, açık pencerenin yanına oturup birbiri ardına kadehleri yuvarladılar. Gad, Mauzy'nin kötülüğünden ve daha önce işlediği günahlardan bahsetti. Hacılara defalarca saldırmış, hatta bir keresinde ihtiyar bir Yahudiyi ısırmıştı. Nedense Amalia'ya, Mauzy'den değil de küçük bir çocukken başına gelen şeylerden, yılların silemediği, ne zaman bir çatlak açılsa su yüzüne çıkıveren ezici yüklerden bahsediyormuş gibi gelmişti. Bu kuşkusuz bir dinleme hatasıydı. Gad durmuş, seyyar satıcı gibi Mauzy'nin günahlarını birbiri ardına sayıp duruyordu. Nihayet hepsini kategorik olarak özetledi: Tesadüfen ölmemişti. Sonunun böyle olacağı ne zamandır belliydi.

Amalia nihayet onun Mauzy'nin eski kabahatlerinden bahsettiğini anlayınca, hayvandan böyle merhametsizce bahsettiği için Gad'a kızdı. Bu karanlık zirvede birkaç hoş sükûnet ânı yaşamışsa, Mauzy ve Limzy'nin yanında yaşamıştı. Doğru, bazen onlara çok yakın davrandığı için Gad çileden çıkardı ama kendisi de onlarla zirvede dolaşırdı, hem birkaç kere onu köpeklerle yere kıvrılmış vaziyette bulmuştu.

Şimdi Mauzy bir çukurda ölü yatıyordu. Kışın tüyleri kalınlaşan, sere serpe yerde uyuklamayı seven, okşanınca keyifle esneyen, koca Mauzy'yi, bir anda vahşi bir hayvana dönüşen o dost mahluku düşünmek içinde dehşet uyandırmıştı, titremeye başladı.

"Zavallı Mauzy'ye ne oldu?" Bir an için onu savunmaya çalıştı.

"Aklını oynattı," dedi Gad, neredeyse geçiştirir gibi. Daha kelimeler ağzından çıkar çıkmaz, Arieh Amca'nın ona ölümünden birkaç gün önce, köylülerin bir keresinde Mauzy ve Limzy'yi zehirlemeye çalıştığını söylediğini hatırladı, ama onları zamanında fark etmiş ve arkalarından koşarak yakalamıştı. Yaptıklarını kabul etmişler, bir daha yapmayacaklarına söz vermişlerdi. Onları serbest bırakmıştı.

"Köylüler hep köpeklerimizi zehirlemeye çalışıyor." Dalgın dalgın konuşuyordu.

"Neden böyle bir şey yapıyorlar? O mahluklar onlara ne zarar verdi?"

"Çok basit: daha rahat çalmak için."

Bu basit cevabı duyunca Amalia'nın sesi titredi ve "Masum öldü," dedi heyecanla.

Gad nedense bu sözden incinmişti. "Kimse köpeği köpek olduğu için öldürmez," dedi.

"Ama onu zehirlediler." Ses tonu eski haline dönmüştü.

"Haklısın. Ne yapabilirdik? Ne kadar tehlikeli olduğunu kendi gözlerinle gördün."

"Onu kurtarmanın imkânı yok muydu hiç?"

"Zehirlenmiş bir köpek ölmüş demektir." Doğru kelimeleri bulduğuna memnundu.

Amalia başını eğdi. Bütün korkuları yüzüne üşüşmüştü. Babası öldükten sonra da böyle oturmuştu. Gad bir an ayağa kalkıp onu azarlayacak gibi oldu ama kelimeleri sessiz kalınca kendini tuttu. Uzun bir sessizlikten sonra, "Hayvanların anılarına kaptırmamak gerek kendini. Ağaçlar da devrilir," dedi.

"Onları nasıl unutabiliriz?" diye sordu Amalia çocuksu bir hayretle.

"Unutmak zorundayız. Hatta kendi ölülerimizi bile unutmak zorundayız. Bu dünyayla öteki dünya arasında bir bağlantı yok." İhtiyarlardan birinin sesini hatırlamıştı.

"Mauzy bizi severdi." Tıkanarak konuşuyordu.

"Aklı başında olduğu zamanlarda," dedi Gad, kelimelerin geri döndüğünü hissederek.

"Onu biz öldürmedik."

"Haklısın. Onu koruduk, kolladık. Ama köylüler ona tuzak kurdu. Biz sadece onu işkenceden kurtardık."

Bu kelimeleri duyunca Amalia'nın gözleri dolu dolu oldu ama kendini tuttu ve ağlamadı. Sonra Gad onun dikkatini dağıtmaya çalıştı. Centillerin yardımı olmadan tamir ettiği çitten, yapmayı düşündüğü güzel bahçe kapısından bahsetti. Geçen yıllar eski kapıyı çürütmüştü. Bir kez daha, iri gözlerinde çocuksu bir masumiyet olan, o tanıdığı, bildiği ağabeyi vardı karşısında ve şimdi böyle çitten ve kapıdan konuşurken gözlerindeki o masumiyet adeta daha da güçlenmişti.

"Ne yazık ki dua etmeyi bilmiyoruz." Onu şaşırtmıştı Amalia.

"Doğru," dedi Gad, hatası kendisine gösterilmiş gibi.

"Çocukken dua etmeyi bilirdim."

"Bazen ben de dua etmek için büyük bir istek duyuyorum." Kardeşinin sesine sarılmıştı.

"Duaları neden kaybettik?" Amalia'nın gözlerindeki hayret yine alevlenmişti.

"Umarım günün birinde yine buluruz. Hacılar bazen bende dua etme arzusu uyandırıyor. İnsanın bütün cemaat için dua etmeyi öğrenmesi lazım, ancak o zaman duaları kabul olur. Bütün cemaat için dua edenin duası en önce kabul olur," dedi ve gülümsedi.

"Ne var?" Amalia onun bu gülüşünden ürkmüştü.

"Bütün cemaati düşünme hissini kaybettim." Gülüşü yüzünde dondu.

"Bir keresinde babam, insanın soru sormaması, sadece dua kitabını açıp dua okuması gerektiğini söylemişti."

"Doğru demiş. İnsan yanlış bir sebeple doğru bir şey yapsa bile o şey yine doğrudur," dedi, kendine ait olmayan kelimeler kullandığı için gülerek.

"Dua kitabını açtığımda anında boğulacak gibi oluyorum."

"Dua etmeye başlarsan bunu aşarsın." O eski sesi, büyük ağabey sesi geri dönmüştü.

"Günah içinde yaşamıyor muyuz?" Kıkırdayarak sağ elini yüzüne kapattı.

"Kimseye zarar vermedik." Gad yerinden kalkmıştı. "Burayı sadakatle koruyoruz. Buraya yaz çok geç geliyor, her zaman sebzemiz de olmuyor."

"Haklısın." Onunla aynı ses tonunu takınmaya çalışmıştı.

"Ova'da yaşayanlar burada işimizin hiç de kolay olmadığını bilmeli."

"Ova'ya dönmem lazım."

"Daha değil. Zamanı geldiğinde dönersin. Ama daha zamanı gelmedi." Bu sözleri tuhaf bir vurguyla söylemişti. O gece iki şişe içtiler ama sarhoş olmadılar. Gad tekrar tekrar, "İşimiz hiç kolay değil ama üzerimize düşeni yapmalıyız," diyordu. Amalia'nın yüzü gittikçe yuvarlanıyor, hayret ifadesi bir an olsun silinmiyordu. Aynı cümleyi söyleyip duruyorsun, demek ister gibi başını kaldırdı aniden. Gad onun bu sessiz sözünü anlasa da susacak gücü kendinde bulamadı.

Sonra Mauzy'nin öldüğü bilgisi Amalia'nın bedenini kapladı ve yüksek sesle, "Mauzy artık canlılar arasında değil. Bunu anlamak çok zor. Onu çok özleyeceğiz. Huzur içinde yatsın," dedi.

Gad bitkinliğinden silkinip, "Köpekler için 'huzur içinde yatsın' denmez," dedi.

"Ya ne denir?"

"Hiçbir şey denmez."

"Yedi yıldır bizimle yaşıyordu."

"Benden ne istiyorsun?" dedi Gad ve vücudu kanepeye yığıldı.

22. BÖLÜM

Ertesi gün geç vakitte uyandıklarında güneş çoktan yükselmiş, saat on olmuştu. "Bütün gece rüyamda bizim kasabayı gördüm," dedi Amalia yataktan kıpırdamadan.

"Rüyalar sana ne gösterdi?"

"Kasaba sakindi ama kimse beni hatırlamıyordu. Ben herkesi hatırlıyordum ama kimse beni hatırlamıyordu."

"Kendini hatırlatmadın mı?" Lafım bölmüştü.

"Ne diyeceğimi bilemedim, beni hiç görmemişlerdi sanki. Korkmuyordum ama üzerimde bir ağırlık vardı. Yürümekte zorlanıyordum. Burada olduğu gibi orada da yaz vardı ama yine de yürümekte zorlanıyordum."

"Peki onlara 'Ben Amalia'yım' demedin mi?"

"Hiç akıl edemedim."

"Ne yaptın?"

"Dar sokaktan Rutenyalıların pazarına gittim. Onlar beni tanıdılar ve seni sordular. Onlara hamile olduğumu söyledim."

"Ne dediler?"

"Hiç. Beni gördüklerine memnun oldular ve bana armut ikram ettiler."

Gad dışarı çıktı. Limzy onu neşeli havlamalarla karşıladı; ona önceki gecenin artıklarını, sosisli ve ıspanaklı böreği verdi. Avlu açık ve aydınlıktı; gölgeli köşelerden nemli bitki kokusu yükseli-

yordu. Limzy, Mauzy'nin ölümünden etkilenmemiş gibiydi. Yiyecek konusunda onunla rekabet edecek kimsenin olmamasına memnun, iştahlı iştahlı yiyordu. Gökyüzü yüksek ve berraktı; zirvelere keskin bir sessizlik hâkimdi. Gad ancak ahırın kapısını açarken hatırlayabildi rüyaların bütün gece kendisine de işkence ettiğini.

Eski öğretmeni Reb Hayim Yosef sinagogun boş kadınlar bölümünde oturmuş, onu kızıl dananın külü konusunda sınava tutuyordu. Çocukken o bölümü mükemmelen bilirdi ama şimdi zihninden silinmişti. Uzun süren suskunluğu ihtiyar adamı bitkinliğinden çekip çıkarmış, "Hiçbir şey hatırlamıyor musun? Tek bir ayrıntı bile mi?" diye sormuştu.

"Hayır, Haham efendim."

"Bana neden 'Haham' ve 'efendim' diyorsun?" İhtiyar adam gözlerini kocaman açmıştı.

"Böyle demek icap etmez mi?"

"Ben ne hahamım ne de efendi." İhtiyar adam sesini yükseltmişti.

"Özür dilerim."

"Altı yaşındayken sınava girdiğinde hepsini biliyordun, şimdi hiçbir şey bilmiyorsun."

"Ne yapayım?"

"Madem durum böyle," demişti ihtiyar adam, "gözlerimi kapatabilirim. Seni yaptıklarından sınava çekmenin faydası yok. Hafızası olmayan insanın hayvandan farkı yoktur ve bir hayvan yumuşak da sert de yargılanmaz. Anlıyor musun?" Gözlerini kapatmıştı.

Gad ahırdan döndüğünde Amalia hâlâ kıvrılmış, yatakta yatıyordu.

"Bir fincan kahve de mi yapmadın?" dedi sarsılmış bir sesle.

"Hemen yapıyorum," dedi Amalia ve yataktan fırladı.

Amalia kesilmiş odunların üzerine azıcık gaz döküp sobayı yaktı. Kilerden peynirle tereyağı çıkarıp masanın üzerine koydu. Mutfağa ve iki odaya ışık dolmuştu.

"Bir şey mi oldu?" diye sordu Amalia.

"Yok bir şey. Acıktım."

Amalia ekmeği doğradı, iki tabak çıkardı ve çaydanlığa parmağının ucuyla dokundu. "Şimdi olur," dedi her zamanki sesiyle.

Yine de Gad kendini tutamadı. "Sobayı daha önce yakıp bana bir fincan kahve yapamaz mıydın?"

Amalia cevap vermedi. Başını eğdi. Pencereden giren ışık üzerine vurup onu aydınlatıyordu.

Kahvaltıdan sonra Gad beli ve çapayı alıp evin yakınındaki zirveye yollandı. Amalia nereye gittiğini sormadı. Gözden kaybolana kadar hareketlerini dikkatle takip etti. Görünüşe göre duyuları onu yanıltmıştı. Mauzy hemen ölmemişti. Koşmaya devam etmişti. Gad onu ağzı açık vaziyette bir hendekte yatarken buldu. Yüzünde bir öfke ifadesi katılaşmıştı. Köpekler dünyadan hep öfkeli bir ifadeyle ayrılır. Bu düşünce aklına gelivermişti birden.

Hemen çalışmaya koyuldu. Uzun, derin bir çukur kazdı ve hiç duraksamadan leşin yanına gidip iki eliyle tuttuğu gibi çukura attı. Fazla uzun sürmeyen bu iş kollarında takat bırakmamıştı ama kendini toparladı ve çapayı alıp birkaç dakika içinde çukuru doldurdu.

Sonra kafası dağılmış gibi belle çapayı omzuna vurdu ve mezarlığa yöneldi. Uzun müddet hiçbir şey düşünmeden yürüdü. Sabah ışıkları ılıktı ve gömleğinden içeri sızıyordu. Bu temas onda bedenini yere yatırma, gözlerini kapama ve güzel sessizliğe kendini bırakma arzusu uyandırıyordu. Ama birden ilk iş olarak eve dönmesi ve kirlenmiş ellerini yıkaması gerektiğini fark etti.

Eve döndüğünde Amalia pencerenin kenarında duruyordu. Ağabeyi evden çıktıktan sonra ayağa kalkıp onu izlemişti. Hayalinde Mauzy'yi vurulmuş ve ölmüş değil, derin bir uykuya dalmış şekilde canlandırmıştı. Ağabeyinin leşi iki eliyle tutup çukura koyuşunu seyrederken bu hissi kuvvetlenmişti. Ama eline çapayı alıp çukuru toprakla doldurmaya başladığında birden gerçeği anlamış ve "Canını yakma, canını yakma," diye bağırmış, sonra olduğu yerde donakalmıştı. Gad eve geldiğinde aynı konumda pencerenin yanında duruyordu.

"Acı çekmeden ölmüş." Amalia'nın üzüntüsünü biraz olsun

hafifletmeye çalışıyordu. Onun bu düşünceli davranışı Amalia'nın dudaklarında buruk bir gülüş uyandırdı ve ellerini yüzüne kapattı. Birazdan ağlayacak gibi göründüğü için Gad ona hitap ederek, tane tane, "Hayvanların arkasından ağlanmaz. İnsanların arkasından bile fazla ağlamamak lazım," dedi. Bu uyarıyı duyan Amalia ellerini yüzünden çekti ve o buruk gülüş dudaklarına geri döndü. "Azizler bizi hayvanlara fazla bağlanmamak konusunda uyarmışlardır. Hayvanlar insanın ruhunu çürütür," diye ekledi Gad.

Sonra su variline gidip ellerini sabunla yıkadı. Köpeğin öfkeli ifadesi tekrar gözlerinin önüne geldi. Isırma arzusu ölümüyle birlikte ortadan kalkmamıştı. Bu dünyadan gittiği iyi oldu, diye düşündü Gad.

Amalia kendi sesine benzemeyen bir sesle sordu: "Mezarlığa mı gidiyorsun?"

"Çiti bitirmem ve kapıyı hazırlamam lazım. Hacılar yakında gelir."

"Hıyarlar yine çıkmaya başladı," dedi Amalia alakasız bir şekilde.

"Sebze bahçelerine ve meyve bağına iyi bakmak lazım. Oradan gelen nafaka garanti. Kimin geleceği, ne getireceği belli mi olur?"

İlk başta yanma beli de almayı düşündü ama sonra belin kirli olduğunu hatırladı, temizlemek için toprağa daldırması gerekiyordu, öyle de yaptı.

Yolda giderken Hamursuz Bayramı ve Haftalar Bayramı'nın zamanla kaybolup gittiğini hatırladı; içinde onların gelip gittiğine dair hiçbir iz yoktu. Gecikmeli bir pişmanlık göğsünü sızlattı. Dağ başındaki ikametlerinin ilk yılında Hamursuz Bayramı'nda Seder yemeği hazırlamışlardı. Amalia sobayı ve kap kacağı bayrama uygun şekilde hazırlamıştı ve Ova'daki kurallara tamamen uygun olmasa da mayasız ekmek pişirmişler, ellerinden geldiğince bütün gerekleri yerine getirmişlerdi. Kış zorlu geçmiş, damdaki kiremitleri sökmüştü ve ikisi en soğuk zamanda tamir edebildiklerini tamir etmişlerdi. En kötüsü de ahırın çökmesi olmuştu. İneği yıkın-

tının altından kurtarmış, başka çareleri olmadığından odalardan birine koymuşlardı.

Güneş mezarlığı aydınlatıyordu. Geceki yağmurlar toprağı ıslatmıştı ve saat geç olsa da otların nemli kokusu mezar taşları üzerinden yükseliyordu. Yedi yıl önce gelmişlerdi buraya. O gün de böyle açık ve berraktı hava ve Arieh Amca evin kapısında durmuş, iki kolunu kaldırarak "İyi ki geldiniz," demişti. Yüzü yayvan ve çiçekbozuğuydu; ilk bakışta kutsal kitaptan fırlamış bir yargıca benziyordu. Onunla kaldıkları birkaç gün boyunca onlara inşaat, su tahliyesi, toprağı sürmek ve tırmıklamak konusunda dersler vermişti. İnanç konusunda neredeyse hiç konuşmamıştı. Gad bir keresinde ona, insan zamanın hesabını şaşırırsa ne yapmalı diye sormuştu. "Hiç," diye cevap vermişti amcası şaşırtıcı bir şekilde. Sonra kendini toparlamış, "Aşağı inersin, bir arabayı çevirip sorarsın," demişti. Çok az konuşur, meselenin özüne iner, süslemezdi. Bu konuşma tarzına alışık olmadıklarından şaşırmışlardı. Sonra onlara zirveyi gezdirmişti. Sesini yükseltmemiş, özel bir kelime kullanmamıştı. Tek bir ayetten bile alıntı yapmamıştı. Senelerdir kutsal mezarların yanında yaşayan bir adamın kutsal kitaptan tek bir kelime bile söylememesine hayret etmişti Gad. Şimdi amcasının yüzündeki sıhhatli ifadeyi gayet iyi hatırlıyordu, saman yastıklı sandalyede nasıl dimdik oturduğunu; sanki ebedi istirahatine çekilmemiş de hâlâ öyle oturmuş, akşam perde perde kararan tepeleri seyrediyordu.

23. BÖLÜM

Ertesi sabah derin bir çukurun dibinden çıkmışlar gibi ilk hacılar boy gösterdi, uzun, ince bir grup insan. Önlerinde, uzun keten tunik giymiş iki oğlan çocuğu yürüyordu. Çocuklar, belki de çok dik yürüdükleri için, kilise korosu çocuklarına benziyorlardı. İçeri girdikleri anda onlardan ücret istemeyi kafasına koymuş olan Gad gafil avlandı ve onları durdurmadı. İzin istemeden, bir selam bile vermeden, dosdoğru mezarlığa yöneldiler.

Gad biraz kendine geldiğinde Limzy'nin zincirini çözdü, tasmasına kısa bir ip bağladı ve onların peşinden mezarlığa gitti.

"Nereye gidiyorsun?" Amalia onu oyalamaya çalışıyordu.

"Görmüyor musun?"

"Ben ne yapayım?" diye bağırdı yüksek sesle.

"Eve göz kulak ol, yeter," dedi ve koşarak uzaklaştı.

Amalia kepenkleri kapattı, lambayı yaktı ve kilere indi.

Gad mezarlığa ulaştığında insanlar çoktan mezar taşları arasında dağılmış, dua ediyor, ağlıyorlardı. İki çocuk giriş kapısının yanında durmuştu. Yüzlerinde her an şarkı söylemeye başlayacaklarmış gibi bir ciddiyet asılıydı.

"Nereden geliyorsunuz?" Uzun adamlardan biri bu soruyu Gad'a sormuştu.

"Ne demek istiyorsunuz? Burası benim yerim," dedi Gad yüksek sesle.

"Mülkiyet hakkı size mi ait?"

"Beş nesildir bizde."

"Burayı çok duydum ama ilk defa geliyorum."

"Nasıl geldiniz?"

"Yayan."

"Araba yok muydu?"

"Köpekleri bize saldırttıkları için köylere girmeye korkuyoruz."

"Bu köpek usludur," dedi Gad.

"Belli oluyor," dedi adam gülümseyerek.

Etrafa dağılmış insanlar ona önceki yazı hatırlatıyordu ama bu sefer daha sefil bir halleri vardı. Kadınların yüzlerinden okunuyordu. Saçları ancak acının yapacağı şekilde kırlaşmış ve dağılmıştı.

"Ova'da ne oldu?" diye sordu Gad yanında duran adama.

"Tifüs salgını bütün her yere yayıldı. İnsanlar sinek gibi ölüyor."

"Ne yapılabilir?" diye sordu Gad, ağzından çıkar çıkmaz sorduğuna pişman olmuştu.

"İnsanlar her şeyi yapıyor ve hiçbir şey yapmıyor," dedi adam yine gülümseyerek.

"Peki buraya gelmenizi kim tavsiye etti?" diye sordu Gad, donuk bir esnaf sesiyle.

"Kim diye sorulur mu hiç? Buradan daha kutsal bir yer var mı? Cennetin kapıları burada da açılmayacaksa nerede açılacak? Siz söyleyin." Adamın sesi onu cezbediyordu.

Eskiden sağlıklı insanlar, hastalıkların sillesini yememiş insanlar da, hastalarla dayanışma içinde hacılara katılırlardı. Bağış yaparlar, ihtiyarlarla ilgilenirlerdi. Ziyaret bittiğinde hastaların hüznü biraz onların da üzerine sinerdi. Bu sene öyle bir şey yoktu. Istırap bütün yüzlere damgalanmıştı ve buraya sadece dua etmek için değil, mezarları açmak, babaları uykularından uyandırmak, günahsız bebeleri korumalarını istemek için gelmişlerdi. Bir zamanlar Gad da bu dini bütün mücadeleye dahildi, o da katılır, yardım ederdi ama şimdi bulanık bir bencillik onu içine çekmişti ve acılarda kardeş değillermiş gibi onlara uzaktan bakıyordu.

Gençliğini geride bırakmış, düğmeli, uzun elbiseli bir kadın

yanına gelip, "Köpek beni korkutuyor," dedi.

"Tasmasını sıkı sıkı tutuyorum," dedi Gad.

"Yol boyu köpekler bize saldırdı. Burada biraz olsun dinlenirim sanmıştım."

"Peki burayı kim koruyacak?" dedi Gad sesini yükselterek.

"Şehitlerin korunmaya ihtiyacı mı var?"

"Mezarlık mezarlıktır. Kimse korumazsa duvarları yıkılır, mezar taşları devrilir, ortalık kurdun kuşun eline kalır. Anlamıyor musun?"

Kadın azarlanmış gibi başını eğerek sordu: "Köpek ısırmaz değil mi?"

"Isırmaz, merak etme," dedi ona bakmadan.

İlk başta sinagogu açmaya niyetlenmişti ama açmadı. Arka odadan sadaka kutusunu aldı, kapıya gelip ağır kutuyu havaya kaldırdı ve mezar kazıcı sesiyle, "Hayır işlemek sizi ölümden kurtarır," dedi. Kutuyu kapının hemen yanına bırakıp bir adım geri çekildi. Limzy kesik kesik havladı. İnsanlar korkmuşlardı ama kaçışmadılar. Kadınlar hastaların isimlerini mırıldanıp onlar için merhamet niyaz ederek, Yidiş dilinde dua ediyorlardı. Hiç kimse sadaka kutusunun yanına gidip içine bir kuruş olsun atmadı.

Bir sene önce de aynı şey olmuştu. Kimse onların burada nasıl yaşadığını sormaya zahmet etmemişti. Yakacak odun nereden geliyordu? Yiyecek? Mezarlara zarar vermesinler diye vandalları buradan kim uzak tutuyordu? Neredeyse kutuyu havaya kaldırıp, hayır işlemezseniz bağışlanma da beklemeyin diye bağıracaktı. Bağışta bulunmayanları Limzy buradan kovalayacak!

Tam o sırada ihtiyarlardan birisi ayağa kalkıp, "Çocuklar, ikindi duası," diye seslendi. Herkes uzandığı yerden kalkıp açıklığa dua etmeye gitti. Gad onların ibadetine katılmadı. Kenarda durup onları seyretti ve seyrettikçe de öfkesi kabardı. Daha fazla orada kalamadı ve arkasını dönüp yürüdü.

Eve döndüğünde kapı kilitlenmiş, kepenkler kapanmıştı ve ortalıkta şüpheli bir sessizlik vardı. Hemen gidip kapıya yumruğuyla vurdu ve "Aç kapıyı!" diye bağırdı. Her nedense Amalia'nın iki

yıl önce konuştuğu adamın içeri sızdığını, şimdi yatakta seviştiklerini düşünüyordu. Kapının açılması gecikince bu sefer iki yumruğunu birden vurmaya başladı.

"Kim o?" dedi Amalia içeriden panikle.

"Benim."

Kapıyı açtı. Yüzü karanlığa sarılmıştı ve dudaklarında budalaca bir gülüş asılıydı.

"Ne yapıyordun?" diye sordu Gad köylüler gibi.

"Hiç. Kilerdeydim."

"Neden?"

"Korktum."

"Yemek hazırlamadın mı?"

Ellerini yüzüne kapattı. Ağladı ağlayacak bir hali vardı.

Gad hemen ses tonunu değiştirdi. "Kimse sadaka kutusuna bir kuruş bile atmadı. Kutuyu tam kapının ortasına bıraktım, en azından görmediklerini iddia edemezler."

"Bir şey söylemedin mi?" diye sordu Amalia korku dolu bir sesle.

"Kendileriyle meşguller," dedi centil sesiyle.

"Memnun oldum," dedi Amalia ve yüzü yine budala bir ifade aldı.

"Onları kapıda durduracaktık."

"Haklısın," dedi ve bu sözle kalbini kazandığını hemen anladı.

Yemeğini yedikten sonra Gad'ın yüzü rahatlamıştı. İnsanların Amalia'nın hamileliğini öğrenmemesi onu sevindiriyordu, sanki kendisi bir şey yapmış da onları kandırmıştı. Yemekten sonra alışkanlığının aksine mezarlığa gitmedi. Dışarıdaki sesleri dinlemek ister gibi, kepenkleri kapalı pencerelerin yanında duvara yaslanıp öylece durdu.

"Biraz içsek ya," dedi.

"Hemen getiriyorum," dedi Amalia, azarlanmadığına memnun.

Bir-iki kadeh içtikten sonra Gad dizlerinin üstüne çöktü ve "Kendimi çok kötü hissettim," dedi.

"Neden?" Ona sokulmak istiyordu.

"Onlardan korktum."

"Korkacak bir şey yok. Ben dosdoğru Moldovitsa'ya giderim. Centil kocakarılar beni yanlarına alır. Orada kimse nerden geliyorsun nereye gidiyorsun diye sormaz. Güzel bir yerdir."

Gad bu planı ilk olarak duyuyordu ve afallamıştı. Oraya kimlerin neden gittiğini bilirdi. "Hıristiyan yeri orası."

"Kadının çilesini kadın anlar." Çocukluğunda duyduğu bu deyişi hatırlamıştı.

"Yahudilere gitmen lazım Hıristiyanlara değil." Boş konuşuyordu.

"Moldovitsa'daki ihtiyar kadınlar ne yapılması gerektiğini çok iyi bilir. Tecrübelidirler, korkacak bir şey yok."

"Buraya geri dönmeyecek misin peki?"

"Bilmiyorum."

"Benim için de," dedi, "burası çok boğucu."

"Peki nereye gitmek istiyorsun?" Nedense kıkırdamıştı.

"Arieh Amca'ya söz verdim. Yemin etmiş olmasam buradaki sorumluluğumu reddederdim."

Yalan söylediğini biliyordu ama yorumda bulunmadı.

Sonra Limzy'nin boğuk havlamaları duyuldu dışarıdan.

"Mauzy'yi özlüyor," dedi Amalia.

"Nereden biliyorsun?"

"Eskiden böyle havlamazdı."

"Köpeklerin hafızası çok kuvvetli değildir," dedi ama kendisi de adeta kinle Mauzy'nin katılaşımş bedenini ve açıktaki köpek dişlerini hatırladı, bütün vücudu ürperdi.

24. BÖLÜM

O gece ağır ağır ama çok içtiler. Slivovitz Gad'ın hayal gücünü ateşlemişti, bütün zirveyi çevirecek yüksek bir duvardan bahsediyordu. Giriş izni sadece birkaç kişiye bahşedilecek, hastalar ve hastaya temas etmiş olanlar giremeyecekti. Bölgede yeterince mezarlık vardı ve bütün dertlerini tek bir yere boca etmek zorunda değillerdi. Sakin, ortalığı velveleye vermeyen, başkalarının hayatlarına karışmayan, sessizce dua eden, gereksiz gösterişte bulunmayan ve ibadetleri bitince evlerine dönen insanların girmesine izin verilecekti.

Nedense Amalia'ya, ağabeyi toprağın altında geniş bir sığınak hazırlıyormuş gibi geldi, küçük kızlarını büyütebilecekleri geniş bir saklanma yeri. Ilık, karanlık yaz gecelerinde onu dışarı çıkarıp, yıldızların altında beşiğini sallayacaklardı. Amalia bu yerle ilgili bazı ayrıntıları sormak istedi ama birden, henüz zamanın uygun olmadığını, biraz daha beklemesi gerektiğini fark etti.

Daha sonra Gad'ın coşkusu söndü ve karanlık Ova'dan, kalabalıktan, bütün evlerde mayalanan kederden ve hastalıktan bahsetmeye başladı. Bu yüzden de bütün o küçük kasabalar yıkılmalı, insanlar tepelere saçılmalıydı. Tepelerde kalabalık yoktu. Herkes kendi başına yaşayabilirdi, hava temizdi. Senelerdir içinde biriken öfke, kendine çıkacak kelimeler, deyimler, imgeler buluyordu. Tifüse de Yahudi ateşi demeden huzur bulmadı.

O gece Amalia da şakıyordu. Küçücük kızlarını acımasızca

döven devasa annelerden konuştu. Gad onun kendi annelerinden bahsettiğini biliyordu ve bir an için, ölmüşlerin huzurunu kaçırmak yasaktır, diyecek gibi oldu ama sonra sesine bayıldığı için sustu. Senelerdir kullanmadığı kelimeleri seçerek, büyük bir belagatle konuşuyordu; "Kadınları karanlık bakkal dükkânlarında tutmak yanlış. Karanlık ruhu karartır, ruh kararınca da eller acımasızca döver," diyene kadar da içi rahat etmedi. Hemen bluzunu çıkarıp kalçalarının ve sol göğsünün üzerindeki yara izlerini gösterdi. Gad, annelerinin onu dövmek için kullandığı kayışı hatırlayınca dehşete kapıldı. Annelerini değil de yaptığı şey için onu suçluyormuş gibi geldi ve kendini temize çıkarma ihtiyacı duydu.

"Giy bluzunu. Üşüteceksin." Yanma gitti.

"Soğuk yok. Kafadan uydurduğumu düşünme diye sana göstermek istedim."

O yarayı biliyor ve seviyordu ama şimdi korkmuştu, hatta Amalia'nın fazla ileri gidip korkunç bir şey yapacağından da korkuyordu. Gözleri parlıyordu, yumrukları sıkılmıştı.

"Hava hâlâ soğuk." Sesini iyice yumuşatmıştı. Hiç beklemediği bir anda Amalia sağ kalçasını da açtı. "Burası da acıyor. Bütün kış bu yara zonkladı. Sana söylemek istemedim ama çok canım yandı." Gad bu yarayı da biliyordu ama ilk kez ne kadar pembe olduğunu fark etmişti.

"Annem bütün bunları bana kendi elleriyle yaptı. Onun bebeklerini ben öldürmedim. Tifüsten öldüler."

"Bunu anlamak çok zor," diye mırıldandı Gad.

"Hiç de zor değil. Beni öldürmek istiyordu."

"Öyle konuşma."

"Neden konuşmayacakmışım? Hakikat bu."

"İyileşir." İnanmadan söylemişti.

"Görmüyor musun, açık yara bu!" Sesini yükseltmişti.

"Ama babam seni severdi." Amalia babalarını suçlamadığı için memnuniyet duyuyordu Gad.

"Dua eden insan başkalarına merhamet duyar."

"Annem de dua ederdi." Bir an için onu savunmaya çalıştı.

"Fedakârlık duası etmezdi. İki ayağını sıkı sıkı yere basardı. Babama bile kızardı."

"Hep bizim için." Yaklaşmakta olan fırtınayı savuşturmaya çalışıyordu ama son sözleri ateşi daha da harladı. Amalia o gece çıplaklığıyla çok güzeldi ve büyük bir kuvvetle konuşuyordu, sanki sadece kendi çektiği eziyetler için değil, gaddar ana babaları ve baskıcı kocaları tarafından kötü muameleye uğramış bütün arkadaşları için konuşuyordu. Kapıyı açıp dışarı çıkmaya ve herkese vücudunda yanan yaraları göstermeye hazır olduğu belliydi.

"Elbiseni giy. Neden elbiseni giymiyorsun?" Yanına gitti.

"Korkmuyorum ve utanmıyorum." Sesi kendine ait değildi sanki.

"Dışarda tifüs kol geziyor," dedi nedense.

"Beni ilgilendirmez, beni hiç ilgilendirmez." Eliyle umursamaz bir hareket yaptı.

Daha sonra ikisi de sarhoş oldular. Amalia başka bir hayattan, utançsız, korkusuz, tam bir hayattan bahsediyor, Gad da ona zirvenin etrafına yapacağı duvarın çok yüksek olacağına söz veriyordu. Kimse giremeyecekti, sadece seçme üç-beş kişi. Aynı zamanda Amalia ondan kendisi yerine başka bir kadınla evlenmeyeceğine söz vermesini istedi, o da yüksek sesle yemin etti.

Bir süre sonra kelimeler anlamını kaybetti. Amalia, Mauzy' nin güzelliğinden, sadakatinden ve mutlaka yeniden dirileceğinden bahsediyordu. Gad onu uyarması ve azarlaması gerektiğini biliyordu ama kendi kafası iyice bulanmış, yere yığılıp kalmıştı. Yine de haykırışını duyabiliyordu: "Yeniden dirilecek, göreceksin!"

25. BÖLÜM

Ertesi sabah Gad uyanıp da ayaklandığında Amalia hâlâ derin uykudaydı. Limzy'ye su verdi, inekle ilgilenip sütünü sağdı. Muazzam sessizlikte hacıların zirvedeki varlığını unutmuştu. Geri döndüğünde sobayı yaktı, kilerden tereyağı aldı ve bir dilim ekmeğin üzerine sürdü. Amalia, elleri büyük yastığın üzerine serilmiş, sırtüstü uyuyordu ve daha saatlerce uyuyacağı belliydi.

Sebze bahçesine gidip su istiyor mu diye bakmak niyetindeydi ama hacıların mezarlığa dağılmış olduklarını hatırladı. Hemen her şeyi bir kenara bırakıp o tarafa doğru koşturdu. Yolda giderken geçen sene hacıların neler yaptığını hatırladı. Açıklığı ve dışarıdaki tuvaleti kirletmişlerdi, hatta kuyu bile ellerinden kurtulamamıştı. Unutulmuş bir ayet geldi aklına: Keşke beni bıraksalar da Tevrat'ımı okusalar. Eskiden, o müthiş ihtiyar adamlardan biri olan Reb Pinchas, vaazlarıyla onu derinden etkilerdi. O günden bugüne yıllar geçmiş, yaşlı adam ebedi istirahatine çekilmişti.

Şimdi Amalia'yı farklı bir berraklıkta görüyordu. O gece çıplak bedeni dolgun ve hassastı, yara izleri de ayrı bir cazibe katıyordu. Göğüsleri iriydi ama sarkmamıştı. Nihayet bağlanmış kanatlarını çözmeyi başarmış gibi dolaşıyordu odada, süzülürcesine. Onun yerine başka bir kadınla evlenmeyeceğine yemin ettiğinde, "Böyle yemin etmen çok hoş," demiş ve hınzırca omzunu sıvazlamıştı. Belki de dik yürüdüğü için hamileliği göze çarpmıyordu. Bazen okşanmak için Gad'ın yanına sokuluyordu, o da onu okşuyor-

du. Sabaha doğru belirgin bir-iki cümle tükürmüştü. Birini hatırlıyordu Gad: "Sen merak etme. Moldovitsa'ya gideceğim, orada her şeyi hallederim. Geri dönmezsem bil ki kayboldum." Şimdi "kayboldum" dediğine emindi. Onu azarlamadığı için kızdı kendine.

Mezarlığın yanındaki açıklıkta insanlar yere oturmuş, sırtlarını çite vermişlerdi. Uzun bir seyahatten, yanlarında hiçbir mal getiremeden geri dönmüşler gibi yüzleri şaşkındı. Hem malları hem atları çalınmıştı da arabaları yolun kenarında bomboş duruyordu sanki. Gad onları görmezden geldi. Düşünceleri sadaka kutusuna odaklanmıştı. Kutu, bir gün önce bıraktığı yerde duruyordu. Bu sefer de içine hiç kimsenin tek kuruş atmadığına emindi. Sonbahar geldiğinde yine onlara Arieh Amca'nın bıraktığı şeylerden birini satmak zorunda kalacaktı. Kutuyu kaldırıp, dünyada bedava bekçi diye bir şey yoktur, diye bağırmak niyetiyle eğildi. Derhal katkıda bulunmayan dışarı atılacak. Yedi yıldır sömürülüyorum ben. Miras da kalmasa şimdiye açlıktan ölmüş olurdum. Doğru, ben Arieh Amca gibi bilge değilim ama işimi ciddiyetle yapıyorum. Sadece bekçilik ücretimi almak istiyorum.

Eğilip kutunun sapını tuttuğunda, o eski, kocaman kutunun ağzına kadar dolu olduğunu hissetti hemen. Bir an için onu kaldırıp göğsüne bastırmak istedi ama parmaklarının yandığını hissetti ve kutuyu olduğu yerde bırakıp geri çekildi.

"Bu ne?" kelimeleri döküldü ağzından. "Bu çok fazla." Seneler önce, daha çocukken, devamlı müşterilerden birisi dükkâna gelmiş ve ona bir gümüş para uzatarak, "Bu para senin ve kardeşin Amalia'nın. Eşit bölüşün. Dün gece rüyamda sizi gördüm çocuklar ve sağ salim uyanırsam size bir gümüş para vereceğime yemin ettim," demişti. O zaman da şimdiki gibi "Bu çok fazla" diyerek geri çekilmişti Gad.

Daha sonra insanların yanına yanaşıp, "Sinagogu açıyorum," diye seslendi. Bu çağrıyı duyunca hepsi ayağa kalktılar. Bir gün önce onunla konuşan uzun boylu kadın yanına geldi ve "Şehitler sinagoguna mı giriyoruz?" diye sordu.

"Evet. Aynı zamanda Derindeki de denir çünkü içeri girmek

için yedi basamak inmek gerekir."

"Bunu bilmiyordum," dedi kadın ve başını eğdi.

Gad ona, katliam günü şehitlerin buraya sığındığını ama zorlu bir kuşatma yaşandığını ve ellerindeki az miktarda suyun, tünel kazana kadar onlara yetmediğini anlattı.

"Bunu da bilmiyordum," diye mırıldandı kadın. "Hiç bilmiyordum."

Hepsi aşağı indiler ve Gad onlardan Kutsal Sandığın yanına oturmalarını istedi. Hemen ikindi dualarına başladılar. Her tarafı tanıdık fısıltılar kapladı ve Gad aylardır dua etmediğini fark etti. Aklındaki harfler silinmişti ve bir dua kitabı açsa faydasını görüp görmeyeceği şüpheliydi.

Dualardan sonra Arieh Amca'nın yaptığı gibi insanlara kahve ikram etmek istedi ama önceden bir hazırlık yapmamıştı. Amalia zamanında temizlememiş olsa sinagog çok bakımsız görünecekti. Yine de aklını başına devşirip sobayı yaktı ve üzerine bir çaydanlık koyup kahveyi almaya gitti. Amalia onun böyle acele geri dönmesinden telaşlanmıştı, "Bir şey mi oldu?" diye sordu.

"Bu sefer iyi insanlar geldi. Sadaka kutusunu ağzına kadar doldurmuşlar."

Amalia uygunsuz bir kıyafetle yakalanmış gibi güldü.

Gad onlara kahve ikram ettikten sonra hüzünlü bir melodi eşliğinde "Ebedi Efendimiz" ilahisini söylediler. Melodi akşam ışıklarına karıştı. Bu sefer ihtiyarlar gelmediğinden dualar cılız ve bölük pörçüktü. Dışarıdan ihtiyarlara benzeyen yaşlı bir adam vardı ama onlar gibi ateşli değildi. İki büklüm oturuyordu ve yaşının altında ezildiği belliydi. Dualardan sonra kimse vaaz vermedi. Herkes dışarı çıkıp sinagogun kapısı yanında durdu. Arieh Amca, insanların mezarlıkta fazla uzun kalmasına izin vermemesi konusunda onu uyarmıştı çünkü o zaman iş ölü tapınmasına dönüşüyordu; insanları sinagoga getirmesi gerektiğini söylemişti çünkü okumak da dua etmek kadar etkiliydi ve onun için iyi bilinen bir ayeti tefsir etmişti: "Bir bilge bir peygambere yeğdir." Gad onun yaptığı yorumu hatırlamıyordu. O uyarıyı dikkate almamıştı. Kendisine me-

zarlık gittikçe daha cazip geliyordu. Bu amansız sessizlik içinde bir nebze olsun mutlu olabildiği zamanlar, mezarlıkta geçirdiği saatlerdi. Sinagog ona daima hüzün veriyordu. Daha sonra ihtiyar adam biraz kendini toparladı, ayağa kalktı ve "Gökler Rabbin gökleridir, fakat yeri âdemoğullarına verdi" ayeti üzerine vaaz verdi. Onları her şeyi sorgulamak konusunda uyardı ve eylemde bulunmalarını salık verdi çünkü eylem beden ve ruhun birbirine sarılmasıydı. İnsan eylemde bulunduğunda duaları kabul olurdu ve manayı da kavrardı. Sürekli düşünmek, kendi içine dönmek zamanın musibetiydi. İnsan ancak tam manasıyla eylem halinde olduğunda iki dünyaya birden ait olurdu.

Yine kederli şarkılar, hasret şarkıları söylediler. Kadınlar ağladı. Her sene böyle olurdu. Bazı seneler bütün gece dua ederek ve şarkı söyleyerek otururlar, sabahları Gad onları yenik bir ordu gibi, açıklığın bir köşesinde kıvrılmış yatarken bulurdu. Arieh Amca onu bu kabul edilemez âdet konusunda da uyarmıştı ama geceleri şarkılar onun da hoşuna gidiyordu, hatta bazen diğerleriyle birlikte olduğu yere düşüyor ve orada uyuyakalıyordu.

Şarkı bittikten sonra Gad yüksek sesle, "İki boş odamız var. Başının üzerinde bir çatı isteyen benimle birlikte gelebilir," dedi. Kimse sesini çıkarmadı. Mezarlıktaki açıklıkta ateş yakıp hızlı hızlı yemek hazırladılar. Bir an için onlar da aşağıda, çocukları ve yaşlıları katleden korkunç bir salgının kol gezdiğini unutmuşlardı. Hacılardan bir kısmı dal parçası toplamaya çıkmış, bir kısmı da ateşi yelliyordu.

Eve döndüğünde Amalia'yı elinde şişe oturur buldu. Gözleri yanıyordu ama sarhoş değildi. Gad sadaka kutusunu açıp dikkatle boşalttı. İçinde altın ve gümüş paralar, iğneler, yüzükler ve bir çift küpe vardı. Hiç bu kadar dolu bir sadaka kutusu görmemişti. Amalia'nın mutluluğu daha farklıydı. Boş kutuyu kucaklayıp "Ne büyük bir hazine, ne büyük bir hazine!" diye mırıldandı. Gad oturup dikkatle altın, gümüş ve bakır paraları ayıkladı. Mücevherleri bir tabağa koydu. Hepsini dizip hesabını yaptıktan sonra tuhaf bir sesle, "Bu bize en az iki yıl yeter," dedi. Nihayet istediği şeyi almış

fazlaca büyük bir çocuk gibi yüzüne budalaca bir gülümseme yayıldı.

O gece yiyip içtikten sonra, heyecanla bu sefer gelen hacıların ölçülü, sakin insanlar olduklarını, ortalığı velveleye vermediklerini, çok ağır bir trajedi yaşadıkları için onlara yardım etmek gerektiğini anlattı. "Onlar için hayatı kolaylaştırırsak çok iyi bir iş yapmış oluruz." Amalia karşısında oturmuş, iki eliyle sadaka kutusuna sarılmıştı ve gözleri soğuk bir sevinçle parlıyordu. Gad onun bu halinden ürkmüştü ama yaşlı ve hasta insanları açıkta bırakmanın yanlış olduğunu söylemeye devam etti. Geceler soğuk ve nemliydi ve sabaha karşı sert rüzgârlar esiyordu. Amalia gözlerini ondan ayırmıyordu. Nihayet kesif, vahşi bir kahkahayla kendini yere attı.

26. BÖLÜM

Ertesi gün gökyüzü karanlıktı ve kasvetli bir bulut zirvenin üzerinde asılı duruyordu. "İnsanlar dışarıda uyurken bizim evde uyumamamız lazım," diye mırıldandı Gad dalgın dalgın. Saat dokuz olmuştu ve Amalia hâlâ derin uykudaydı. Son birkaç gündür yüzü gergindi ve günün büyük bölümünü kilerde geçiriyordu. Onu yanına alıp açıklığa ya da sinagoga gitmeyi düşündü ama hemen, gerçek anlaşılırsa ortaya çıkacak rezaletin çok büyük olacağını fark etti. Önceki gece parayı ve mücevherleri gizli bir yere kaldırmıştı. Şimdi sağlam sadaka kutusu masanın üzerinde boş duruyordu. Bütün gece göğsüne çöreklenen pişmanlık tek bir cümleye dökülmüştü: "Bu sefer de masumları kandırdım."

Açıklığa döndüğünde herkes çitin yanında oturuyordu. Gökyüzünün loş ışığı insanların yüzlerini grileştirmişti. Gad bir gün önce af dilemediğine pişmandı. Şimdi onlardan kendisini affetmelerini istese sebebini anlayamayacaklardı. Herkes ihtiyarları bekliyordu ama bir türlü gelmiyorlardı. Onların böyle gecikmesi insanlara korku veriyordu.

Adamlardan birisi yanına gelip sordu: "İhtiyarlar ne zaman gelir?"

"Yakında," dedi Gad enerjik bir sesle. "Hiç gelmediklerini görmedim. Yolculuk onlar için çok zorlu olsa da gelirler."

Bu kelimeleri duyan adam başını eğdi ve ona teşekkür etti. Bu

hareketiyle istemeden, paltosunun lime lime olmuş astarını ve onu tamir etmek için diktiği, tutmayan yamalarını sergilemiş oldu. Çoğu ceketin astarı erir ama Gad hayatında bu kadar kötüsünü hiç görmemişti. Kenara çekildiğinde ceketinin sırt kısmının kabarık olduğunu fark etti, içindeki yama belli ki kemerden yakaya kadar uzanıyordu. Ceket boyunca uzanan bu yama ona adamın sırtına yük olan gizli bir yay gibi göründü.

Adam tevekkülle, "Soluyacak havaya nasıl ihtiyacımız varsa ihtiyarlara da öyle ihtiyacınız var," dedi. Belli ki bu klişeyi önceden hazırlamıştı ve şimdi ağzından çıktı diye memnundu.

"Sabırla beklemeliyiz, sona ulaşmak için acele etmemeliyiz." Gad inançla konuşmuştu.

Bu sözleri duyan adamın yüzünde bir gülüş belirdi ve "Ne yapabiliriz? Zaman hep kısıtlı," dedi.

Gad adamın, bedenine ve giysilerine sinmiş ölümden bahsettiğinin farkındaydı; ihtiyarlar gelmezse, kötü ruhlar melekleri yenebilirdi.

"Çok yazık. Onları burada buluruz sanmıştık," dedi, bir fırsattan çok daha fazlasını kaybetmiş biri gibi.

İki yanında iki oğlan oturuyordu ve iri gözlerinden öfkeli bir hayret boşanıyordu.

"Bu çocuklar nereli?" diye sordu Gad onları daha yeni görmüş gibi.

"Bunlar ikiz," dedi adam hemen. "Ana babaları ve kardeşleri salgında öldü. Onları yalnız bırakmaya korktuk."

"İyi ki getirmişsiniz." Gad korkunç bir sıradanlıkla konuşuyordu.

"Sessizler, dua da ediyorlar."

"İhtiyarlar gelip onları kutsar," dedi Gad ve anında sözlerinin ne kadar sığ olduğunu hissetti.

İki kadın, üzerindeki yazılar silinmiş olan büyük mezar taşının yanına oturmuş sessiz sessiz dua ediyordu. Birkaç sene önce muhterem bir ihtiyar olan Reb Mordecai, yazının silinmiş kısımlarını yüksek sesle okumuştu. Şimdi kimse silinen bölümü hatırlamıyor-

du. Önceki gün de kadınların büyük mezar taşının yanına oturmuş dua ettiklerini fark etmişti.

"İki boş odamız var, kadınlarla çocukları orada misafir edebiliriz." Gad duygulu bir sesle konuşmuştu.

"Fazla uzun kalamayız. Aşağıdakiler bekler."

"Yakında yağmur yağacak. Kadınları açıkta bırakmayalım."

"Dün gece sinagogda uyuduk. Soğuk değildi." Adamın özür diler gibi bir hali vardı.

"İki odada da birer geniş yatağımız, bir kuyumuz, bir de banyomuz var. Bu bizim için de bir sınav."

"Bizi evinize almayın. Hastayız biz." Adam korkutucu bir sesle konuşuyordu.

"Ben korkmuyorum." Üzerine bir cesaret gelmişti. "Yahudiler beni korkutamaz. Senelerdir söyledik durduk, Yahudiler birbirlerinden sorumludur. Artık borcumuzu ödeme zamanı geldi."

O sırada üç adam sinagogda oturmuş kitapları okuyorlardı. Yanaklarında sarı izler vardı ve parmakları titriyordu.

"Okuyanlar Tanrı'nın mübarek kuludur," diye bağırdı Gad yüksek sesle.

Gözlerini kitaplardan kaldırdılar ve uzaklardan bir yerlerden ışık vuruyormuş gibi yüzleri sarı sarı parladı. "Salgın buralara bile ulaştı mı?" diye sordu içlerinden biri ve hemen sorduğuna pişman oldu.

"Burada kış uzun ve zorlu geçti. Kimse gelip gitmedi. Kar, evlerin çatılarına kadar birikti."

"Burada yalnız mısın?"

"Kız kardeşimle ikimiz varız," dedi ve bir anda yabancının gözlerinin sırlarına nüfuz ettiğini hissetti.

"Bahar buralara ne zaman gelir?" diye sordu adam, gizli bir şeyi öğrenmek istiyormuş gibi.

"Çok geç. Haftalar Bayramı'ndan sonra. Bazen burada hiç yaz olmaz. İki yıl önce kar temmuza kadar erimedi, sonra da hemen tekrar yağdı. Burada patron biz değiliz." Gad, adamın artık özel hayatıyla ilgilenmemesine sevinmişti.

"Senelerdir buraya adım atmadık. Ancak bu sene gelmeyi akıl edebildik. Burası harika bir yer." Adam huşu içinde konuşuyordu.

"O uzun karanlıkta ne yapıyorsunuz?" Öteki adam gözlerini kitabından kaldırıp tane tane sormuştu.

"Ben odun kesiyorum. Sobaları beslerken insanın eli hiç boş kalmıyor."

"Hiç kızmıyor musun, her şeyi bırakıp aşağı inmek istemiyor musun?"

Gad bu soru karşısında biraz tedirgin olmuştu ama kendini toplayıp cevap verdi: "Burayı sahipsiz bırakmamak lazım. Bazen kar erir ve muazzam bir güçle önüne çıkan her şeyi sürükleyip götürür. Burada birisinin bulunması lazım, öyle değil mi?"

"Doğru," dedi adam bir savcı edasıyla.

"Birisinin buraya göz kulak olması lazım," diye vurguladı Gad.

"Burada çok buz olur mu?" diye sordu adam nedense.

"Hem de çok. Kışın bütün dağ yekpare buz tutar. Biz nesillerdir buranın bekçiliğini yapıyoruz. Şimdi sıra bana geldi. Ama şikâyet etmiyorum. Berrak günlerde görüş açık olur ve ovayı avcumuzun içi gibi görürüz. Bu mezarlar çok kıymetli, onun için de insan kendini burada evinde hissediyor."

Bu sefer üçü birden başlarını kaldırıp ona bakmıştı. Yüzlerinin sarı rengi biraz soluklaşmıştı ve tefekküre dalmış gibi bir halleri vardı.

"Sizi rahatsız etmeyeyim," dedi Gad ve biraz geri çekildi.

Yüzlerinin sarı rengi yeniden barizleşmişti; Gad onlara üç yıl önce kötü bir salgın çıktığını ve pek çok kişinin buraya merhamet dilenmeye geldiğini söyledi. İhtiyarlar gökkubbeyi yıkmışlar, salgını durdurmuşlardı.

"İhtiyarlar ne zaman gelir?" diye sordu içlerinden biri, göğsünden kopan acılı bir iç çekişle.

O gece eve döndüğünde Amalia'ya gördüklerini anlatmadı. Uzun uzadıya su fıçısının yanında durup ellerini yıkadı. Amalia ona sıcak çorba, peynirli börek ve borş ikram etti. Yiyecekler mis

gibi kokuyordu ve çok lezzetliydi. Gad büyük bir iştahla yedi. İnsanların ıstıraplı yüzleri yavaş yavaş gözlerinin önünden silindi ve yaşadığı için, bu lezzetli yemekleri yediği için duyduğu memnuniyet onun yerini aldı.

27. BÖLÜM

Ertesi gün soğuk bir yağmur yağmaya başlayınca Gad sinagogun kapısına gitti ve insanlardan gelip evine sığınmalarını rica etti. Bu kadar önemli bir hayır işi yapabileceği düşüncesi ruhunu harekete geçme arzusuyla doldurmuştu. Ama hiç kimse, ben geliyorum, deyivermedi. Yağmur yüzünden burada kısılıp kalma korkusu onlara sefil bir görünüm vermişti. İçlerinden birisi Gad'a yaklaşıp köylere inen bir kestirme olup olmadığını, diğerleri de köylülerin huyunu suyunu sordu. Gad'ın kafası dağılmıştı ve dondan, insanın iliğine işleyen nemden bahsederek şu anda oturup beklemenin daha doğru olacağını, en iyisinin de bir evde sobanın yanında beklemek olduğunu söyledi.

Sabahleyin yapılan ibadet panik hissini dağıtmamıştı. Bulutlar zirveye çöreklenmişti ve peşinden gelen yağmur, ihtiyarların gelmemesinin salgının kesilmediği anlamına geldiği hissini kuvvetlendirmişti. Aşağıdaki herkes imkânsızı başarmaya çalışıyordu ve hızlı tarafından geri dönmek en doğrusuydu. Ölüm meleğinin ne başarılar kazandığını kim bilebilirdi?

Nerede ihtiyarlar, nerede? diye soruyordu gözler. Her sene bu inatçı insan iskeletleri ayağa kalkar, insanların yüreklerini kuvvetlendirir, korkuyu lime lime ederdi. Ancak korku kökünden sökülüp atıldığında imana yer açılır. İman için sakin bir toprağa ihtiyaç vardır. Zirve burgaçlanan bir sise sarınmış, adeta altındaki toprak çekilip alınmıştı ve insanlar eğri büğrü korku topaklarına benziyordu.

Biz kimiz, buradaki hayatımız ne? Neden aşağı inip kurtarılabilecek ne varsa kurtarmıyoruz? Kör gibi sağa sola hamle ediyorlardı. Seneler önce bu mevsimde, felç olmuş ihtiyar bir adamı getirmişlerdi sedyeyle. İhtiyar zorlukla konuşuyordu ama buraya duyduğu bağlılığı herkes anlamıştı. Azizlere hitap etmiş, tek tek adlarını söylemişti ve insanlar kendi gözleriyle Tanrı katıyla aralarındaki engelin kalktığını görmüşlerdi. Artık onunla konuşmaları, içlerini dökmeleri mümkündü. O zamandan beri pek çok ihtiyar gelmiş ve kendilerince mucizeler yaratmışlardı.

Geceleyin hava iyice soğuyunca kadınlar ve iki çocuk eve sığınmayı kabul ettiler. Amalia utanıyordu ve büyük bir mahcubiyetle, "Lütfen buyrun, ev boş," diye mırıldanmıştı. İki soba da kış zamanında olduğu gibi gürül gürül yanıyordu ve Gad hızlı hızlı kocaman ekmeği dilimlemişti. Amalia seramik fincanlara kahve koydu ve kadınlar fincanları alıp büyük bir susuzlukla yudumlamaya başladılar.

"İhtiyarlar ne zaman gelir?" diye sordu kadınlardan biri titrek sesle.

"Elbet gelecekler," dedi Gad kendininkine benzemeyen bir sesle.

"Aşağıda hasta çocuklar bekler bizi."

"İhtiyarlar, ordu yolları kapadığı zamanlarda bile geldiler buraya. Mutlaka bir getiren çıkar."

Bu cevabı duyan kadının yüzünde, kendisine bir sır söylenmiş gibi bir gülümseme belirdi.

Ertesi gün hava açıldı ve iri solgun güneş gökyüzünde boy gösterdi. Herkes dışarı çıkıp açıklığa toplandı ve çok yakında iyi insanların geleceği, ihtiyarları da yanlarında getirecekleri hissi, Gad'ın da paylaştığı bu his herkesin içini doldurdu. İnsanlar dal parçaları toplamaya gittiler ve iki ateş yaktılar. Yanan dalların ve pişen kahvenin kokusu emniyeti geri getirdi: Burada dua etmek ve teslim olmamak mümkündü. İnsan teslim olmadıkça umut vardı. Dağlara tırmanan bir insan asla umutsuzluğa kapılmamalıydı, bir an bile.

Dualardan sonra Gad taze ekmek ve vişne reçeli getirdi. Amalia bütün gece ekmek pişirmişti. Sabaha doğru yüzü fırının ateşinden parlıyordu ve kulağa büyü gibi gelen kelimeler söylüyordu. Gad her şeyi aceleyle, bir nevi karşı koyamadığı hamaratlıkla yapıyordu ve bir taraftan çalışırken bir taraftan da insanlara hemen aşağı gitmemelerini telkin ediyordu çünkü artık hava düzelmişti ve kuşkusuz ihtiyarların eli kulağındaydı, giderlerse onlar tarafından kutsanmamış olacaklardı.

Bir gün daha geçti ve ihtiyarlar gelmedi. İnsanlar, onlar akşama kadar gelmezse artık inmekten başka çare kalmadığına giderek daha çok ikna oluyordu. Gad iki şişe slivovitz getirdi ve erkeklere içki ikram etti. Şükredip içtiler ve birden yüzlerinde öfke gibi bir şey büyüdü, ama mekâna sadık olan kadınlar mezarların yanından ayrılmadı ve fısıldayarak dua etmeye devam ettiler. Oğlanlar kapının yanında duruyorlardı ve yüzlerinde hayret vardı. Gad onlara peynirli kek ve süt getirdi; yediler ve şükrettiler. Akşam eve döndüğünde kapıyı açık, Amalia'yı yatakta buldu. Bir an için yumruklarını öfkeyle sıktı, Neyin var senin, ne bu miskinlik böyle? diye bağırmak geldi içinden ama solgun ve güçsüz yüzünü görünce yumuşak bir sesle "Nasılsın?" diye sordu.

"Başım dönüyor, sürekli kusuyorum."

"Böyle durumlarda ne yapmak gerektiğini bilseydim keşke," dedi ve sobaya döndü. Kendine bir fincan kahve alıp uzun müddet sesini çıkarmadan oturdu.

Geceleyin Amalia kendini daha iyi hissetmeye başladı ve dağın tepesiyle ilgili çok duygulu bir konuşma yaptı. Sanki rüzgârın insafına terk edilmiş, her şeye açık bir yerden değil de çocukluğunun geçtiği, insanlarla hayvanların birlikte büyüdüğü, başakların yazın altın rengine döndüğü, kışları evlerin sıcacık ve rahat olduğu ve insanların ancak hastalandıklarında bu güzellikten sökülüp şehre, hastaneye ya da tapınağa götürüldüğü köyden bahsediyordu.

"İşte böyle." Hükmü kabul etmişti.

"Ama geri döneceksin." Gad bunu söylemekten kendini alamamıştı.

"Tanrı'nın yardımıyla," dedi Amalia ve bir an için hayatını, hayatın yaratıcısının ellerine emanet etti.

Gad bu uysallıktan korkmuştu. "Yine de buradan nasıl gideceksin bilemiyorum," dedi.

Ertesi gün gökyüzü berraklığını koruyordu ve herkes bir an evvel dağdan inmesi gerektiğini biliyordu. Oğlanların uzun, keten tunikleri kirlenmiş, yüzleri güneşten yanmıştı. Artık kibar kilise korosu çocuklarına değil, iki dakika boş zaman bulmuş ağaç altında dinlenen çobanlara benziyorlardı. Gad onları tutmaya çalıştıysa da nafile. Dualarını ettikten sonra hızlı hızlı yokuşa yöneldiler. Gad arkalarından uzaklaşmalarını seyretti. Giderken onunla vedalaşmadıkları ve teşekkür etmedikleri için kızgındı. Birden içine bir sıkıntı çöktü ve boş açıklıkta yere çömeldi. Bu insanlar kalbindeki büyük bir hissi söküp almışlar gibi geldi ona, şimdi o his yoktu, hayatın anlamı elinden alınmıştı. Eve döndüğünde Amalia'yı kapının önünde oturur buldu. Yüzü sakindi ve ona gülümsedi.

"Sabırları tükendi, artık daha fazla beklemek istemediler," dedi.

"Evde hasta çocukları var."

"Hepimizin ihtiyarların hayır dualarına ihtiyacımız var."

"Haklısın," dedi Amalia, kendisine önemli bir ilke hatırlatılmış gibi.

Gad içten içe, onun Moldovitsa'ya gitmekten bahsetmemesine seviniyordu. Yüzü eskisi gibi yuvarlanmıştı ve Gad kışı, kışın tatlı acısını, onları dünyadan, dünyanın kargaşasından yalıtan karanlığı hatırladı. Gökyüzü tekrar bulutlanmak üzereymiş gibi karanlık bir özlem yayıldı bedenine.

"Amalia," dedi.

"Ne?"

"Başkası gelir mi acaba?"

"Gelir."

"Nerden biliyorsun?"

"Ilık rüzgâr çıktı, bu rüzgâr ne zaman esse insanlar gelir."

28. BÖLÜM

Büyük Bayramlar yaklaşırken, şehirlerden, kasabalardan ve köylerden, üç dua cemaati çıkacak kadar insan geldi, peşlerine de seyyar satıcılar, şarlatanlar ve sakatlıklarını kullanarak geçinen kimseler takılmıştı. Senelerdir dağa uğramamış bir sarraf, bu sefer para yerine ordu postalı pazarlıyordu. Yüzü güneşten kızarmıştı ve askerliğini dertsiz tasasız tamamlamış gibi sağlıklı ve gamsız bir hali vardı. Kimse mallarıyla ilgilenmese de şikâyetçi değildi. Onlara nispet yapar gibi kaliteli sigarasını içiyor, insanlara dingin dingin bakıyordu. İhtiyarlar gelmediğinden insanlar mezar taşlarının yanında terk edilmiş gibi duruyorlardı. Yazın salgın durulur gibi olmuştu, bu yolda pek çok haberler alınmıştı. Ama sonradan sadece ara verdiği anlaşılmıştı. Yazın sonunda amansızca ortalığı kasıp kavurmaya başlamıştı.

Tanrım, bu korkunç illeti üzerimizden al, sen bizim babamızsın, senden başka ne koruyanımız var ne kollayanımız.

İnsanlar mezar taşları yanında suskundu ama kendilerini tutamayıp haykıran kadınlar da vardı: "İhtiyarlar nerede? Nasıl dua edileceğini, dünyaya nasıl gürleneceğini, susmak gerekti mi nasıl susacağını bilen o muazzam, yüce ruhlar nerede? Neden bizi terk ettiler?"

Gad yanlarında duruyordu ama onlara nasıl yardım edebileceğini bilmiyordu. Amalia'yla birlikte ekmek pişiriyor, sabahları muhtaç durumdakiler için hazırladıkları şeyleri dağıtıyorlardı. İne-

ğin sütü azalmıştı ama o kadarı bile hastalarla çocuklara yetiyordu. İnsanlar kendi kederlerine gömüldüklerinden, ikramları teşekkür etmeden kabul ediyorlardı. Yine de onların sessizliği Gad'ın cesaretini kırmıyordu. Nedense böyle davranmaları gerektiğine kanaat getirmişti. Attıkları her adımda teşekkür eden muhtaç insanlar dilenci gibiydi. İnsan yas tuttuğunda kendini yasa kaptırır ve onu olduğu gibi kabul etmek gerekir.

Artık hayatı epey düzenli bir hal almıştı. Sabah erken kalkıyor, sobaları yakıyor, ineği sağıyor, kahve hazırlıyor ve alelacele sabah duasına yetişiyordu. Duadan sonra bir-iki saat bahçede çalışıyordu. Havuçlarla karnabaharlar gayet iyi gelişiyordu, domatesler de kızarmaya başlamıştı. Bir-iki sebze toplayıp yıkıyor, sonra alıp açıklığa götürüyordu. Amalia da kendi namına büyük gayret sarf ediyordu. Konuklarla dolu bir zengin evinde yaşıyormuş gibi gece geç vakitlere kadar yemek ve ekmek pişiriyordu. Hayatının buz tutmuş hareketsizliği çözülmüştü ama mutluluğa kavuşamamıştı. Yaptığı her şeyi bir gerilim hissiyle yapıyordu.

Bazen vardiyalı çalışıyorlardı. Amalia geceleyin yatağına serildiğinde Gad kalkıyordu. Böylece günler günleri kovalıyordu. Şikâyeti yoktu Amalia'nın. Senelerdir yapmaya niyet ettiği pek çok işe el atmıştı. Kileri ve tavanarasını temizlemiş, evin etrafındaki çit boyunca çalılar ekmişti. "Çit çıplak olunca güzel görünmüyor," derdi hep. Şimdi bu küçük dileğini gerçekleştirmişti.

Bazen geceyarısı, karanlıkta derinlerden iç çekiş gibi bir ses inliyor, bütün zirve titriyordu. Gad bunun ihtiyarlara duyulan özlemden ve devası olmayan dertlerden kaynaklandığını biliyordu. Birileri, kutsal babaları kendi imkânlarıyla uyandırmaya çalışıyordu çaresizce, daha fazla gecikmeden, gerektiği gibi devreye girsinler diye. O karanlık saatlerde uzaklardaki salgın, bir kış nice genç insanları alan tifüs salgınında genç yaşta ölen Sarah Halalarının ıstıraplı yüzünü kuşanıyordu.

Bu sırada Ova'dan kötü haber geldi. Halintsa kasabasında bir katliam olmuş, linç güruhu kasabayı yağmalamıştı. Birkaç aile kaçmayı başarsa da çoğu uykularında yakalanmıştı. Kötü haberi,

görünümleri, taşıdıkları sözlerden çok daha fazla şeyler anlatan incecik iki adam getirdi.

Her zamanki gibi: Ne yapalım? Nereye gidelim? İki cephede birden savaşmak imkânsızdı. Başka çareleri olmadığından kendilerini mezarların üzerine atıp yakardılar. Mezarların yanındaki insanların görüntüsü başka zamanları ve katliamları hatırlatıyordu. Aslında katliamsız yıl geçmiyordu. Bu sene linç güruhu ve salgın birlikte çalışmışlardı. Genel durumun onunla hiç alakası yokmuş gibi sürekli ifadesiz bir yüzle çitin yanında oturup sigara içen sarraf aniden tuhaf bir çığlık attı. Önce, postallarını satmak için fiyat kırdığını zannettiler. Hem bir niyaz hem de öfke taşıyan tuhaf çığlık daha kuvvetle tekrar duyuldu. Nihayet kısa süre önce ölen ve onu beş öksüzle bırakan karısına seslendiği anlaşıldı. İlk başta çığlıkları duymazdan gelen insanlar, meselenin ne olduğunu anlayınca yanma yaklaşmışlardı. Onları iterek, "Siz karışmayın. Hiçbir şey anlamıyorsunuz. Hiç fikriniz yok," dedi. Derin uykudan uyanmış gibi konuşuyordu.

Roş Aşana'dan önce şiddetli yağmurlar yağmaya başlayınca insanlar alelacele yola koyuldu. Gad fırtına geçene kadar beklemenin daha iyi olacağını söylese de işe yaramadı. Kaçışları tuhaftı. Amalia eşikte durmuş, kayıp bir ruh edasıyla el sallıyordu. Bir-iki kadın yanına gelip ona sarıldılar ve kaçarcasına arkalarını dönüp uzaklaştılar. Gad ağaç gibi kapının yanında durup inenleri geçirdi.

Hava kararkığında eve dönmek yerine açıklığa gitti. Önceki yılların aksine açıklık tertemizdi, hiç çöp yoktu. Ateşlerden geriye kül bile kalmamıştı. Sanki insanlar burada hiç konaklamamış, rüzgâr gibi geçmişlerdi. Çıplak dallarını uzatmış iki akasya ağacı ona sarrafın gürbüz ve çılgın yüzünü hatırlatıyordu.

Eve döndüğünde zirvelere çoktan karanlık çökmüştü. Amalia sönmüş sobanın yanında, yüzünde soğuk bir şaşkınlıkla oturuyordu. "Bitti," dedi Gad.

Onun mırıltısını duyan Amalia başını eğdi.

"Onlara yerimiz var dedim. Islanırsanız hastalanırsınız dedim."

"Evet," dedi Amalia dalgın dalgın.

"Bütün ciddi hastalıklar ıslanmaktan çıkar. Söyledim ama dinlemediler."

Daha sonra gökyüzündeki bulutlar açıldı ve ufuktan karanlık vadiye bir kızıllık aktı. Bu manzara ona yaklaşmakta olan soğuk günleri hatırlattı. Nedense Amalia her an ağlayacak gibiydi.

Ayağa kalkıp sesini ayarladı. Yapay bir ses tonuyla, "Melankoliye kaptırma kendini," dedi.

Amalia cevap vermedi. Gözlerinde, Gad'ın daha önce fark etmediği keskin bir bakış vardı. Beni bu boş konuşmayla neden bezdiriyorsun, der gibiydi. Boş konuşmalar beni üzüyor.

"Peki ne yapalım o zaman?" dedi, kendisine sorulmuş gibi.

"Ne?" dedi Amalia yeni uyanmış gibi.

"Şimdiye kadar yapmadığımız ne yapabiliriz, onu soruyorum."

"Neden soruyorsun?" O keskin bakış geri döndü ve gözleri kısıldı.

"Bir hata mı yaptım?" Geri çekilmişti.

"Bu sene pek çok iyi insana yardım ettin." Kendine ait olmayan bir sesle ve kelimelerle konuşuyordu Amalia.

"Utanıyorum," dedi Gad damdan düşer gibi.

"Utanmanı gerektirecek bir şey yok." Gözleri faltaşı gibi açılmıştı. "Bir-iki güne kadar Moldovitsa'ya gideceğim. Centil kadınlardan bir oda kiralayacağım. Onlar kadınlara karşı merhametli davranır. Sen merak etme."

Gad başını öne eğdi ve kafasına çekiçle vurmuş gibi yüzünü ellerine gömdü.

29. BÖLÜM

Takip eden günlerde hava açıktı ve Gad bağda çalışarak saatler geçiriyordu. Geceleyin eve döndüğünde kafası, çuvalında taşıdığı karpuzlar gibi şiş ve gürbüz görünüyordu. Amalia da evi temizliyor, sıcak yemek pişiriyordu. Saatlerce pencerenin yanında oturup tabak tabak yemek yiyorlardı. Bazen akşam vakti uzaklardan bir ses kopup geliyor, sessizliği dağıtıyordu. "Duydun mu?" diye soruyordu Amalia korkuyla.

"Yok bir şey. Mavnalara kütük yüklüyorlar." Gad onu yatıştırınca gece yine eski ritmine kavuşuyordu.

Hamileliği ilerlemişti ama henüz hareketlerinden belli olmuyordu. Sesini çıkarmadan hızlı hızlı çalışması Gad'a onun uzun bir yolculuğa hazırlanan yaralı bir kadın olduğunu unutturuyordu. Geceleri ihtiyarları hatırladığında gırtlağından bir iç çekiş kopuyordu. Yaz çok zor geçmişti. İnsanlar ümitsizce kaçıp gitmişlerdi. Büyük bir hamaratlıkla elinden geleni yapmıştı ama emekleri karşılığında bir hayır dua alamamıştı. İhtiyarları, özellikle de insanlara sitem etmeyen, bir yerde sessizce oturan, sessizliğiyle insanın bedeninde titreşimler oluşturan ihtiyarları özlemişti. Senelerce önce ihtiyar Mordecai dokunmadan, sessizce kutsamıştı onu. Bütün kış bu kutsanma başının üzerinde asılı durmuştu ve kış çok ağır ve korkutucu geçse de, iki soba hiç durmadan gürlese de, zihni uyanık ve hüzünden uzak kalmıştı. Akşamları *Doğruluk Yolu*'nu okumuştu ve geceleri gün boyu ağır iş yapmış gibi uyumuştu.

Amalia şimdi, kocasıyla iki oğlu salgın tarafından elinden alınan o uzun boylu, asil kadını hatırlıyordu. Açıklığın kenarında oturup dua ederdi ve Amalia ona ekmek ya da su vermek için ne zaman yaklaşsa iri gözlerini havaya kaldırıp, "Tanrı bu yaptıkların için senden razı olsun," derdi. Amalia bir keresinde ismini sormaya cüret etmişti. Şaşıran kadın gözlerini dua kitabından kaldırıp, "Beni bu dünyaya bağlayan pek az şey kaldı kızım," demişti.

"Ne oldu?"

"Sevdiklerim çoktan öteki tarafa gittiler, benim de gitmem yakındır."

Amalia onun bu kadar doğrudan ve sade konuşması karşısında kalakalmıştı. Şimdi yine gözlerinin önünde belirmişti o kadın, dik yamaçlardan bir uçurumun dibine iniyordu sanki.

Artık insanlar gelmiyordu ve zirve sessizliğe gömülmüştü. Hasat öyle bereketliydi ki Gad elarabasıyla tepeleme patatesler, soğanlar, pancarlar taşıyıp duruyordu. Amalia sebzeleri temizleyip kilere istifliyordu. Meyve bahçesinden de bolca meyve almışlardı. Gad bir kasa geç olgunlaşan erik getirmiş, Amalia da onlarla reçel yapmaya koyulmuştu. Bakır tencerenin yanında genç kız gibi duruyordu. Fırtına geçti, kâbus bitti diye bağırmak istiyordu Gad. Soğuk ve berrak sonbahar günleri gelecek artık, sessiz sakin burada oturacağız. Geçici bir kalabalıktı o. Amalia ona Moldovitsa'ya gitme zamanının hızla yaklaşmakta olduğunu hatırlatıyordu.

"Daha var," diyerek tuhaf bir hareketle onun bu sözünü savuşturuyordu.

Sonbaharda çok hırsızlık haberi duymuşlardı. Gad yanına Limzy'yi alıp dağın tepesinde devriye geziyordu. İçeri kapanmayalım, korkmayalım. İçeri kapanırsak hırsızları cesaretlendiririz; dışarı çıkıp onlardan önce davranmak daha iyi. Limzy tetikte ve gergindi; Gad onunla birlikte gece devriyeye çıkmaktan memnundu. Geri döndüklerinde köpeğin gözleri yaptığı işten memnun bir mahlukun gözleri gibi parlıyordu. Devriyeler işe yaramıştı. Limzy hırsızları kovalamış, hatta birini ısırmıştı. Böyle gecelerde Gad, uzun hizmet yılları hayatına damgasını vurmuş bir asker gibiydi.

Geceleri severdi dünyayı, rüzgârın hışırtısını, yırtıcı kuşların çığlıklarını, ama en çok kendi eliyle kazdığı bir siperde yatmayı ve Limzy'yle birlikte ağaçlarla çalıların hışırdamasını dinlemeyi severdi.

Bazen Amalia yanlarında kalmış insanları hatırlar, "Bizim zavallılar ne yapıyor acaba?" derdi.

"Bütün dünya için endişe etmek mümkün değil," diye lafını keserdi Gad.

"Ya ne yapayım? Gün boyu gözümün önüne geliyorlar."

"Ne yapmak istiyorsun? Her şeyi bırakıp aşağı onların yanına mı inelim?"

Bu arada erzakları bitmişti ve Gad ertesi gün köye inip soğuk mevsim için gerekli malzemeyi almaya karar vermişti.

"Ben de yolculuk için toparlanayım madem."

"Nereye?"

"Moldovitsa'ya."

"Ben o işi hesaba uyduramadım daha." Sanki bir ev idaresi meselesiymiş gibi konuşuyordu.

"Moldovitsa'ya gitmek zorundayım."

"Şimdi olmaz; kesinlikle olmaz." Konuşurken kekelemişti.

Bir süre sonra Amalia, "Yine de soğuk mevsim için erzak almak lazım. Eli kulağında," dedi.

"Ben aşağı ineceğim ama sen aynı arabayla inemezsin. Kesinlikle olmaz."

"Neden?"

"Çünkü erzak arabasıyla sadece erzak taşınır."

"Ama Moldovitsa'ya gitmem lazım."

"Şimdi olmaz."

Ne cevap verebilirdi? "Madem böyle düşünüyorsun sana karşı çıkmayacağım," dedi.

Ertesi gün Gad köye indi. Amalia ve Limzy evin kapısında durmuş onun aşağı inişini seyrediyorlardı. Terk edilmiş Hıristiyan mezarlığının yanındaki patikadan gitmişti. Adımları gençti ve sabah ışıkları kadife gibiydi. Yokuşun dibine geldiğinde sağ elini kal-

dırarak seslendi: "Şimdilik hoşçakal, akşama görüşürüz."

Her sene olan bir şeydi bu aslında. Önceki yıllarda başka korkular olurdu kalbinde: centil kadınlar. Zaaflarını bildiğinden onu kıskanır, korkardı. Bazı seneler güvenliği için duyduğu kaygı dağılır sadece kıskançlık dağlardı yüreğini. Bu sefer farklıydı. Her şeyin suçlusu kendisiymiş gibi geliyordu.

Pencerenin yanına oturup birkaç kadeh içki içti. Korkuları yavaş yavaş dağıldı ve uzak günlerden görüntüler gözlerine doluştu. Arieh Amca'nın ani ölümünden sonra Gad genç bir enerji ve imanla doluydu ve Talmud'u okuyacağına kendi kendine söz vermişti. Talmud'u bilmeyen bir Yahudi sakat sayılırdı. Küçükken babası ve öğretmenleri ona daha kolay risaleleri öğretmeye çalışmış ama işe yaramamıştı. Karmaşık savları kavramak zor geliyordu. O zamanlar bile Talmud olmayınca hayatında bir eksiklik olduğunun farkındaydı ama bu farkındalık bile zihnini açmaya yetmemişti. Bu sefer her ne pahasına olursa olsun öğrenmeye kararlıydı. Dağdaki ilk yaz kutsal kitapları hatmeden adamların yanından ayrılmamış, ne zaman okuyan birini görse ona yanaşmıştı. Sonunda umduğunu bulamamıştı. Böyle yerlerde insanlar dini mütalaa etmekten ziyade kendi ruhu için yalvarır; ölmüş ataları uyandırmaya ve gökkubbeyi yırtmaya uğraşır. İlim irfan sahipleri bile burada mütalaada bulunmaz. Sonunda ümidini kaybetmişti. Şimdi Amalia sanki kendi gayretleri boşa çıkmış gibi hatırlıyordu onun gayretlerini.

Gece geç vakit Gad, Ova'dan döndü. Üzerindeki dağınıklıktan başarılı bir alışveriş yaptığını anladı Amalia. Alışverişten sonra bir tavernaya oturup bolca içmiş, sonra da Sophia'nın evine girip onunla yatmış ve kulağına türlü şeyler fısıldamıştı. Arabacı bütün çuvallarla paketleri indirirken Gad parasını bozuklarla verdi.

"Çok içmişsin," dedi Amalia, yalnız kaldıklarında.

"Soğuktu."

"Alışveriş nasıl gitti?"

"Bu sefer hiç kolay olmadı." Gerçeği ondan saklamıştı.

"Ben de merak etmeye başlamıştım."

"Merak edecek bir şey yok."

Tavernada içtikten sonra Sophia'nın evine gittiğin yüzünden okunuyor, diyecekken vazgeçti.

"Çok yorgunum, yolculuk beni yordu," diyerek sandalyeye oturdu.

Bana onunla yatmayacağına söz vermiştin. Bir keresinde onunla ihanete uğramış bir kadın gibi konuşmuştu.

"Yolculuk uzun ve yorucuydu." Günahlarını karısından saklamaya çalışan bir köylü gibi konuşuyordu.

"Dinlen biraz." Ondaki köylülük Amalia'ya da bulaşmıştı.

"Yiyecek bir şey yaptın mı?"

"Yaptım."

Gad gün boyu tarlada çalışmış gibi iştahla yedi. Yemeğini yerken onu kandırmaya çalışan buğday ve yağ tüccarlarından bahsediyordu. Güneşten yanmış yüzü, kaba konuşması ona ihtiyar, kurnaz bir köylü havası veriyordu. Bocalayan yüzüne, çorbasını höpürdetmesine, biçimsiz oturuşuna ve utanmadan ortalığa saçtığı yalanlara üzüldü Amalia. Bir an için ona, böyle konuşmak sana yakışmıyor, diyecek oldu. Yahudiler böyle konuşmaz. Biraz uzağına oturup içkisini yudumlamaya ve her hareketini incelemeye koyuldu.

Daha sonra damdan düşer gibi içini dökmeye başladı ve boğucu yalnızlıkla dolu uzun günlerden, acı karanlık gecelerden, zamanın sınavını geçememiş dostlardan ve ruhu lekeleyen arzulardan bahsetti.

Gad'ın nutku tutulmuştu. Kalbinde bu kadar öfke biriktirdiğini bilmiyordu. Nihayet yanına gidip "Neyin var?" diye sordu.

"Anlamazsın. Anlayamazsın."

"Neden?"

"Çünkü tavernada centil gibi içmişsin. Onların konyağı insanın ruhunu koyulaştırır. Onların konyağından içmemek gerekir. Ruhsuz bir içecek. İyi düşünceleri yakan kaba ruhlu bir içecek."

Gad nedense birdenbire uzun poplin elbise ve bağcıklı ayakkabı giyen, saatlerce kiler dedikleri dar koridorda oturan Amalia'yı hatırladı. O zamanlar nadide bir güzelliği vardı. Yüzünü sessizlik

kuşatırdı. Ağzını nadiren açar, sadece tek heceli kelimeler söylerdi, ince cam gibi tınlayan alışılmadık kelimeler. Şimdi de aynı kelimeleri söylüyordu sanki ama sesi bir kekelemeye dönüşmüştü, sağırlarda olduğu gibi.

"Eve dönmek istiyorum." Bu sözler ağzından fırlayıverdi. "Eve dönme zamanı geldi."

"Hayhay." Bu yıpranmış kelimeyi bulup tekrarlamıştı.

"Babamın yanına dönmek istiyorum. Görmeyeli çok zaman geçti. Onu yalnız bırakmamak lazım."

"Ben bir araba bulayım." Gad korkuyordu.

"Peki sen ne yapacaksın?"

"Sen dönene kadar buraya bekçilik ederim."

"Dönemem. Anlamıyor musun dönemem."

"Neden?"

"Çünkü kirliyim."

Kendini yere bıraktı ve devasa, kör kelimeler ağzında ezilip bir gözyaşı seline dönüştüler. Gad onu yatıştırmak için yanına çömelse de işe yaramadı. Onun ağlamasını durduramadığı için kapının yanına dizdiği çuvalları alıp birer birer kilere sürüklemeye başladı.

30. BÖLÜM

Ertesi gün uyandığında Amalia hamur yoğuruyor, büyük büyük ekmek somunları hazırlıyordu. Fırın yanıyor, yoğun, kahverengi bir ışık yayıyordu. Gad yorgunluğu bütün uzuvlarında hissediyordu ama üstesinden geldi ve ineğe bakmak için dışarı çıktı. Amalia bu sefer de Sophia konusunda üzerine gelecek zannediyordu ama nedense hiç sesini çıkarmadı. Kendini hamur yoğurmaya iyice kaptırmıştı; hatta Gad ahırdan döndükten sonra bile sitem ya da suçlama gibi yorumlanabilecek hiçbir şey söylemedi. Kendine bir fincan kahve koyup Amalia'ya fazla uzak olmayan bir yere oturdu. Artık hamileliği gözle görülebiliyordu ama güçlü hareketlerle dimdik çalışıyordu, işini seven, aylaklıkla vakit öldürmeyen biri gibi.

"Ben mezarlığa gidiyorum," dedi.

"Yolun açık olsun." Tuhaf bir dilekti bu.

"Öğleye dönerim," dedi, deminki laftan duyduğu şaşkınlıkla.

Fazla oyalanmadan çapayı alıp çıktı. Zirvenin üzerinde alçak bulutlar asılıydı ve görüş mesafesi kısaydı. Doğrudan mezarlığa gitmek niyetindeydi ama nedense yana dönüp sebze bahçesine gitti. Bahçe daha şimdiden boşalmıştı. Tohuma kaçmış bir-iki lahana çürük çürük kokuyordu.

Patatesleri sökmek için yere nasıl karık açtığını hatırladı; mat kırmızı renkli patatesler soluma organları gibi topraktan çıkmıştı; hepsini birer birer toplayıp el arabasına koymuştu; tepeleme dolu

arabayı görünce Amalia'nın yüzü nasıl da aydınlanmıştı. Bu sene pancarlar da iri ve suluydu. Hasat bir hafta sürmüştü, mahsulün sonu yok gibiydi. Günler sonra bile parmaklarının arasında ufalanan toprağı hisseder gibi oluyordu. Seneler boyu bereketli ürün vermişti bu sessiz tarhlar; dul bir hüzün gelip yüzüne bir tokat attı sanki.

Bu hüzün, hacıların yüzlerini hatırlattı ona. Tifüs paniği akıllarını başlarından almıştı. İhtiyarlar nerede? Neredeler? çığlığı bir kez daha kulaklarında yankılandı, merhamet kapılarını aramaya devam eden korku dolu, kırık sesler.

Sonra sessizlik geri dönüp zirveyi kapladı. Gökyüzü açıldı ve burun deliklerine sızan nemli bitki kokusu nasıl olduysa ona Sophia'nın yatığını hatırlattı. Bu sefer kendisini uzun zaman ihmal ettiği için şikâyetçi olmamıştı. Rahattı, çok gülüyordu, hatta Yahudilerle ilgili şakalar bile yapmıştı.

"Yahudiler bana şekerleme getiriyor, kutu kutu şekerleme."

"Şekerlemeden nefret ederim," demişti Gad.

"Ben de," demişti kadın yüzünü buruşturarak.

"Son zamanlarda buraya hiç Yahudi geldi mi?" Merak etmişti.

"Sophia Yahudileri sever. Ona hep iyi davranırlar." Kendisinden üçüncü bir kişi gibi bahsediyordu, kadın değil de kurummuş gibi. Gad içten içe son birkaç yılda geçirdiği en güzel saatlerin onun yatağında geçirdiği saatler olduğunu teslim etti. Artık genç değildi, kaprisliydi ama elinin tek bir hareketiyle, günler boyu içinde çalkalanıp duracak fırtınalar yaratmayı hâlâ biliyordu.

Bu sefer ona götürdüğü hediyeden memnun kalmıştı: kısmen değerli taşlarla süslü bir bilezikti bu. Bileziği tavanarasında, Arieh Amca'nın zulalarından birinde bulmuştu. Bir-iki kere satmayı düşünmüş ama sonunda Sophia'ya hediye etmeye karar vermişti. Sophia çok sevinmiş, onu pohpohlamış, okşamış ve kulağına hoş iltifatlar fısıldamıştı. Gad bu sözleri herkese söylediğini bilse de hoşuna gitmişti. Onunla yatmak için büyük bir arzu duyuyordu ve gece boyu vücudunu yoğurmuştu, ama Amalia için duyduğu endişe daha büyük olduğundan hava ağarmadan evden çıkmıştı. Neyse ki onu zirveye götürmeyi kabul eden ihtiyar bir köylüyle karşılaş-

mıştı. Bu sefer adamla pazarlık etmemiş ve çuvalları birlikte arabaya yüklemişlerdi. İhtiyar köylü, onun Sophia'nın evinde ne yaptığını biliyordu ve ayıpladığını gizlemiyordu. Kendi gençliğinde, köyün ileri gelenlerinin fahişeleri çarşının orta yerinde dövdüğünü ama şimdi zinanın her yerde olduğunu anlatmıştı Gad'a. Bu kadın gibiler gençlerin ahlakını bozuyordu ve kimse bir şey demiyordu.

Tuhaftır, köylünün tekdirleri ona etki etmemişti. Sophia'nın yanında geçirdiği birkaç saat onu öyle sarhoş etmişti ki haşin sözler bile o tatlı hatırayı bozacak güce sahip değildi. Ancak tepeye yaklaşmaya başladıklarında Amalia'nın gün boyu durmadan çalıştığını ve akşamleyin pencerenin yanma oturup saatlerce onu beklediğini düşünmüştü. Gece çöktüğünde sobayı yakıp yanına oturmuştu.

İlk başta ne korkular çektiğini düşünerek üzüldü ama eve yaklaştıkça, izni biten bir asker gibi öfkesi kabardı: Yine o kasvetli peronlar, asker dolu vagonlar, siperler, nöbetçi kulübeleri, ışıksız, tesellisiz bir hayat.

Sophia'nın vücudunun o güzel, dünyevi, cömert kısımları olmasa dünya daha da karanlık görünürdü. O muhteşem dünyevilikten geriye, burnunda cılız izleri kalmış olan ucuz parfümden başka bir şey kalmamıştı. Kokular hep hafifler böyle. Ziyaret daha bir gün önce yapılmış olduğu halde ve Sophia'nm parmakları, daha doğrusu dokunuşunun anısı, hâlâ sırtında dolaştığı halde, çok uzun zaman önce olup bitmiş gibi geldi ona, hem böyle bakımsız bir köyde değil, bahçeli havuzlu bir şehirde.

Mezarlığa geldiğinde gökyüzü açıldı ve açıklığa parlak bir ışık doldu. İçinde sakladığı kelimeler diline yürüdü: "Amalia masum olduğu halde ıstırap çekiyor. Onu bu ıstıraptan kurtarmam lazım." Bu iki cümle epeydir kafasına musallat olmuştu ve şimdi uzun boylu bir adamın kulağına söyler gibi söylemişti işte. Gözlerini kaldırdığında açıklıkta durup asker postalı satan adamı gördü. Gözleri açıktı ve her şeyin bittiği, her şeyin kaybedildiği anlara has çılgın bir gülüş gözlerinde parlıyordu; zirvede son koşusuna çıkan Mauzy'nin gülüşü gibi.

Açıklığı gözleriyle tararken iki mezar taşının yıkıldığını ve Simcha Leifer'in anıtının parçalandığını gördü. Mezarlığa girdiğinde görüntü daha da berbattı; bazı mezar taşlarının üzerine centil dilinde kırmızı boyayla uğursuz sloganlar yazılmıştı: Yaşayan Yahudilerin hepsi gebersin, ölü Yahudilere de lanet olsun. Vandallar bu pis işi topu topu bir-iki saat önce yapmışlardı. Kabarmış toprak hâlâ nemli nemli kokuyordu ve boya kurumamıştı. Gad çapayı yere bırakıp ellerini yüzüne kapadı. Rüyalarda olduğu gibi ayakları nemli toprağa yapışmıştı ve tek bir adım atmak bile imkânsız görünüyordu.

Sonra Reb Simcha Leifer'in kırılmış anıtına yaklaştı. Yere çömelip parçaları topladı ve yan yana koydu. Çekiç izleri, kırık taşın üzerinde hâlâ parlıyordu. Şimdi ona öyle geliyordu ki gömülmüş hayat, görülmesi yasak olan hayat, gözlerinin önüne serilmişti. Ceketini çıkarıp parçaların üzerine örttü.

Çok geçmeden devrilmiş mezar taşlarına da zarar verildiğini fark etti. Bu iki mezar taşının üzerindeki harfler tümüyle silinmişti, hatta ihtiyarlar bile üzerlerine oyulmuş olan yazıyı bilmiyorlardı. Daha rahat nefes alsın diye hasta birini kaldırır gibi kaldırdı onları.

Öğlen eve döndüğünde Amalia uyuyordu. Odanın içinde karanlık bir sessizlik vardı. Başımıza büyük felaket geldi diye bağırmak üzereyken Amalia'nın kâbuslardan çarpılmış yüzünü gördü ve kendini tuttu. Yatağın yanına gidip usulca "Amalia," dedi.

Amalia gözlerini aniden açıp başını kaldırdı ve "Ne oldu?" diye sordu.

O sabah pişirdiği büyük somunlar, örgülü ekmekler ve küçük yuvarlak ekmekler raflarda diziliydi. Havada haşhaş tohumu kokusu asılıydı. Raflardaki küçük ekmeklerin görüntüsü ona birkaç gün önce panikle kaçan insanları hatırlattı. Amalia o zaman da gece gündüz ekmek pişirmişti.

"Kim var orada?" diye bağırdı Amalia uykudan uyanmadan.

"Benim."

"Soba yanmış gibi geldi."

"Yanan bir şey yok."

"Bir şey mi oldu?"

"Neden soruyorsun?"

"Rüyamda bir linç kalabalığının evi bastığını gördüm."

"Rüya işte."

Daha sonra uykudan uyandığında, kollarına yaslanarak doğrulduğunda, Gad ona vandalların Reb Simcha Leifer'in anıtını kırdıklarını ve yıpranmış iki mezar taşını devirdiklerini söyledi. Bu kötü haberi alınca Amalia başını yana eğdi ve budalaca bir gülüş dudaklarını buruşturdu.

Gad bu ürkütücü gülüşü tanıyordu ama bu sefer kendini tutamadı ve "Yapacak bir şey yok. Zararı kendimiz gidereceğiz," dedi.

"Kim yapmış?" diye sordu şaşkınlıkla Amalia.

Bir an Amalia ona Sophia yüzünden kötü davranmak ve acı çektirmek istiyormuş gibi geldi. Ama sadece görünüşte böyleydi. Hâlâ uykunun ağlarına dolanmış vaziyetteydi ve gördüğü kâbus gözkapaklarına takılı kalmıştı. Dudaklarını büzerek sordu: "Ne oldu? Neden kimse bana doğruyu söylemiyor?"

"Mauzy olsa kutsal mezarlara zarar vermelerine izin vermezdi." Gad sesini yükseltti. "Mauzy hayatını ortaya koyardı." Kardeşi, onun aslında köpekten değil kendi öteki benliğinden, kendini anlık ayartmalara kaptırmayan, her şeyi dürüstçe ve kararlılıkla yapan gizli benliğinden bahsettiğini anlamıştı.

31. BÖLÜM

Öğleden sonra, dizleri üzerinde, kirletilmiş mezar taşlarını temizliyorlardı gazyağına batırdıkları bezlerle. Amalia işe odaklanmıştı ve üst dudağı seğiriyordu. Gad nedense durmadan Mauzy'den bahsediyordu. Yaşasaydı bu saldırıyı engellerdi. Ama onu zehirleyen el bu mezarları kıran eldi ve şimdi ancak onun kanını dökenlerden intikam alınabilirdi.

Amalia, onun ağzında fokurdayıp duran bu abuk sabuk belagate kulak asmıyordu. Bütün gayretini taşları ovalamaya vermişti ve ağabeyinin söylediği sözler sadece kulaklarını sağırlaştırmaya yarıyordu. Az kalsın, bu kadar laf yeter, kafam çatlayacak, diyecekti ama Gad sonunda kendiliğinden sustu.

Saatlerce kuvvetli kuvvetli ovalandıktan sonra, kirletilmiş mezar taşları üzerinde soluk izler parlıyordu. Harflere zarar vermemek için büyük özen göstermişlerdi ama harfler yine de zarar görmüştü. Gad elini, bir yaraya dokunur gibi, silinen yerlerin üzerinden geçirdi. Kırılan anıtın etrafına tahtadan bir çerçeve yapmıştı ve mucizevi bir şekilde üzerinde yazanı okumak hâlâ mümkündü. Buna sevindi ve memnuniyetini ellerini tuhaf bir şekilde çırparak belli etti.

Amalia hiç konuşmuyordu. Ovalama işini bitirdikten sonra çitin yanına oturup sırtını yasladı. Yüzü kızarmıştı ve alnında iri ter damlaları parlıyordu. Gözlerinde bir büyüklenme vardı, elinin emeği sayesinde bir tür üstünlük kazanmış gibi. Ben de işten kaçma-

dım, demek istedi Gad ama kendini tuttu.

"Artık her şey yerli yerinde. Hiçbir şey olmadı. Bir daha gelmeye cüret ederlerse onları bir güzel döverim."

Amalia gözlerini kaldırıp ona soğuk soğuk baktı. Gözlerini kapatıp dua edecek gibi bir hali vardı.

"Ben eve dönüyorum," dedi Gad.

"Ben biraz burada oturayım."

"İki gözetleme yeri hazırlayacağım. Biri evin yanına, biri buraya."

"Bildiğin gibi yap," dedi Amalia, pek çok çocuğun yükü altındaki bir kadının sesiyle.

"Bu mülkü terk etmeyeceğim." Yine dokunaklı bir tonda konuşuyordu.

Amalia ona hiç güvenmeden baktı ama sesini çıkarmadı.

"Ben gidiyorum," dedi ve gitti Gad.

Avluya girdiğinde dosdoğru Limzy'nin yanına gitti. Limzy, neşeli neşeli sıçrayarak üzerine atıldı. Gad ona bir sosisin dibini verdi ve "Birazdan çıkacağız," dedi.

Belki de yapılmamış yataklar yüzünden ev terk edilmiş görünüyordu. Gazyağına karışmış slivovitz kokusu havada asılıydı ve Gad daha bir-iki saat önce iki teneke gazyağı açtığını hatırladı. Sobanın kapağı açıktı ve içindeki karanlıktan dışarı soğuk hava yayılıyordu.

Gad bu sessiz dağınıklıktan korktu. Kilere inip bir-iki kuru kütük çıkardı ve sobayı yaktı. Ateş kuru kütükleri sarınca slivovitz kokusu kendini daha bir belli etti. Amalia'nın bir gün önce sobanın yanında oturup kadehleri birbiri ardına yuvarladığı düşüncesi içinde bir tiksinti uyandırdı. "Şu koku bir çıksın," diyerek pencereyi ardına kadar açtı. Bu sözleri söyleyince aklına geceleyin Ova'dan buraya yaptığı yolculuk, koyu karanlık ve ihtiyar köylünün tekdirleri gelmişti. Amalia'nın, yüzüne bakarak bütün sırlarını öğreneceğini hiç tahmin etmezdi.

Bir fincan kahve pişirip pencerenin yanında oturmak istedi. Eskiden pencere yanında oturduğunda, gün boyu çalışmaktan da-

ğılmış ruhu tekrar kenetlenirdi ama akşamın feri sönüyordu ve dışarı çıkıp kendine siper kazması gerektiğinin farkındaydı. Fazla oyalanmadan küreği aldı ve Limzy'yle beraber tepeye doğru yola koyuldu. En sevdiği gözetleme noktalarından biri burasıydı. Buradan hem yalçın zirveleri, hem altlarında uzanan yamaçları görebiliyordu; şimdi de yağmurdan sonra yeşil ve sessiz uzanıyorlardı.

Güneşli günlerin artık geri dönmeyeceği açıktı. Her şey kirlenmiş, lekelenmişti. Düşünceleri de eskisi gibi değildi. Gizli bir hüzün sinesini kemiriyordu. "Amalia," diye seslendi, "gece gündüz çalışıp, yaptığım kötü şeylerin kefaretini ödeyeceğim. Anlamıyor musun?"

Bir saat kadar kürek salladıktan sonra doğru düzgün bir siper kazmayı başardı. İçine girip görüş alanını kontrol etti. Sınırlayan bir şey yoktu. Önü, Ova'ya kadar geniş geniş açılıyordu. "Bu gece burada durup onları bekleyeceğiz." Limzy'yle konuşuyordu ve onun yakınında olmasına memnundu.

Bu sefer de mezarlığın yanındaki açıklığa gitmeyi ve orada bir siper kazmayı düşündü ama Amalia'nın gergin yüzünü ve soğuk ifadesini hatırlayınca hemen bu fikirden vazgeçti.

Siperin yanında dururken kahverengi elbise giymiş Amalia'nın ona doğru geldiğini gördü. Rahminde bir çocuk taşımıyormuş gibi gençti adımları. Hemen yanına gitmeye karar verdi. Amalia onu fark edince olduğu yerde durdu.

"Amalia," diye seslendi.

Amalia olduğu yerde hiç kıpırdamadan duruyordu.

"Buraya derin ve korunaklı bir siper kazdım. Limzy'yle birlikte evi koruyacağız."

"Ben bu savunmadan bir şey anlamıyorum," dedi Amalia ve yürümeye başladı.

"Evde oturmamak lazım. Çıkıp onları karşılamak lazım."

"Ama Mauzy'yi zehirlediler. Şimdiden bir zaiyatımız var. Bu kadarı yetmez mi?"

"Onun için Limzy'yi yanıma aldım. Onun için köpekle çıkıyorum."

Biraz daha yaklaşıp yanında durduğunda hamileliğinin ne kadar ilerlediğini fark etti. Yüzü genişlemiş, adeta kolları geri çekilip karnını ileri itmişti. "Evde oturmamak lazım. Çıkıp onları karşılamak lazım." Aynı sözleri tekrar etmişti ve birden sözlerinin şu anki karşılaşmayla alakası olmadığını hissetti. Başka bir sorunun cevabıydı bunlar.

Bir an için korkularla baskıları unuttu ve bir nevi gençlik coşkusuyla kıymetli mezarları koruma vazifesinden bahsetmeye başladı, çünkü vandalların, Yahudi düşmanlarının kafalarında tek bir şeytani plan vardı: Yahudileri yok etmek ve onların anısını dünya üzerinden silmek. Gad bir an için kendi sesinden sersemledi. Amalia, onunla konuşan bildiği ağabeyi, zor zamanda onu terk eden ağabeyi değilmiş de bir günde boyu uzamış, tanınmayacak kadar değişmiş başka bir ağabeymiş gibi başını eğmişti.

32. BÖLÜM

Gad, Arieh Amcasının kürk paltosunu giyip nöbete çıktı. Gözleri onu defalarca kandırdı, geceleyin gölgeler insan gibi görünüyordu ama Limzy hataya düşmedi. Köpek dertop olmuş sakin sakin yatıyordu. Zaman zaman başını kaldırıp büyük bir dikkatle etrafı dinliyor sonra yeniden kıvrılıyordu. Gad'a köpek kendini bekçilik işine yeterince vermiyormuş gibi geldiğinden onu uyandırıyor, karanlığa doğru gitmesini buyuruyordu. Limzy hemen geri dönüyor, kıvrılıp yanına yatıyordu. Amalia hiç dışarı çıkmamıştı. Ön taraftaki panjur açık olduğundan Gad onun içeride oturduğunu görebiliyordu. Sobanın yanma oturmuş kadehleri birbiri arkasına yuvarlıyordu.

Bir an Arieh Amcasının, şu anda kendi üzerinde olan paltosuyla yanında durduğunu görür gibi oldu. Bedeninden muazzam bir dünyevilik yayılıyordu. İhtiyarlığında bile yakışıklı bir adamdı. En çok da omuzları, dağ köylülerininki gibi geniş ve dik omuzları şahitlik ediyordu buna. Gad bir keresinde Sophia'ya, Arieh Amca'nın onunla yatıp yatmadığını sormuştu. Sophia inkâr etmiş ama hiçbir gerçek erkeğin kadınsız duramayacağını söylemişti. İhtiyar adamlar Arieh Amca'yı severlerdi ve pek çok kereler hatırasını yâd etmişlerdi. Onun yürekli bekçiliği olmasa bu kutsal yerin kaderine terk edileceğini, kutsal yer olmadan ibadet de olamayacağını söylerlerdi. Dürüstlüğü ya da sadakatinden değil cesaretinden bahse-

derlerdi. Sanki kendi cesaretine laf ediyorlarmış gibi huzursuz olurdu bundan Gad.

Sabaha karşı içi geçer gibi oldu ama uyanık kalmayı başardı ve Limzy'yle birlikte koşarak eve döndü. Önce ineği sağıp beslemeyi düşündü ama sonra fikrini değiştirip içeri girdi. Amalia hâlâ uyuyordu. Odayı slivovitz ve ter kokusu kaplamıştı; pencereyi hemen açmazsa bu ağır koku saatlerce dağılmayacaktı. Gidip pencereyi açtı.

Amalia gözlerini açmadan "Kim var orada?" diye sordu.

"Benim," dedi Gad divana yaklaşarak.

"Perdeleri kim açtı?"

"Ne perdesi?"

Kollarına yaslanarak doğruldu, "Perdeler," dedi.

"Rüya görmüşsün. Ova'daki evde vardı perde, burada yok."

Bu cevabı duyunca, istediği şeyi alamamış bir kız çocuğu gibi kafasını tekrar yastığa bıraktı.

"Rüya görmüşsün. Ova'daki evde vardı perde, burada yok," diye tekrar etti Gad.

"Başım çok fena ağrıyor," dedi Amalia başını yastıktan kaldırmadan.

"Pencereyi açtım," dedi ve açık pencerenin önüne gitti Gad.

Amalia iyice yastığa gömülünce Gad dışarı çıkıp ineğin sütünü sağdı ve yemini verdi. İnek sakindi. Gad, senelerdir yanında yaşayan bu sessiz hayvana karşı gizli bir yakınlık hissetti. Uzun müddet avluda durdu. Büyük bir gayret sarf ettikten sonra birden geleceği görmeye başlamış gibi sevdiği bütün her şeyin —avlunun ve aletlerin: Amalia'yla ikisinin kullandığı ve gerektiğinde tamir ettiği, derbederce ortalığa saçılmış çekiçlerin, yabaların, çapaların— bütün bu dilsiz varlıkların, Amalia'yla ikisi artık burada olmadığında da günler boyu varlıklarını sürdüreceğini düşündü. Arieh Amca ölmeden günler önce, "Bu ağacın meyvesi olgunlaştığında ben artık burada olmayacağım," demişti. İçi yağmur suyu dolu, geniş ahşap fıçılara karşı gizli ve ürkütücü bir yakınlık hissetti Gad. İnek bazen başını bu fıçılara daldırıp saf suyu şapırtıyla içerdi.

Limzy de ön patilerini fıçıya dayayıp suya uzanırdı. Yağmur suyu Amalia'nın hâkimiyetindeydi. Çamaşır yıkamak için kullanırdı onu. Güneşli günler çamaşır günüydü. Kollarını sıvar, hizmetçiler gibi leğenin içine dalardı. Bazen ipleri germesine ve çamaşırları asmasına yardım ederdi Gad. Gergin iplerin yanında yüzü, yaptığı işten memnun bir insanın yüzü gibi parlardı.

Bazen, özellikle güneşli günlerde, yaptığı işten bu kadar çok zevk almayı başarabildiği için Amalia'yı kıskanırdı, çünkü kendisi her şeyi vazife icabı, bezgin ve zoraki yapardı. Amalia'nın da iniş çıkışları olduğunu çok geç anlamıştı. İyi zamanlarında yüzü genç bir köylü kadının yüzü gibi ışıldar, yaşama arzusuyla dolar, mutluluk duyar ve sadece Gad'a değil etraftaki her şeye yakın olurdu. Ama bunaldığı zamanlarda, ki sık sık bunalırdı, yüzü bir karanlık tülünün ardına gizlenirdi. Öylesi zamanlarda onun değişeceğinden ve bambaşka bir mahluka dönüşeceğinden korkardı. Boş korkulardı bunlar. Amalia kendisiyle mücadele eder ve sonunda sükûneti bulurdu. Işık tekrar yüzüne dönerdi. Şimdi hayalinde, gerçekte gördüğünden çok daha parlak görüyordu o ışığı.

Bu arada gökyüzü yeniden açılmış, uzaklardaki güneş hoş bir sıcaklık yaymaya başlamıştı. Geceleyin nöbet tuttuğu için yorgun olduğu halde bacaklarını kımıldatıp yatağa gitmeye yanaşmıyordu Gad. Buradaki maceralarının ilk günlerinde Amalia golden elmaları dilim dilim doğrayıp kurutmak için güneşe sererdi. Üç-dört gün güneşin altında durduktan sonra kahverengi bir tabaka kaplardı etraflarını. Amalia bu kurutulmuş meyvelerden komposto yapar, mısır unuyla yaptığı turtalara katar, bazen büyük tahta tabaklarla sofraya koyardı. Meyveyi nasıl alçakgönüllü bir zarafetle ikram ettiğini hatırlamıştı şimdi nedense.

Güneşin ölümüyle birlikte onun da yüzündeki ışık ölürdü. Battaniyelere sarınır, adeta dünyadan çekildiğini ilan ederdi. Bütün kış günleri bulutlu olmazdı. Işıklı saatler de olurdu. Yaptığı *malai* iyi piştiğinde, güzel kabardığında, kızardığında ve mis gibi taze peynir koktuğunda, "*Malai* iyi oldu," derdi ve yaz ışığı yüzüne dönerdi.

Şimdi aydınlık günler bittiği için ve yine küçük hayaletleriyle boğuşmak zorunda kalacağı için üzgündü Gad. Son yıllarda büyük bir netlikle görmüştü o karanlık mahlukları, vıngır vıngır, şekilsiz, tüy topakları gibi, boynunun etrafında, gözkapaklarının üzerinde. Gad onlara hiddetle saldırırdı ama onun bağırışlarını duyan Amalia, mahlukları tahrik etmesin diye uyarır gibi derinden inlerdi. Kış hayaletleriydi bunlar ve herkesten çok Amalia bilirdi ne kadar bunaltıcı olduklarını. Orantısız bir şiddetle üzerine musallat olurlardı.

"Kim var orada?" Uyanmıştı.

"Benim."

"Başım ağrıyor."

"Pencereyi açtım. Bir şey içmek ister misin?"

"Hayır," dedi ve başım yastığa gömdü. Gad bir sandalye çekip yatağın az ilerisine oturdu. Renkli gündüz düşleri eriyivermişti ve bir daha asla geri dönmeyeceklerini gayet iyi biliyordu. Bütün gece içinde taşıdığı belli belirsiz hüzün göğsüne yayıldı. Amalia'nın otuz birinci doğum gününü kutlarken aşırı içmişlerdi. İyice sarhoş olan Amalia durmadan kahkahalar atıyor, eceli gelmeden ölmek dışında umudu kalmamış bir kız kurusu olduğunu söylüyordu. Gad onu susturmak istemişti ama kendisi de çok sarhoştu. Şimdi o gece dün gibiydi.

Amalia, demek istemişti, üzülme. Ben sana yardım ederim. Uzun bir yoldan geldik ve daha yapacak çok işimiz var. Kimse bizi yolumuzdan çeviremez. Çoğunluğun iyilikleri sayesinde biz de kurtulacağız. Kafasında kabaran yorgun kelimeler bunlardı.

Amalia yeniden uykuya dalmıştı. Yüzü gergindi ve kış kasvetinin ince gölgeleri gözkapakları üzerinde süzülüyordu. Nemli bir havlunun ona iyi geleceğini düşündü. Babalarının ne zaman başı ağrısa başına nemli bir havlu koyardı.

"Amalia," dedi.

"Ne?"

"Nemli bir havlu ister misin?"

"Hayır."

"Nemli havlu baş ağrısına iyi gelir."

"Hiçbir şey istemiyorum," dedi ve Gad o uğursuz görüntülerin uykusuna dadandığını, kalıntılarının hâlâ kafasında dolaştığını anladı. Kafatasına ve şakaklarına baskı yapıyorlardı. Yastıklar baskıyı dağıtmaya yetmiyordu ve ağrı her an güçleniyordu.

"Neden inat ediyorsun?" dedi ve çenesini kapadı.

33. BÖLÜM

Ertesi gün Amalia'nın yüzü yanıyor, kusuyor ve titriyordu. Gad onu üç kalın yün battaniyeye sardı ve "Bunlar seni ısıtır, mutlaka ısıtır," dedi. Saatler geçti ama battaniyeler Amalia' yı ısıtmaya yetmedi. Gad yanan sobanın yanında durup umutsuzca bağırdı: "Ne yapacağımı bilmiyorum. Yaptığım hiçbir şey işe yaramıyor!"

Atı ve arabası olsa aşağı inip doktor getirirdi. Arieh Amca öldükten iki hafta sonra at da yere düşüp ölmüştü. İhtiyardı ama yaşını belli etmiyordu ve onu çayıra götürdüklerinde bazen kafasını kaldırıp dörtnala koşuyordu. Arieh Amca onu çok severdi ve "Sunik, insan gibi bir at. İnsanların ne istediğini anlar, hem yolları da iyi bilir," derdi.

Atın ölümünden beri araba avluda ruhu gitmiş bir beden gibi duruyordu. Bir keresinde Gad köyden at almak istemişti ama Amalia şiddetle karşı çıkmıştı. Atı olursa centil kadınlara kolayca gidivermesinden korkmuştu. At konusu zaman zaman yeniden açılsa da hemen kapanıp gidiyordu. Bir keresinde ona, "Günün birinde pişman olacaksın," demişti ama Amalia kararlıydı: "Sorumluluğu alıyorum."

"Ya hastalanırsam?" Dobra dobra konuşmaktan çekinmemişti.

"Öyle şeyleri aklına getirme."

"Ya kaçmamız gerekirse?"

"Rabbim bizi korur."

Konu böylece kapanmıştı. Gad onun bu kadar kararlı olmasına şaşakalmıştı ama içten içe Amalia'nın sırlarını bildiğinin farkındaydı. Akşama doğru atına atlayıp dörtnala Sophia'nın evine gitme hayali, yıllarca içinde beslediği bu hayal, daha goncayken koparılıp atılmıştı. Bu yüzden içten içe Amalia'ya hınç duyuyordu ama elbette onu açıkça suçlamıyordu.

Ertesi gün ateşi düşmemişti ve hâlâ titriyordu. Gad ona kaşık kaşık çay içirmeye çalıştı ama sıvıyı yutamadı. Gad, omuzları çökmüş, çaresizce yatağın kenarında oturuyordu.

Akşamleyin Amalia'nın ağzından bir kelime sağanağı boşaldı, hiçbir bağlamı olmayan, sadece Gad'ın anlayabileceği kelimeler. Mesela aniden, "Sen benim annem değilsin, dükkânın annesisin. Rutenyalıların annesisin!" diye bağırmıştı. O akşam Gad da kendini isabet almaktan kurtaramamıştı. "Sophia'nın âşığı," demişti ona.

Sayıklamalarını duymazdan gelip alnına gece gündüz nemli havlular koymaya devam etmişti. Nedense, ısrarlı olursa onun yatışacağını düşünüyordu. Bu sadece yanılsamaydı. Onu karanlık odalara kapatan, gün ışığından uzak tutan, ona sahte vaatlerde bulunan herkesi hararetle suçluyordu. Zatürree olduğunda babasının onu götürdüğü Cimpulung'dan bahsediyordu çokça. Işığın Bahçesi diyordu oraya. Bir an için, tuhaf kelimeler kullanan o küçük, ürkek Amalia'ya benzemişti, normal lisanla konuşmazsa insanların onun zihinsel engelli olduğunu düşüneceklerini söyleyen annesinden dayak yiyen Amalia'ya. Bazı özel anlarda o olağandışı kelimeler ona burada da geri döner, yüzünü aydınlatırdı. Gad bu yüzü sever, görmek için fırsat kollardı ama şimdi Amalia'nın ağzı çocukken dükkânda topladığı olağandışı kelimeleri değil, annelerinin öfkelendiğinde söylediği, Rutenyalıların haşin kelimelerini söylüyordu. Tuhaftır, sadece bir kişi bu dilden muaf kalmıştı: marangoz Peter. Senede iki kere dükkândaki rafları tamir etmeye gelen ve bir keresinde eve hemen bir yenilik hissi katan hasır oturaklı dört iskemle getiren Polonya kökenli o uzun boylu, sevimli centil.

"Ne yapayım?" Karşısında çaresizce duruyordu.

Amalia bir yaylım ateşiyle cevap veriyordu. Geçmişte kalmış,

bastırılmış, unutulmuş meseleler senelerin derinliklerinden çıkıp yüzünü kaplıyordu, artık onunla o seneler arasında hiçbir bağlantı kalmadığı açıktı. Yine de içinde ateş gibi yanıyorlardı. Bu tifüstü, Gad bunun tifüs olduğunu biliyordu ve korku elini kolunu bağlıyordu. Bir akşam başına nemli bezi koyarken Amalia kendine ait olmayan bir sesle sordu: "Neden bana lapa veriyorlar? Lapadan nefret ediyorum." Bu ses Amalia'nın değil, çocukken tifüsten ölen ablası Deborah'ın sesiydi. O da Amalia gibi ateşli kelimeler kusmuş, anneleri çaresizce yanına diz çökerek, "Yavrum. Sana lapa vermiyorum. Başına ıslak bez koyuyorum," demişti.

Yazın basiretsizce eve yaşlı ve hasta insanları getirdiğine pişmandı şimdi. Amalia karşı çıkmamıştı. Acılara doymuş, kendi arzularını unutmuş, sadece başkalarına hizmet etmek isteyen biri gibi munis munis kadınlara hizmet etmişti. Gad bu insanların korkunç illeti taşdığını bildiği halde uzak durmamıştı. Nedense hastalığın onlara bulaşmayacağına emindi. Amalia'mn insanlara yardım etme isteği de duyduğu korku ya da tiksintiden daha fazlaydı. Kadınlarla aynı odada uyumuş, sabah onlara kahve ikram etmiş, iki ihtiyar kadını kendi elleriyle yıkamıştı. O zaman Gad başka korkularla meşguldü: Amalia'nm hamileliği.

Bu arada yüzü boşalmış, gözleri matlaşmıştı. Alnındaki ter damlaları ürkütücü bir ışıltıyla parlıyordu. Bazen sayıklayarak uyanıyor, ona küfürlerle saldırıyordu. Artık Gad'ı incitmiyordu bu öfke. Amalia'nm üzerine musallat olmuş düşmanları birer birer yendiğini düşünüyordu. Bu da yanılsamaydı. Hastalık her geçen dakika daha da kuvvetleniyor, ona içirmeyi başardığı her damla çayı kusuyordu.

Artık aşağı inmekten başka çare kalmamıştı.

Öğleden sonra mezarlığa gitti ve ölülerden af diledi. Onlara söz verdi: Amalia iyileşir iyileşmez geri dönüp yine eskisi gibi onlara bekçilik yapacaktı. İnce bir yağmur altında avluya döndü ve arabayı itti. Beklenmedik bir şekilde araba hareket etti. Tekerlekleri çıkarıp dingili yağladı ve frenleri sağlamlaştırdı. Bu yoğun gayret ona Amalia'nın hastalığını unutturmuştu. Bir an için gerçek

bir hastalık değil de korkunun neden olduğu bir halüsinasyonmuş gibi geldi; sanki içinden korkuyu söküp alsa ateşi de düşecekti. İşini bitirdiğinde içeri girip seslendi: "Araba hazır, artık yola çıkabiliriz." Amalia tepki vermedi. Zorlukla nefes alıyordu ve yüzü soluk pembe lekelerle doluydu. İri gözleri açıktı ve gözbebeklerinde korku yanıyordu. Artık konuşmuyordu ama sessizliği sözlerden daha deliciydi. Benim hatam; ondan özür dilemek istedi ama gerek kalmamıştı. Gözlerini sıkıca kapattı ve bir anda bütün varlığı küçülüverdi.

Gad avludan çıkıp ineği serbest bıraktı ve kovaladı. İnek şaşırmıştı ve ilk başta ahırdan çıkmaya direndi. Ama sonunda Gad'ın bağırışlarına uyup uzaklaştı ve köşesinden kovulmaktan duyduğu kırgınlıkla dönüp ona baktı. Kısa kısa havlayarak sızlanan Limzy kuyruğunu bacakları arasına sıkıştırıp kenara çekildi. Gad yanına gidip, "Artık mezarlığı ve evi sen koruyacaksın. Sakın korkma. Korkmak ayıptır," dedi. Limzy azar işitiyormuş gibi başını eğmişti. Gad ona korkunç halüsinasyonların ve ateşin pençesine düşmüş Amalia'dan bahsetmeye başladı. "Onu doktora götürmem lazım. Yolda kendini daha iyi hissedecektir, eminim onu hastaneye yatırmazlar. Bu arada kimsenin eve yaklaşmasına izin verme. İneğe de göz kulak ol çünkü o olmazsa hayatta kalamayız," dedi ve sözlerinin ne kadar budalaca olduğunu anlamış gibi güldü. Arabanın arkasındaki bölmeye sebze, peynir ve yağ almayı düşündü ama bu fikirden vazgeçip iki battaniye, iki yastık, üç şişe de slivovitz koydu. Para ve mücevher dolu kasayı öne koydu. Arabayı evin kapısına çekti, zemine iki yorgan yaydı ve güçlü kollarıyla Amalia'yı evden çıkarıp arabaya yerleştirdi. Geriye dönüp kısa bir yolculuğa çıkıyorlarmış gibi kapıyı çekti.

34. BÖLÜM

Araba tahmininden hafifti. Frenler iyi tutuyordu ve yokuşlar fazla dik değildi. Hemen hemen her saat başı arabayı durduruyor, başını içeri sokup bakıyordu. Amalia cevap vermiyordu. Yüzü mühürlüydü ve üzerinde ince bir karanlık tabakası asılı duruyordu.

Epey yol almıştı ki yağmur yağmaya başladı ve meşe ağaçlarının altına sığındı. Amalia'nın yüzü bir anlığına açılınca ona yolu yarıladıklarını, her şey yolunda giderse akşama doktora ulaşacaklarını söyledi. Doktor onu muayene edecek, ateş düşürücü ilaç verecekti. Ondan cevap vermesini bekliyordu ama yüzü uyanık olsa da kıpırdamıyordu.

Yağmur durduğunda kendini yine arabaya koştu. İçinden bir ses acele etmesi gerektiğini söylüyordu; arabanın oklarına sıkı sıkı yapışmış, tümseklere dikkat ediyor, çukurların etrafından dolanıyor, inişlerde frene asılıyordu. Kalan son gücüyle son dik yokuşu da inmeyi başardı. Nihayet nehir kenarına ulaştığında bilekleri yaralanmıştı ve gömleği terden sırılsıklamdı. Yine de durmadı. Kararlı kararlı soluklanmaya devam ederek arabayı doktorun evine çekti.

Seneler içinde köylü görünümünü kısmen kaybetmiş olan doktor, at arabasına koşulmuş bir adam görünce şaşırmıştı. "Ne taşıyorsun?" diye sordu. Gad omzundaki ipi indirdi ve yerinden kıpırdamadan, "Kardeşim çok hasta," dedi.

"Bir bakayım," dedi doktor.

Gad örtüyü kaldırıp kenara çekildi. Doktorun Amalia'nın üzerine eğilip onu muayene etmesini bekliyordu ama doktor kıpırdamadı. Biraz uzakta durup onun kapanmış yüzüne baktı ve "Evet, çok hasta," dedi.

"Ne yapayım efendim?" diye sordu Gad şaşkın bir sesle.

"Hemen hastaneye götür."

"Burada hiçbir şey yapamaz mısınız? Onu rahatlatacak bir şey yapmanız gerekmez mi?" Konuşurken tıkanıyordu.

"Ne yapabilirim? Ben sadece doktorum," dedi ve yüzünde çiğ bir gülüş belirdi.

"Anlamadım," dedi Gad, aptalca bir şey yaparken yakalanmış gibi.

"Hemen bir araba kirala." Doktor tıpkı bir askeri doktor gibi konuşuyordu.

"Araba nerede vardır? Nasıl bulurum efendim?"

"Çocuğu göndeririz o bir arabacı getirir." Bildik bir hastalık için çok denenmiş ve işe yaradığı kanıtlanmış bir çare sunuyormuş gibi konuşuyordu.

Çocuk yıldırım gibi fırladı. Gad'ın gözleri bir an için onun koşusuna takıldı. "Neden konuşmuyor?" diye sordu dalgın dalgın.

"Hastalık zirve yapmış," dedi doktor, başka bir açıklamaya gerek duymadan.

"Kendini daha iyi hissetmesini sağlayacak bir ilaç yok mu?"

"Var ama hastanede. Bizde öyle ilaçlar yok." Şimdi içindeki köylü konuşuyordu, kurnazlık ve kurnazlık taklidi karışımı bir tavırla. Gad bu tür konuşmaları bildiğinden bu adamdan korkmaya başlamıştı.

"Orada ilaç var mı?"

"Olmaz mı!" Ses tonundan yalan söylediği anlaşılıyordu.

Gad tekrar Amalia'nın mühürlenmiş yüzüne baktı. "Zor nefes alıyor, değil mi?"

"Bununla da ilgilenilmesi lazım."Askeri bir tavırla konuşuyordu.

Arabacı gecikmişti ve Gad bunun masum bir gecikme olmadı-

ğını biliyordu. Böyle acil durumlarda arabacılar fiyatları yükseltirdi, hele hastanın durumu ciddiyse iyice fahiş fiyat çekerlerdi.

"Arieh Amcamı tanır mıydınız?" Gad onunla farklı bir ses tonunda konuşuyordu.

"Tanımaz olur muyum. Tam dünya adamıydı."

"Dünya adamı mı dediniz?"

"Evet. Dünyada olup biten her şeyden haberi olurdu. Güvenilir bilgiler hep ona ulaşırdı. Yerine sen mi geçtin?"

"Elimden geleni yapıyorum."

"Eskiden oraya bölük bölük hacı giderdi."

"Şimdi de geliyor," dedi Gad nedense.

Çok geçmeden arabacı göründü. İstediği ücret bir inek fiyatına yakındı. Gad kendisinden talep edilen bu ücret karşısında afallamıştı ve büyük bir öfkeyle, "İnsanın gırtlağına bıçak daynamışsa pazarlık edemez," dedi.

"Gece olduğu için, beyim. Gece yolculukları daha pahalı."

Gad kendi arabasına gitti. Amalia'yı yorganlarla birlikte kaldırdı ve köylünün arabasına yatırdı.

"Avans olarak biraz bir şey alayım," dedi köylü ve Gad ona biraz para verdi.

Dağa gelen insanlardan bölge hastanesini duymuştu Gad. Karantinaya alınması gereken ve kurtulma umudu olmayan hastaları oraya götürüyorlardı. Annelerini de oraya götürmeyi düşündüklerini hatırlamıştı şimdi ama babaları ümitsizlikle bunu reddetmişti. Kuşkusuz bu şekilde ölümü hızlanmıştı ama en azından daha fazla çekmemişti.

"Yol ne kadar sürer?" diye sordu Gad.

"Orasını Tanrı bilir." Köylü bu cevabı vermek için fazla düşünmemişti.

"Sık sık gider misin?"

"Gerektiğinde."

"Nasıl bir yer?"

"Bu konuda konuşmayalım," dedi arabacı sertçe.

Gad doktorun tavsiyesine uyduğuna pişman olmuştu. Hasta bir

insanı önce doğduğu şehre, ana babasının mezarına götürmek gerekirdi, sevgiyle onun için dua edebilsinler diye.

"Hiç umut yok." Bu sözler ağzından çıkıvermişti.

"Kim dedi?"

"Kendi kendime soruyorum."

"Böyle şeyler sorma."

"Haklısın," dedi Gad utançla.

Başka soru sormadı. Sadece bir kere Amalia'ya bakmak için adamdan arabayı durdurmasını istedi. Fenerin ışığı yüzüne düşünce dudaklarını titreterek büzdü. Kışın gördüğü rüyalar onu korkuttuğunda da dudaklarını böyle büzerdi. Bu yakıcı hatıra ona karanlıkta yaptıkları yolculuğun ışıkla son bulacağı umudunu verdi. Dağa ilk çıktıklarında Amalia'nın hastalandığını ve kustuğunu hatırladı.

"Amalia," diye seslendi, "beni tanıyor musun?" Amalia cevap vermedi. Tekrar seslendiğinde bütün vücudunu korku kaplamıştı. Anneleri gözlerini yumduğunda babaları da ona aynı böyle seslenmişti.

O noktadan sonra yol çok kıvrımlı ve engebeli bir hal aldı ve kafasına korkularla pişmanlıklar doluştu. Doktorla köylü onu yanıltmak için tuzak kurmuşlar gibi geldi bir an. Ama yorgunluk galip geldi ve sonunda teslim olup uykuya daldı.

35. BÖLÜM

Karanlık seyrelirken Prut Nehri kıyısına ve hastanenin önündeki meydana ulaştılar. Gad uykusundan uyanıp "Neredeyiz?" diye sordu.

"Geldik," dedi köylü.

"Bölge hastanesi bu mu?" diye sordu Gad, sorunun provasını yapar gibi.

"Ta kendisi."

Alçak binanın etrafında düzinelerce araba toplanmıştı. Yanık süt ve at gübresi kokusu sabah karanlığında yoğunlaşmıştı. Arabacı aşağı inip elini uzattı ve "Paranın geri kalanını ödeme zamanı," dedi.

Gad yeleğinin cebinden çıkardığı gümüş paralarla ücreti ödedi. Köylü tekrar tekrar parayı saydı, daha fazlasını istedi ve aldı.

"Şimdi ne yapacağız?" diye sordu Gad başını iki eli arasına alarak.

"Hastane burası, benim görevim burada bitti." Köylü adil bir tavırla konuşmaya çalışıyordu.

"Tanrım," diye bağırdı Gad. "Ne yapacağımı bilmiyorum!" Bunları söylerken başkalarının Yidiş dilinde konuşmaları çalındı kulağına. Bir arabada oturan birkaç kişi ve dışında duran birileri öfkeli öfkeli tartışıyorlardı. Tartışma konusu zor bir karardı ve kimse sorumluluğu almak istemiyordu. Nihayet üzeri kapalı arabanın dibinde oturan ihtiyar bir adama danıştılar ve kararı o verdi. İtham-

larla dolu bir tartışmayı takip eden mırıltılar havada kıpırdanıyordu.

"Bakalım giriş kapısında kim duruyormuş." Arabacı yardımına koşmuştu. Ellerini havaya savurarak bağırışan kadınlarla erkekler kapının etrafına toplanmaya başlamıştı. Mahpuslara paketlerinin dağıtıldığı salı günleri hapishane girişi de böyle görünürdü.

"Yapacak bir şey yok. Beklemek zorundayız," dedi köylü, tam bir köylü sesiyle.

"Ben burada tek başına ne yaparım?" Gad ona yalvarıyordu.

"Burada herkes Yahudi."

"Ben kimseyi tanımıyorum."

"Rüşvet vermen gerek."

"Kime?"

"Müdüre."

"Müdürü tanıyor musun?"

"Hayır ama Yahudiler tanır."

"Bir saat daha kal benimle, güneş yükselene kadar," dedi Gad ona iki gümüş para uzatarak.

Köylü pazarlık yapmadı.

Gad komşu arabalardan hasta kabulünün ne zaman ve nasıl yapıldığını öğrenmeye çalıştı. "Her yer dolu. Yüzlerce kişilik sıra var. Bir hasta ölmeden yerine yenisini almıyorlar," dediler.

"Ben gidiyorum," dedi köylüye dalgın dalgın.

"Nereye?"

"Eve."

Bir an için tekrar kapıyı gördü. Girişte irikıyım bir bekçi durmuş, ona yaklaşmaya çalışan insanları iki eliyle itiyordu. Ortalıkta beddualar uçuşuyordu ve bekçi insanları geri çekilmezlerse jandarmayı çağırmakla tehdit ediyordu.

"Burası hep böyle midir?" diye sordu köylüye şaşkın bir sesle.

"Rüşvet her kapıyı açar."

"İyi de rüşveti kime vereceksin?" Gad tam bir esnaf gibi konuşuyordu.

"Ben arka kapıya bir bakayım. Bazen orada doğru adam bulu-

nur," dedi köylü ve uzaklaştı.

Gad yerinden kıpırdamadı. Bir fincan kahve. Şu koca yerde bir fincan kahve bulunur muydu acaba? İçinde eski bir sabah mahrumiyeti uyanmıştı. Seneler önce, küçük bir çocukken, babası bademciklerini aldırmak için onu hastaneye götürmüştü. Yine şimdiki gibi eflatun bir sabahtı ve babası sabah ayazında titriyordu. Normalde kullanmayacağı kelimelerle konuşmuştu. Vücuttan kötü şeyleri atmaktan ve vücudu zararlı hastalıklardan arındırmaktan bahsetmişti. Etrafta koşuşanlar, çuval yüklü arabalar ve ezelden beri orada duruyormuş gibi bir hali olan insanlar vardı. Epeydir korkusunu bastırmaya çalışan oğlan gözyaşlarına boğulmuştu ve babası ona sarılıp canının yanmayacağını, göz açıp kapayana kadar biteceğini söylemişti. Ama oğlanın korkuları babanın teminatlarından daha kuvvetliydi ve ağlayarak, "Şimdi olmaz, bugün olmaz!" diye yalvarmıştı. Teskin edici sözleri işe yaramayan baba bu sefer oğlunu yüksek sesle azarlamış, herkesin acı çektiğini, dünyada korkunç hastalıklar ve büyük ıstıraplar olduğunu, insanın bu dünyaya fazla düşkünlük göstermemesi gerektiğini çünkü hayatın göz açıp kapayana kadar geçtiğini, insanın hakikate ve salaha ancak hakiki dünyada kavuştuğunu söylemişti. Ama bu sözler de oğlanın korkularını dindirmemişti ve dünyanın bir uçurum olduğunu, çok yakında kursağından içeri yuvarlanacağım yeni öğrenmiş gibi ağlamaya devam etmişti.

Uzun bekleme sırasında oğlan biraz sonra uçurumun ağzını açacağına ve onu yutacağına iyice ikna olmuştu. Baba, oğlunun titreyen elini tutmuş ve ona tekrar canının acımayacağını söylemişti. Doktorun kapısı nihayet açıldığında mavi duvarlar aniden nemli bir ışıkla parlamış, oğlan kaçıp kurtulmaya çalışmıştı. Babası onu, upuzun parmaklarıyla elden çok maşaya benzeyen elleriyle sıkıca tutmuştu. Uzun kaşları, küçük, iyicil gözlerini gölgeleyen ihtiyar doktor ona ağzını açmasını söylemişti. Dikkatlice boğazını muayene etmiş ve yumuşak bir sesle, "Aceleye gerek yok. Neden acele edelim ki? Bir-iki ay bekleyelim bakalım ne olacak," demişti. Onu yatağa bağlayıp uyutmak ve bademciklerini almak yerine

beyaz bir kâğıt parçasına bir ilaç ve eczacı adı yazmıştı. Bu kıymetli tavsiyeleri için topu topu üç-beş kuruş almıştı. "Kurtuluş göz açıp kapayana kadar gelir," demişti babası doktorun kapısından çıktıktan sonra. İnanmadığı ve umutsuzluğa teslim olduğu için dolaylı yoldan kendine de bir sitemdi bu. Oğlan çok ferahlamıştı. Babasının kollarında uykuya dalana kadar başka türlü ağlamıştı. Bu kâbustan geriye sadece onu karanlıkta uyandıran ve yaranın tam manasıyla iyileşmediğini hatırlatan küçük bir iz kalmıştı.

Bu sırada köylü geri döndü. "Çok kalabalık var. Bekçiler insanlara hiç acımadan vuruyor," dedi.

"Ne yapalım?" Gad gözlerini köylüye dikmişti.

"Bu yakınlarda bir özel hastane var. Belki oraya alırlar."

"Benimle gelir misin?"

"Parasını verirsen gelirim."

Gad ona birkaç gümüş para verdi. Köylü parayı saydı, gözlerini kısarak kafasında hesap yaptı ve "Aslında bu para yetmez ama *mitzvah* için yapacağım," dedi. Gad köylünün sesine, İbranice bir kelimeyi kullanmasına ve doğru telaffuz etmesine şaşırmıştı.

"Yahudileri iyi tanıyorsun galiba."

"Biraz."

"Onlarla çalıştın mı?"

"Gençken mallarım taşırdım. Her zaman anlaştığımız ücreti öderlerdi ama bir keresinde bir tüccar beni kandırmıştı. Parayı ödemeden kaçmıştı. O zamandan beri parayı almadan yerimden kıpırdamıyorum."

"Akıllıca," dedi Gad.

"İnsan dediğin günahkâr olur, değil mi?"

Güneye doğru gitmeye başladılar. Gad doğru köylüyü bulduğuna memnun olmuştu. Bir an ona teşekkür etmek istedi ama hemen köylünün bunu bir zaaf olarak yorumlayacağını ve daha fazla para isteyeceğini hatırladı. Amalia ne gözlerini açmış ne de tek kelime etmişti. Koluna dokunup, "Amalia. Buradayım, yanındayım," dedi. Amalia iniltiye benzer bir ses çıkardı. "Bu iyiye işaret, değil mi?" diye sordu köylüye.

"Olabilir," dedi adam. Köylünün asla kesin bir fikir ileri sürmediğini fark etmişti. Bir an için onun bu ferasetinden etkilendi ama sonra hemen bunun zekâyla alakası olmadığını anladı.

İki saatlik bir yolculuktan sonra adam bir handa durdu. Bir-iki kadeh içtikten sonra köylü, "Nasıl içki içilir biliyorsun. Yahudiler genelde bilmez ama sen biliyorsun," dedi. Yahudilerin hiç uğramadığı eski tarz bir tavernaydı. Havada hayvan teri ve öğütülmüş mısır kokusu vardı. Açık avluda oturdular. Sabah bütün ihtişamıyla dolgun ve serin serilmişti. Birden Gad'ın gözlerinin önüne dağ geldi. Başını elleri arasına gömdü ve köylülerin evi yağmaladıklarını düşündü. Öncesinde de Limzy'yi zehirli etle öldürmüş olmalılardı. İneği de aşağı indirip kesmişlerdi. Dönmem lazım, hemen geri dönmeliyim! diye bağırmak istedi ama sesi gırtlağında hapis kaldı. Yine de "dönelim" kelimesi ağzından kaçtı.

Köylü şaşkınlıkla gözlerini kaldırdı. "Nereye dönelim?"

"Yanlış söyledim." Kendini toparlamıştı. "Devam edelim. Daha çok yol var mı?"

"Bir-iki saat kadar."

"Tanrı'ya şükür."

"Biz her şey tamamına ermeden şükretmeyiz pek," diye uyardı onu köylü.

36. BÖLÜM

Prut kıyısında ilerlerken köylü halinden pek memnun değildi. Yahudiler her zaman onu istemediği yerlere gitmek zorunda bırakıyorlardı. Para her şeyi çözmez. Paradan daha önemli şeyler de vardır. Hayat, paradan önemlidir. Hayat, maldan mülkten daha önemlidir. Sadece Yahudiler paraya doymaz. Çok içmişti ve kelimeler ağzından akıp gidiyordu. Gad bir an için üzüntüsünü unutup ona hayretle baktı. Çocukluğunda böyle köylülerle karşılaşmıştı ama dağın tepesinde geçirdiği yıllar, onların yüzlerini unutmasına neden olmuştu. Şimdi sanki ona çok şaşırtıcı şeyler anlatıyormuş gibi köylüye bakıyordu.

"Daha çok yol var mı?"

"Sorma."

"Neden?"

"Çünkü yolu uzatır."

Bu tuhaf mantık Gad'a komik gelmişti, güldü. Köylü ona küçümsemeyle baktı ve "Yahudiler de her şeye güler. Her şey onlara komik gelir," dedi.

Zaman geçtikçe biraz ayıldı ve tavırları biraz düzeldi. Gad ondan arabayı durdurmasını istedi. Amalia'nın yüzü, üstüne örtülü yorganların üzerinde uçuyormuş gibi açıkta duruyordu. "Amalia," diye seslendi. "Yanındayım." Elini alnına koydu. "Ateşi düşmüş gibi geldi bana. Belki de yanılıyorum."

Tekrar yola koyuldular. Köylü ona bir zamanlar bu hastanenin

meşhur olduğunu ve adının da Dr. Marcus Hastanesi olduğunu söyledi. Bütün bölge halkı buraya gelirdi, tabii Yahudiler de. Köylünün sakin sesi Gad'ın korkularını bir an olsun yatıştırdı ve kendi kendine, uyuyor, dedi. Uyumak iyi gelir. Uyku iyileştirir. Bunlar kendi sözleri değildi. Muhtemelen çocukluğunda kapmıştı ya da dağda. Bütün vücuduna bir rahatlama yayıldı ve görevini tereddütsüz yerine getirdiği için memnun oldu. Prut kıyısında ilerlemeye devam ederken Gad gözlerini kaldırdı ve dağın tepesini bütün dünyeviliğiyle gördü, yabani mantar gibi bütün sırtların üzerinde yükselen devasa bir kaya.

"Şu görünen zirve mi?" diye sordu Gad sesi tıkanarak.

"Ta kendisi."

"Buradan böyle mi görünüyor?"

"Orada mı yaşıyorsun?"

"Yaz kış."

"Yahudiler hâlâ geliyor mu?"

"Evet."

"Bir zamanlar patikalardan akın akın tırmanırlardı."

"Şimdi biraz daha azaldı."

Bu kısa konuşma zirveyi bütün somutluğuyla gözlerinin önüne getirdi, yağmur onu arıtmış gibi yemyeşil, pırıl pırıl. O yeşil denizin içinde duruyordu Amalia. Elini avludaki boş arabanın üzerine koymuştu ve yüzünde pişmanlık vardı. At öldüğünden beri sıkıntılıydı. Hayvanların yasını tutmak yasaktı. İnsanlar için bile aşırı yas tutmak yasaktı. Onu azarlamıştı. Büyük akasya ağacı devrildiğinde onun da yasını tutmuştu. Günlerce "Kardan öldü," deyip durmuştu. Ancak o zaman, onun hayatının kendisininkine benzemediğini anlamıştı Gad. Onun nesneler ve hayvanlarla ilişkileri farklıydı. Bunu fark etse de kabul etmesi zor olmuştu.

Birden düşüncelerden silkinip yüksek sesle sordu: "Neredeyiz?"

"Geldik," dedi köylü.

"Ben hiçbir şey görmüyorum."

Meşelerin ardında arabalar, kulübeler ve yoğun duman çıkaran

ateşlerle çevrelenmiş alçak bir bina vardı.

"Burası dolu," dedi Gad.

"Bu engeli de aşarız. Umudunu kaybetme." Köylünün sakin, kendinden emin sesi geri dönmüştü.

"Haklısın," dedi Gad ne dediğinin farkında olmadan. Ancak şimdi bir kâbusun orta yerinde olduğunu hissetmişti. Bacakları yorgundu ve yürümesi gerekse tek bir adım atacak hali yoktu.

"Amalia," diye seslendi.

"Ondan ne istiyorsun? Uyandırma kızı."

"Haklısın."

"Ben gidip kapıda kim var bir bakayım."

Köylü bu niyetini söyler söylemez Gad büyük bir hata yaptığını fark etti, düzeltilemeyecek, bedeli ödenecek bir hata. İyi de neydi bu hata, ya bedelini nasıl ödeyecekti? Bilmiyordu. Gecenin soğuk ışıkları açıklığı aydınlatıyordu. Çocuklarla dolu, şamatalı alan çingenelerin konaklama yerlerine benziyordu. Dağ lehçesiyle Ukraynaca konuşuyorlardı, Sophia'nın dili. "Bu dili anlayabiliyorum. Bu dilde derdimi anlatabilirim," dedi birisi sormuş gibi.

"Rüşvet istiyorlar." Köylü bu haberle geri dönmüştü.

"Ne kadar?"

"Beş bin istiyorlar, aşağı inmiyorlar."

"Gerekirse evi satabilirim," dedi Gad sözlerini dikkatle seçerek. Cebinde ne kadar nakit taşıdığını arabacının öğrenmesini istemiyordu çünkü yolda onu soyacağından korkuyordu.

"Sen hangi evden bahsediyorsun?" diye sordu köylü şaşkınlıkla.

"Ne demek hangi ev? Dağdaki evi diyorum. Dört geniş odası, mutfağı, odunluğu, kileri var. Hiç eksiği yok."

"Ya mezarlara kim bekçilik edecek?" Köylü onu gafil avlamıştı.

"Bir hayat kurtarmak için şabat bile bozulabilir, der Yahudiler." Bu kelimeler ağzından çıkar çıkmaz bir aralar Amalia'yı Zhadova'ya geri göndermek istediğini, hatta Arieh Amca'nın bıraktığı mirası ona teklif ettiğini ama bunu iyi niyetle yapmadığını ve

Amalia'nın reddettiğini hatırladı. O akşam yüzü çok açıktı ve bakışıyla, beni kandırmaya çalışma, diyordu. Beni neden kandırıyorsun? Hilelerin midemi bulandırıyor.

Gece çöktüğünde Gad arabalardan birine yanaştı ve "Yeni hasta ne zaman alıyorlar?" diye sordu.

"Birisi ölmeden yeni hasta almıyorlar."

"Her yer böyle." Yabancı köylünün sesi üzerine yapışmış gibiydi.

"Burada hiç Yahudi var mı?" diye sordu nedense.

"Olmaz mı? Her yerde var," dedi köylü ve ona arkasını döndü.

Rutenyalı'ya arkasını dönmüştü ki buz gibi bir akım omurgasından aşağı indi, dizlerine sarıldı ve bacaklarına yayıldı. Ayakları demirden yapılmış gibi ağırdı. "Bu da ne?" diye sordu kendine. "Bir atkı almalıydım. Atkı takmayınca insan hemen üşütüyor."

Arabacı tek bir kelimeyle dönmüştü: para. Ancak para karşılığı bir şeyler yapılabilirdi. Gad bunun tuzak olduğunu biliyordu. Mücevherleri köylüye emanet edecek olursa hemen kaçardı.

"Evim var. Sana evi verebilirim." Gad sesini yükseltmişti.

"Burada para geçer. Parayı almadan kimseyi içeri sokmazlar." Gırtlağından kurnaz kurnaz konuşuyordu.

"Ellilik bir banknotum var. Başka da bir şey yok."

"Lafı bile edilmez. Ben eve dönüyorum. Yahudilere güven olmaz."

"Bir insanı böyle ortalık yerde bırakıp gidemezsin." Gad onunla kendi lehçesinde konuşuyordu.

"Burası ortalık yer değil. İnsanlar var."

Gad bütün vücuduna bir halsizlik yayıldığını hissediyordu. Arabanın yanına tutundu ve "Beni eve götür. Sana ücretinin iki katını veririm," dedi.

"Sen ne diyorsun?"

"Beni Zhadova'ya götür. Buradan fazla uzak değil. Bu darbeye dayanamam."

Köylünün yüzü kıpkırmızı kesildi, öfkeyle doldu. "Beni kandırdın. Onu burada hastaneye yatıracağım söylediğin için geldik.

Onu içeri almayı kabul eden bir bekçi buldum ama şimdi fikrini değiştirip eve gitmek istiyorsun." Mücevherleri çalmayı planladığı ama planı tutmadığı için öfkelendiği açıktı. "Siz Yahudiler sahtekârsınız, sahtekâr."

"Sana bu saati veririm." Gad onun öfkesini dindirmeye çalışıyordu. "Çok pahalı bir saat. Saf gümüş. Beni Zhadova'ya götürürsen senin olur. Bir servet değerinde."

"Ben saat maat istemiyorum."

"Artık böyle saat yapılmıyor, sanat eseri. Hemen yola çıkarsak geceyarısına kadar Zhadova'ya varırız." Takatsizlik bacaklarında köpükleniyordu ama kendini bırakmadı. Adeta bir harikayı gösterir gibi ona saatin ne kadar kıymetli olduğunu anlatıyordu: Bununla bir inek alırsın.

Sözleri beklenen etkiyi yarattı. Saat arabacıyı cezbetmişti ve saati hemen almak kaydıyla onları götürmeyi kabul etti. "Şimdi sana parayı vereceğim" —Gad onu alt etmenin bir yolunu bulmuştu— "Zhadova'ya gittiğimizde de saati veririm."

"Yahudiler hep kafamı karıştırıyor. Saati elime almadan milim gitmem." Gad bu direnişi de kırdı. Küçük, sedef saplı bir çakıyı da pazarlığa ekleyince köylü razı oldu. Amalia'nın yüzü uykuya gömülmüştü. Alnında bir-iki sarı leke vardı. Gad bu lekeleri hatırladı ve nedense hayra yordu.

Daha sonra Amalia'nın ayaklarına kapanmış vaziyette toprak yolda sallanıp dururken bu üşümenin soğuk algınlığı olmadığını anladı. Derin uykuya dalmadan önce Amalia da böyle titremişti.

Yeşil tarlaların üzerine sakin bir akşam yayılıyordu ve atlar tembel tembel ilerliyordu. Gad seneler önce, küçük bir çocukken hastalandığını ve ateşinin çıktığını hatırladı. Babası hastaneye yatırma konusunda karar vermek için onu doktora götürmüştü. Zeminine saman döşenmiş bir arabada yolculuk yapmışlardı. Babası korkudan ve onun rahatsızlığından öyle yorulmuştu ki hemen uykuya dalmıştı. Oğlan babasının uykusundan birden ürkmüş ve haykırmıştı. Paniğe kapılan baba ne yaptığını bilmeden çocuğun suratına bir tokat atmıştı. Belleğinde gömülü olan bu uzak anı onu çok

mutlu etti, sanki babası az ötede kollarını açmış bekliyormuş gibi.

"Arabacı," diye seslendi.

"Ne var?"

"Yok bir şey. Uyudun sandım."

O andan sonra belleği yakıcı ama açıktı, her nefeste genişleyen kahverengi bir cam küresi gibi. Prut'un uzun balıkları göründü gözüne. Kurak senelerde başlarını sudan çıkarıp biri onları kurtarsın diye yalvarırlardı. Ertesi gün kıyıda, ağızları açık, yüzgeçleri çamurlu bulunurlardı, ölü gözlerinde umutsuzluk yüzerdi.

Akşam alacası uzun sürdü ve Gad zirvede geçirdiği yılları yeşil ateşten bir halıya serilmiş gibi gördü. Amalia'nın, neden bir içki içmiyoruz, diyen sesini duyar gibi oldu. İçkiye hava kadar ihtiyacım var. Bir aralar bu talebi onu korkuturdu, tıpkı Limzy ve Mauzy'ye sarılması gibi. Ama son yıllarda bunlara alışmıştı. Hatta dört gözle bekler olmuştu. Geçmiş yıl boyunca içtikten sonra kimi zamanlar onun üzerine saldırmış ve haşlanmış bir sebzenin kabuklarını soyar gibi giysilerini çıkarmıştı. Çıplak vücudunun anısı gecenin dalgalarıyla taşınır gibi gözlerinin önünde kırpıştı.

Daha sonra belleği daraldı ve artık hiçbir şey görmemeye başladı. Ağrı kuvvetli, ateş yüksekti. Ama aynı hastalığa kapıldığı, aynı ateşle yandığı düşüncesi korkularını dağıttı. Amalia'nın ayakları dibine kıvrılıp başını samanlara bıraktı.

—

AHARON APPELFELD
RUHUN KUYTUSUNDA
roman

Doğu Avrupa'da ücra bir dağ tepesinde yıllar yılı amcalarının yaptığı işi devralıp Yahudi şehitliğinin bekçiliğini üstlenen biri kız biri erkek iki kardeşin, Amalia ve Gad'ın hikâyesini anlatıyor Ruhun Kuytusunda. Sonu gelmeyen kar fırtınalarıyla geçen uzun kış mevsimleri onları aşağıdaki dünyadan, ait oldukları toplumdan ve geleneklerinden koparır; bu kopma iki kardeşin başlangıçta sağlam olan iradelerini ve inançlarını zayıflatır. Yalnızlık ve birbirlerine duydukları sevginin ağabey-kardeş sevgisini aşarak arzuya dönüşmesi, onları utanç, pişmanlık ve korkuyla örülü bir yola sürükler. Aşağıdaki dünyayı kasıp kavuran salgın ve felaketlerden uzak bir sığınak olan evleri zamanla Gad ve Amalia'nın kendi vicdanlarıyla boğuştukları bir hapishaneye dönüşür.

Karakterlerin iç dünyasının ve hapsoldukları çıkmazın geçmişe ait fragmanlar ve şimdiki zamandan sahnelerle parça parça, bir yapboz gibi örüldüğü bu roman, insan ruhundaki derin ikilemleri yalın ve etkileyici bir dille ortaya koyuyor.

Metis Edebiyat | Roman
ISBN-13: 978-975-342-975-7

9 789753 429757

Metis Yayınları
www.metiskitap.com